יֵאָכֵל: כד וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל־
פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה: כה וּבַשָּׁנָה
הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף
לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לַאֲבָדָא לָא יִתְאֲכֵל: כד וּבְשַׁתָּא
רְבִיעָתָא יְהֵי כָּל אִבַּהּ קֻדָּשׁ
תּוּשְׁבְּחָן קֳדָם יְיָ: כה וּבְשַׁתָּא
חֲמִישָׁתָא תֵּיכְלוּן יָת אִבַּהּ
לְאוֹסָפָא לְכוֹן עֲלָלְתֵּהּ אֲנָא יְיָ

לקט בהיר

בשנה הרביעי, ת"ל יהיה לכם ערלים, וג' תיבות הללו מיותרים הם, שהיה די לומר שלש שנים לא יאכל, ולמי שפירושו, אותם ערלים שאמרתי לכם שלש שנים, יהיו בהויתן לעולם ועד (רא"ם), ולזה אמר יהיה לשון יחיד ולא אמר יהיו לכם ערלים, שהוייה זו קאי אפרי ולא על כל הענ (ב"ב), וכלא פסוק הו"א שלא כן הוא, מאחר דמזיגן שאפילו שנים שלא גדל בהם פרי ממנה ונתשב בג' שנים, הרי מזה שאין האיסור תלוי בפירות הרשומים, רק דוקא בשנים, לזה יש סברא שאפרי עצמו יהיה אסור דוקא בג' שני האיסור (נח"י): צד) ולא שיהיה ממון הקדש או קדש כפירות שמיטה, ושם בקידושין מביא הגמ' ג"ש זו דקדש קדש אליבא דר"ש ללמוד שצריך להוסיף מומש כשבעליו פודין אותו חוץ לירושלים כמו מעשר שני, וגם בשעת הביאור צריך לבער נטע רבעי כמו מעשר שני, וכן בת"כ, וזו רק אני לימוד, וכמו שאמרו שם במוספת, אבל אניו השני הוא בברכות ל"ה. מלבחיב הילולים דרשינן הילולים שאם רצה לאכלו חוץ לירושלים צריך חילול כלומר פדיון (ועיין שם למה בשני כתובים) ורש"י מביא רק אני הדרוש ומוסך על המעיין, אבל מה שכתב עוד ודבר זה הלוליס לה' וגו', זהו לפרש מיבח הלוליס ע"פ פשוטו, ופשוט הוא: צה) ר"ל הענין מבריח אותנו לומר שאין מאכלו את „תבואתו" זה קאי אשלפניו על אומרו ובשנה החמשית, ולא אשלפני פניו על אומרו ובשנה הרביעית, אלא קאי על פסוק כ"ג על ג' שני הערלה, שבשנה הה' תאכלו תבואת ג' שני הערלה (מ"ל), ופירושו שממילא יהיה כן, לא שתחכוונו בעשות המצוה על מנת כן (במ"ח), ומביא מאמר ר' עקיבא כדי שלא יקשה לך מה נשתנה שאמר הכתוב דבר זה דוקא בערלה, הלא כל מתנות הלויים ומעשרות וכו' הוא כן, דכתיב (מלאכי ג' י') הביאו את כל המעשר וגו' והריקותי

אור החיים

בעילות בעלתי וכ' נטיעות נטעתי, ונקראים ג"כ עץ דכתיב (ישעי' ס"ה) כימי העץ ימי עמי, וכ"כ דרשו בזוהר (ח"ג ר"ב) בפסוק לא תשחית את עלה שמדבר באדם בן תורה, ויש כ' שהיה עיקר הכנסת הארץ לנטוע בה עץ מאכל שהם בני תורה, כי תוירה של א"י מחכים ומטהר הנפש (ב"ב קנ"ח:), ונקרא בן תורה עץ מאכל כי ממנו מזון לנפש. ולא ולמד ממעשה של ר' עקיבא (מס' כלה ר' פ"ב) שלמד תורה לאותו חיוק שהיה אביו מת ונתון בצרה גדולה ומיום שפתח פיו בדברי תורה נהנה אביו בעולם העליון[צא]. ואמר ג' שנים יהיה לכם ערלים, פי' אטומים שלא יצא מהם לפועל תורה שהוא פרי מאכל (חגא' קדושים י"ד) שעד ג' שנים אין החיוק יכול לדבר, ובשנה הד' שהחיל לדבר ילמדו לומר תורה זה לנו, שמע ישראל, וזה יקרא קודש הילולים, ובשנה הה' תאכלו את פריו כמאמרם ז"ל (אבות פ"ה) בן ה' שנים למקרא, ויתחיל להיות עץ מאכל. וסמך הכתוב לזה מצות לא

אור בהיר

צט) הרי שאם תחזק בך לתורה ועבדות ה' נטעת עץ שהוא לך למאכל לעולם העליון.

(1)

אֱלֹהֵיכֶם: כו לָא תֵיכְלוּן עַל דְּמָא
לָא תְנַחֲשׁוּן וְלָא תְעוֹנוּן: כז לָא
תִקְפּוּן פֵּאתָא דְרֵישְׁכוֹן וְלָא
תְחַבֵּל יָת פֵּאתָא דִדְקָנֶךָ:

כו לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם לֹא
תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ: הכז לֹא תַקִּפוּ
פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת

רש"י

לשמור הכתחתי: (כו) **לא תאכלו על הדם.** להרבה פנים נדרש[צז] בסנהדרין (ס"ג.), (אזהרה) שלא יאכל (מבשר) קדשים לפני זריקת דמים, ואזהרה לאוכל מבהמת חולין ערס* שחלא נפשה[צח], ועוד הרבה (ת"כ): **לא תנחשו.** כגון אלו* כמנחשין בחולדה ובעופות, פתו* נפלה מפיו[צט], לבי הפסיקו בדרך (ת"כ - סנה' ס"ה.): **ולא תעוננו.** לשון עונות ושעות, שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה[צ], שעה פלונית קשה לשלח (שם - שם): (כז) **לא תקיפו פאת ראשכם.** זה כמשוה לדעיו לאחורי אזניו* ולפדחתו (ת"כ - מכות כ:), ונמצא הקף ראשו עגול סביב[ק], שעל אחורי אזניו עקרי שערו למעלה

שינוי נוסחאות • עד - קודם. • אותן. • פתי נפלה מפי. • אזנו.

לקט בהיר

לכם ברכה עד בלי די (בא"י): צו) ר"ל וכולם קרובים לפשוטו שכולם נכנסו במשמעות לא תאכלו על הדם, שפירושו כמו לא תשחטו על ממן דם זבחי (שמות ל"ד כ"ה) בעוד החמץ קיים, לא תאכלו בעוד הדם קיים, שעדיין לא מרק או עדיין לא יצא מגוף הבשר וכו' שלא אמר לא תאכלו דם (רשב"א פ"ק דברכות): צז) אזהרה זו שייך אפילו בכר נשחט רוב שנים בבהמה ורוב ג' בעוף, כל עוד שהבהמה מפרכסת, אבל עד שלא נשחט כראוי הוא אבר מן החי ואזהרתו לא תאכל הנפש עם הבשר (רא"ם): צח) לשון רש"י בגמ': צריך לדאוג היום מהיזק, לבי הפסיקו שהיה הולך ממזרח למערב והלבי הולך מצפון לדרום והפסיק דרכו עכ"ל, פי' כל שנתן סימן ואין בו שום טעם שהסימן יחייב את הדבר לבוא הרי נכנס בכלל ניחוש, אבל אם יש טעם בסימנו, כגון אליעזר עבד אברהם, וכמו שכתב רש"י שם שהסימן מורה שהיא גומלת חסדים ולאוי שמכנס בביתו של אחא"ה, פשוט הוא שאין זה ניחש (ג"א), ועוד שהלא מן הקב"ה שאל ומצן שיודיעו ע"י סימן זה, וכמו שפירש רש"י שם (ב"ב): צט) גם זה הוא כמו שכתבנו בדיבור הקודם, שאם יש לו סיבה וטעם נכון על אותה עונה ויום ושעה אין בו משום לא תעונו, ופשוט הוא: ק) לשון הכתוב צריך תיקון, שאמר לא תקיפו „פאת" ראשכם, והוא מקיף את

אור החיים

תאכלו על הדם, רמז הכתוב שלא יהיה סיפוקו במאכלו על סיבת הדם שהוא גשם האדם ותכונתו אלא לתכלית המושכל הרמוז בעץ מאכל. וסמך לזה ג"כ מצות לא תנחשו, כי תכלית אכילת הדם הוא חלק הנחש[ר], בסוד (ישעי' ס"ה) ונחש עפר לחמו, והוא אוכל כל גשם האדם עד כלותו, והוא אומרו ולא תעוננו ע"ד אומרו (איוב ז') כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה, ופסוק זה מדבר בהולך אחר המורגש להרבות חלב ודם:

כו. לא תאכלו על הדם. סמך הכתוב מצוה זו למצות ערלה, לרמוז מה שאמרו ז"ל (מדרש תלפיות) כי אדם הראשון חטא באכילת עץ הדעת קודם זמן התירו שהוא בחינת ערלה, שאם היה ממתין עד ליל שבת קודש היה מקדש על היין, וזה הוא סוד דבריהם ז"ל שאמרו (סנהדרין ל"ח:) אדם משך בערלתו היה זו היא ערלתו[ש], והוא מה שאמר הכתוב סמוך לאזהרת וערלתם ערלתו לא תאכלו פירוש מפרי ערלה, על הדם פירוש על סיבת הדם, כי זו סיבה לכל שפיכות דמים דם אדם ודם זרעיותיו, ויש לך לדעת כי סיבת הערלות ועקרם זה מקורם שזולת חטא אדם לא היתה ערלה בעולם לא של זומה ולא של בעלי חיים:

כז. לא תקיפו וגו'. בהקפת הראש אמר לשון רבים ובהשחתת הזקן לשון יחיד. לומר שישנו באזהרת לא תקיף הגם שאינו באזהרת לא תשחית, כגון מי שעדיין אין לו תחימת זקן, שלא

אור בהיר

ק) פי' כשאוכל לתכלית הדם והגוף טתן בזה כח לנתש שהוא הס"מ, וזה פי' לא תנתשו, לא תתן חילך לנתש, וכן לא תעוננו, לא תתנו אכילתכם לענן שהוא הגוף. **קא)** ואינו כפשוטו.

פְּאַת זְקָנֶךָ: כח וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ כח וְחִבּוּל עַל מֵת לָא תִתְּנוּן בְּבְסַרְכוֹן וְרוּשְׁמִין חֲרִיתִין לָא

לקט בהיר

הרמ"ם כמה שנעול הפיאות ולא את הפיאות הוא מקיף, ודרך הכתוב לומר כן, כגון שמן מורק שמך (שיר א' ג'), או מריק מרבי (שמות ט"ו מ'), והוא מריק את הגדן מן המרב ולא את המרב עושה ריק (במ"ח), ופירושן של הדברים הם עו"ה: מן העינים ולמטה נקרא פניה, ומן העינים ולמעלה עד מקום שהשערות מתחילות נקרא פדחת, ומן שורש מקום השערות ולמעלה התחיל לשפוע וזה נקרא ראש, וכד' לדדי הפניה דהיינו מן העינים ועד האזנים מקום גידולי שערות הנקראות אצלינו פיאות הוא לדעיו, עד בעבר למעלה מן האזנים שמשם התחיל לשפוע ונקרא ראש, וכן מאחוריו עד מקום שמשופע ויורד נקרא ראש ומשם ולמטה הוא העורף, והשערות אשר שם הם שערות העורף ולא שערות הראש (מן שערות אלו לא דיבר הכתוב ואינו אוסר ליטול אותם רק שער הפיאות) כלומר סביב סביב ממקום שהתחיל ליך משופע נקרא ראש, ולזה אם יעשה לדעיו מלקים בלי שער כמו שהוא הפדחתו א"כ לא נשאר שער סביב רק על ראשו (חוץ שער העורף) וזה היקף ראשו (רא"ם), והא לך לשון רש"י בגמ': אחורי אזנו אין שיער כלום וכן במצחו אין שיער כלום, אבל בצדעיו שבאמצע יש שיער ואם הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחורי אזנו ופדחתו זהו המקיף סוף הראש עכ"ל: קא) ר"ל שערות הצדעין יורדין למטה מן אחורי האוזן ומן פדחתו ומעכבין את העיגול ואת ההיקף, ופשוט הוא שהמדובר מעיקרי השער, ולא מראשו השער שהוא לפי גדלן: קב) אחת לעומת אחצע האוזן מקום מיבול הלחי בצדעין, ואחת למטה מן האוזן: קג) חוד וקצה התחתון שלעומת אמצע הפיאה: קד) דבר הלמד מעניינו הוא שנכתב אצל לא תנחשו ולא תעוננו שהם מדרכי האמורי (ג"א), וזה נתן טעם למה דוקא בנפש פי' למת, משום שכן היה מנהגם של אמוריים, אבל על שאר פסידת אם עושה שרט פטור הוא ואינו עובר בלאו זה, אבל איסור דאוריתא יש בו וכבל החובל בגופו, כן פסק הש"כ בשם הכ"מ יו"ד ק"ש ס"ק ט' (מ"ל): קה) תקוקה, וכן בדיבור הסמוך ומצאנו ממוקין פירושו תקוקין, וז"ל רש"י במשנה דמכות כותב חתלה על בשרו בדיו או בסקרא ואחר כך מקעקע הבשר במחט או בסכין ונכנס

אור החיים

תאמר שאינו בלא השחית אינו בלא תקיף כדרך שדרשו (קידושין ל"ה:) במשפט הנשים שאינן בלא תקיפו כיון שאינם בלא השחית. ואם תאמר ומה רואים כיון שאינם בלא השחית. ואם תאמר ומה הזכרים שישנם בלא השחית כשיגדלו, וממעט אני הנשים שאין במינם לא השחית:

כח. ושרט לנפש וגו'. אומרו לנפש[קז], לומר הגם שהשרט חיבול הגוף הוא על פרידת הנפש היקרה[קח]. ודקדק לומר לא תתנו בבשרכם, הודיע הכתוב כי לא יפגום פגם זה בנפש בבשרכם, ולא אמר למת. קב) אעפ"כ לא תתנו.

רש"י

מלדעיו[קא] כרבה: פאת זקנך. סוף הזקן וגבוליו, והן חמש, שתים בכל לחי ולחי למעלה אצל הראש שהוא רחב ויש בו שתי פאות[קב], ואחת למטה בסנטרו[קג], מקום חיבור שני הלחיים יחד (מ"כ - מכות כ"ח.): (כח) ושרט לנפש. כן (היה) דרכן של אמוריים[קד] להיות משרטין בשרם כשמת להם מת: וכתובת קעקע. כתב המחוקה[קה] ושקוע*, שהיו נמחק לעולם, שמקעקעו (ומחקקו) במחט והוא משחיר לעולם (מ"כ - מכות כ"ח.): קעקע. לשון (במד' כ"כ ד') והוקע אותם, והוקעונום (ש"ב כ"א ו'), תוחבין עץ בארץ ותולין אותם עליהם ונמצאו מחוקין ותחובין

שינוי נוסחאות * ותקוע.

2

בְּכֶם אֲנִי יְהוָה: כט אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה: ל אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ

לקט בהיר

הנגע בין העור לבשר וראה בו כל הימים עכ"ל: קו) הקשה הרמב"ן ז"ל הלא ברייתא זאת דלא כהלכתא, דלא קיי"ל כר' אליעזר האומר פרוי הבא על הפנויה עשאה זונה, אלא דוקא שנבעלה בעילה האסורה לה, ומלשון רש"י משמע ביאה שלא לשם קידושין אפילו אינה אסורה לה, אבל אין קושיא, שמוך ממה שדרכו של רבינו לפרש פעמים לפי פשוטו הגם שהוא שלא אליבא דהלכתא, כאן אין אנו צריכים לכך, שאין ענין זה לזה שאין הכתוב אומר אל תעשה בתך זונה, אלא להזהיר פי' אל תחלל אותה לעשותה הפקרה שמזנה לכל מי שהוא, והוא עבר בלאו זה אפילו לא עשאה זונה (ג"א): (ואין צריך רש"י לאומרה) שלא מזנו יושבי הארץ, כי ענין זנות וערוה נגע המתפשט הוא, ובמעט התרשלות ופשיעה מזנה כל הארץ בכל מיני זנות, כי אין אפוטרופוס לערוה, אלא מאמר שמיוחד הוא שהלא אומרו ומלאה הארץ זמה גם כן זה פירושו, לזה הביא רבינו דרוש זה שמיצת זונה פירושו נעייה מדרך המיוחד והיאר, ולזה מלה כנגד מלה גם השפע העליונה מעה ומזנה מדרכו היאר, ומביא ראיה, שהגביל אומר ותחניפו ארץ בזנותיך וברעתך וימנעו רביבים (פי' מטר) ומלקוש לא היה, וא"ו זו של ולא מזנה היא במקום נתינת טעם, ולא מזנה כדי שלא מזנה:

אור החיים

שכיולתו יתברך, ושם כוי"כ ב"כ הוא מלך יושב על כסא המלכות, ורמז בזה כי יקפיד כ' על כבוד שמו יתברך, ועל כבוד שכינתו, ולדרך זה יש כ' להאדם לבל יפגום גופו ונשמתו בב' מעשים הרשומים שכם שרט לנפש וכתובת קעקע:

כט. אל תחלל את בתך וגו'[קי]. פי' יש האל למי שיש לו בת שלא יוכל בה מנהג חולין להראות לפני כל ולהתגאות לפניהם אלא כבודה בת מלך פנימה. והגם שיתכוין בזה להנאת זיווגה כדי שיודע כי בת יפה ונעימה היא ותגשא להראוי לה, עם כל זה יש האל כי חיוב הוא לה והיולא מזה הוא להזותה לא להשיאה כי יצער בה אם בטבעי ותחלל כבודה, ולא זו בלבד אלא שתהיה סיבה להבעיר אש בגב רואה ומומד ותזנה הארץ ולבסוף ומלאה הארץ זמה, ומנלא עון כל הרשע תלוי

אור בהיר

קד) מה זה מיבול ומה זה זימה, שנראה שהם ב' דברים בשומרו להזנותה, ולפי מ"ש מביאת רש"י ז"ל הוא דבר אחד, והיל"ל אל תחלל את בתך בזנות, וגם למה תזנה הארץ בשביל מעט יחיד.

הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־
הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא: ד לֹא יִטַּמָּא

דְּקָרִיבָא לַהּ דִּי לָא הֲוַת לְגָבַר לַהּ
יִסְתָּאַב: ד לָא יִסְתָּאַב רַבָּא

לקט בהיר

ז) וכי לא ידעינן שאחותו קרובה אליו, אלא מאחר שאמר שאמר הכתוב אשר לא היתה לאיש שפשוט משמעותה הוא שלא נתקדשה, צריך הכתוב לומר שאפי' נתקדשה ועדיין לא נכנסה לחופה והיא עדיין בבית אביה מטמא אחיה לה שהיא קרובה אליו, וז"ל רש"י בגמ' מיצטריך לרבויא דלא מימא אשר לא היתה לאיש פרט לאחיה עכ"ל, ואחר זה בהכרח לומר שפי' אשר לא היתה לאיש למשכב הגם שנתקדשה, וא"א לא יאמר אשר לא היתה לאיש ולא יוצרך לומר הקרובה ויכולנו לידע שעד החופה מטמא לה דכמיב הבתולה, זו איננה קושיא, שאז היינו אומרים שאם השיירה בתוליה ע"י מכה לא יטמא לה, לזה צריך אשר לא היתה לאיש שכל שלא היתה לאיש אפילו איננה בתולה, וצריך בתולה למעט אונסה ומפותה כדאיתא בפ"כ (רא"ם), (והש"ת לא ראה מ"כ זה) - ודע דכל זה שאמרנו הוא דעת ר' מאיר ור' יהודה, ואיתה הלכה, שהרי"ף והרמב"ם וכל הפוסקים פסקו להלכה כר' יוסי ור' שמעון שאינו מטמא לאחותו אם היא ארוסה ואפי' אם האירוס כהן, אבל למדנו מפסוק זה שאם נתגרשה מן האירוסין (קודם שנישאת) מטמא אחיה לה, וכן הוא בילקוט מרכ"ז. לרבות ארוסה שנתגרשה, ואפשר שכן הוא דעת רבינו ג"כ, אלא שנשמטה בטעות תיבת שנתגרשה: ח) הלא כבר אמר „כי אם" שפירושו לאלו יטמא, אלא מזר לומר יטמא למצוה ולעיכוב לא רק שמותר, ואחותו לאו דוקא שהוא הדין לכל קרוביו חייב הוא להטמא, וכ"ש הוא, שהלא אחותו היא היותר רחוקה בין ז' קרובים שמה הכתוב, ל"כ מה זה „לה" יטמא, אה"ל לענין דרוש זה יותר היל"ל יטמא, אלא שצריכים אנו תיבת „לה" לדרשה אחרת במ"כ, שהגם שטימא עצמו לאחד מקרוביו ויש שם מת אחר אסור לו להתעסק עמו, וכן אסור לו לילך בתוך בית הקברות ולהטמאות משאר קבריה דשם, שדוקא לה (מ"ל), ודע דבמס' סוטה ג', איתא לה יטמא רשות דברי ר' ישמעאל ור' עקיבא אומר חובה, וכתבו התוס' וגפ"מ לעוסק במצוה ע"כ. ופירושו שקשה להו לרבותינו בעלי תוס' מה נפ"מ בפלוגתתם הלא אם הוא רשות ממילא הוא חייב שהלא גמילת חסדים הוא להתעסק בשת וכפרט קרוביו, לזה תירצו שנפ"מ אם יש לו מצוה אחרת כגון ערב פסח ויבטל מקרבן פסח לר' עקיבא צריך דוקא להתעסק בשתו ולא בשאר מצות (ב"ב): ט) לכאורה ראיה ברש"י הוציא כל זאת מפשוטו וממשמעותו של מקרא, וכמו שמפרש והולך שפי' חייב להטלו אותה אשה שהיא להטלו פי' שהוא מחוזק על ידה לאותה אשה לא יטמא הבעל, והוסיף רש"י לומר „בעודה עמו", שהלא על פי דין אין לבר בעולם שיכול להטלו את כהן זכר הנולד בקדושה, לזה אמר שכל זמן שלא גירשה הוא מנוחה על ידה, והוא כעין אם אביה היא ממלגת שאומרים עליו אחרור שזו ילד (ואיתה ממלגת

אור החיים

אומרים כי לאביו בא למעט בנו ובתו כנפלים אלא למעט אמו, ומיעוטו זה קרוב יותר בנשמע[מ] מלילך לחפש אחר הנפלים של בנו ובתו לומר שעליהם בא, והייתי ממעט אמו מטעם שמתחללת, וכשהיינו באים לדון מבתו שמתחללת ומטמא לה היינו מעמידין מיעוט האם כשנתחללה דוקא, אבל לא נתחללה היתה באה מקל וחומר מבתו, וכשנבוא לדון בבתו אפילו נתחללה תקרא בתו, היינו שאמרנו למעלה שאפילו נתחללה תקרא בתו, היינו מוריים ודנים בתו שנתחללה מאמו שנתחללה ומה אמו שנתחללה אינו מטמא לה[מ] כמו שדרשנו מיתור לאביו בתו שנתחללה לא כל שכן, והגם שמשמעות בתו יגיד אפילו נתחללה, זה מן הסתם, אבל כשיבא הלימוד במיעוט או בקל וחומר נחזור להעמידה בשלא נתחללה. העולה מכל הכתוב בעומק הכתוב הוא, שאם לא אמר הכתוב לאביו שממנו נבא לטעות שבא למעט אמו כמו שכתבתי לא היה צריך לומר לאמו והיתה באה מבנו ובתו

אור בהיר

מח) פי' מיעוטו זה לאביו ולא אמו הוא כמעט במשמעות התיבה, משא"כ דרוש שבא לגלות על בנו ובתו. מט) הגם שמייב

יבמות כ"ב:): (ג) הקרובה. לרבות[ז] את הארוסה (ת"כ - יבמות ס':): אשר לא היתה לאיש. למשכב (ת"כ - יבמות ס':): לה יטמא. מלוה[ח] (ת"כ - יבמות כ"ב:): (ד) לא יטמא בעל בעמיו להחלו. לא יטמא לאשתו פסולה שהוא מחולל בה[ט] בעודה עמו* (שם - שם),

שינוי נוסחאות בעמו.

בְּעַמָּה לְאַחֲלוּתָהּ: ה לָא יִמְרְטוּן
מָרֵט בְּרֵישְׁהוֹן וּפְאַתָּא דִּדְקָנְהוֹן

בַּעַל בְּעַמָּיו לְחַלְּלוֹ: ה לֹא־ כתוב יִקְרְחָה קר
יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא

רש"י

וכן פשוטו של מקרא לא יטמא בעל בשארו בעוד שהיא בתוך עמיו שים לב קובדין שאינה מת מצוה[י], ובאחיה שאר אמריתי, באותו שהיא להחלו להחלל הוא מכוונתו: (ה) לא יקרחו קרחה. על מת[יא], והלא אף ישראל הוהרו על כך[יב], אלא לפי שנאמר בישראל (דברי' י"ד א') בין עיניכם[יג], יכול לא יהא חייב על כל הראש ת"ל בראשם, וילמדו ישראל מכהנים בגזרה שוה[יד], נאמר כאן קרחה ונאמר (להלן) (שם) בישראל קרחה, מה כאן כל הראש אף להלן כל הראש במשמע כל מקום שיקרח בראש, ומה להלן על מת אף כאן על מת (ת"כ - מכות כ':): ופאת זקנם לא יגלחו. טו) לפי שנאמר בישראל (י"ט כ"ז) ולא תשחית[טז], יכול לקטו במלקט ולרוטיני*[יז], לכך

שינוי נוסחאות • ובבהטמי יהא חייב.

לקט בהיר

אביה על פי דין) וגם קי"ל הנשא נשים בעבירה פסול עד שידור הייתה, אבל אין זה האמת, שפשוטו הוא כמו שמרגמו אונקלוס ז"ל שהבעל לא יטמא ולא יתעסק באשתו שמתה כי דבר זה להתעסק במת הוא להחל אותו מקדושת כהונתו שבעודו טמא אין עליו דין קדושת כהונה, וכן פירשו רשב"ם, וכן הוא סברת תו"ל בפ"כ, ובגמ', (עיין זיר מ"ג.) שהכרחם לא היה מפשט הכתוב אלא מכח הסתירה, שקודם אמר הכתוב לטמא לאשתו ומאן אמר שלא לטמא, בהכרח שאשתו כשרה מצוה וחיוב עליו לטמא, והאסורה עליו אסור לו לטמא, וגם דעת רבינו כן הוא, שההכרח הוא מן הסתירה ולא מפשטו של מקרא, וזהו שאמר וכן פשוטו של מקרא, ר"ל אחר שהכרחנו לומר שהמדובר מאשתו הפסולה מכח הסתירה נוכל להעמיד זאת בפשוטו של מקרא (ג"א), או אפשר קלא בתופן אחר שמן הסתירה לא נשמע רק שיש שמטמא לה ויש שאינו מטמא לה, אבל לדעת היאך נחלק ביניהם צריך מיבת להחלו, גם אפשר שחז"ל במ"כ על זה סמכו (נח"י): י) זה פי' תיבת בעמיו המיותר, מה שאמרתי שלא לטמא לאשתו פסולה, אם היא מתה בתוך עמיו ויש שם אחרים להתעסק בה, ואם לאו הרי היא מת מצוה וחיוב עליו לטמא לה, וזאת לא היינו יודעים מחיבת בעמיו שבפסוק ה' שיש סברת לומר שגרוע אשתו פסולה משאר מת מצוה, וגם זה לבד לא די שיש סברא להפך שסוף כל סוף אשתו היא, אבל שאר מת מצוה לא (מ"ל): יא) דגמרינן ג"ש קרחה קרחה מישראל לכהנים לא משיטו קרחה בין עיניכם למת, וכמו שאמר לקמן, ולוטו בזה לישב הכפל של קרחה שנכתב לג"ש שנריכה להיות מוסבה כלומר מיותר (מ"ל): יב) פי' בשלמא אם היה הכהן חייב אפילו בלא מת אפיר שצריך קרא זה, אבל אם אינו חייב רק על המת כמו ישראל א"כ למה נאמר, הלא הכניס בכלל ישראל הם, ואדרבה הם מוזהרים במצות יומר מישראל: יג) ונריך לכתוב שם בין עיניכם משום אפילין כדי שנדע שבין עיניכם שבאפילין לאו דוקא אלא למעלה במקום שער כמו קרחה שהוא דוקא במקום שער הגם דכתיב בין עיניכם, ואחר שהכרח לכתוב שם בין עיניכם בהכרח לכתוב בראשם, שלאו דוקא בין עיניכם חייב אלא על כל הראש: יד) פי' משום הכניס לבד היה די לומר לא יקרחו קרחה ומה יש לנו ג"ש ללמוד שדוקא על מת הם חייבים, ותיבת בראשם עדיין מיותר הוא שמהיכי תיתי לא יהיה חייב בכל הראש, הגם שנאמר בישראל בין עיניכם אין ללמוד היתר ולהקל גם בכהנים שריבה בהם האורה מצות יתירות, לזה אמר שנריך בראשם משום ישראל ללמד שגם ישראל חייבים על כל הראש, ואחר כל זה אין עוד קושיית הרא"ש ז"ל קושיא למה לא דרשינן איפכא מה ישראל רק בין עיניכם כמו כן כהנים רק בין עיניכם, שאם היה רצון הכתוב כן אין צריך הכתוב הזה כאן כל עיקר ויהיו הכהנים בכלל ישראל שחייבין על מת דוקא ועל בין עיניכם דוקא (ג"א): טו) קשה לו קושית הלעיל, הלא הכהנים בכלל ישראל הם, ומה להזהירם לבדם, וכי בכל מצוה הכתוב נותן להם לאו יתירה: טז) השמטה פירושו סמוך לבשר שלא נשאר מן השער פולט לחוץ כלום, שיטול הכל, והבשר נשאר חלק, גילוח נקרא שחותך את השער לגניס בדבר מה, ואינו עוקר, לזה בהכרח לומר ב' הלכתוניס, שאם יאמר רק לא תשחית היינו מחייבים אף אם עקרו מן השורש ולא תתך השער לגניס, ואם יאמר רק לא יגלחו היינו מחייבין גם כשהשאיר שער מבחוץ כל שתתך השער לגניס, והתורה לא רצתה לחייב רק בב' דברים ביחד, חה תער, שהוא סכין חד החותך את השער סמוך לבשר ממש, ל"כ יש בו גילוח וגם השחתה, וז"ל רש"י בגמ' ומספרים אינם משחיתים שאין חותכים שיער בלד עיקר כתער, גילוח שיש בו השחתה, דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער, אבל הרוטני משחית ואין דרך לגלח בו ומספרים מגלחים ואין משחיתים עכ"ל: יז) מלקט הוא תחיכה ברזל ארוך כמו ה' אצבעות ורחבה כמו חצי אצבע, ומניח אותו אצל השער ואצבעו

יְגַלֶּחוּ וּבְבִשְׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת׃
׳ קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ
שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם
אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ׃
׳ אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלֻלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה

לָא יְגַלְּחוּן וּבְבִשְׂרְהוֹן לָא יְחַבְּלוּן
חַבּוּל׃ ו קַדִּישִׁין יְהוֹן קֳדָם אֱלָהֲהוֹן
וְלָא יְחַבְּלוּן שְׁמָא דֶאֱלָהֲהוֹן אֲרֵי
יָת קָרְבָּנַיָּא דַיְיָ קֻרְבַּן אֱלָהֲהוֹן
אִנּוּן מַקְרִיבִין וִיהוֹן קַדִּישִׁין׃
׳ אִתְּתָא מַטְעָיָא וּמְחַלְּלָא לָא

לקט בהיר

מניח על השער מצד האחר ועוקרו, והיינו הוא בלי אומן ב׳ תמיכות בראל מצומדים ותפס בו את השער ועוקרו לוועגע״ל בלע״ז (ד״ד): יח) מאמר זה הוא ממש כמו מאמר לא יקרחו קרחה, ורש״י קיצר ואמר דברים לעיל והוא הדין כאן, ואמר קצת דברים הכא וכן הוא למעלה, גם כאן רצונו לחרץ הכפל כמו לעיל, גם כאן יש לנו ג״ם שרטת שרטת כמו לעיל קרחה קרחה, גם כאן למדין כהנים מישראל שדוקא לנפש פי׳ אמת הם חייבין, גם לעיל למדין ישראל מכהנים שחייבין על כל קרחה וקרחה, והם ממש שוים (רא״ם): יט) ההכרח הוא מדאמר „יהיו״ ולא אמר קדושים הם, הרי שנוי הוא, ומשונה קדושים זה מקדושים מהיו שברש״י פ׳ קדושים, שאם הוא הקדמה (הגם שאיך גם אדלעיל מיניה על הערוות שבפ׳ אחרי, מכל מקום

גם שייך למטה כדפרשינן שם) והקדמה שייך אפילו לא חידש כלום, כמו (לעיל י״ט ט״ו) את מקרא משמורו בהמתך לא תרביע כלאים וגו׳, משא״כ כאן שלא אמר אחריו כלום שיהיה שייך הקדמה וחא עליו, כי מה שאמר אשה זונה וגו׳ הוא דבר בפני עצמו ועל זה נאמר ג״כ וקדשתו כדלקמן, ודאי דשייך אטומאת מת, וחזר עליו לעיכובא (ד״ד), עוד יש הוכחה, דכתיב אחריו ולא יחללו וגו׳ כי את אשי ה׳ וגו׳, ואין לומר שזו אזהרה על הטומאה שלא יחללו שם אלקיהם בטמאם את עצמם למת, שא״כ היל״ל להפך המזהיר קודם פור מרע ואח״כ קדושים יהיו עשה טוב, שלא ופרישו כדי שלא יחללו, כלומר יש להם ליזהר (חוץ מאזהרה שבתורה) בפועל שיהיו קדושים בענין טומאת מת כדי שלא יבא לידי כך שיחללו שם ה׳ (כי מה תועלת באזהרה שבתורה אם כהן אחד לא יליח ויחלל) ואם נעשה מצוה זו שצריך להשגיח עליו בפועל הלא בכל העבירות יש חילול השם, על זה נתן טעם כי את אשי ה׳ וגו׳ (מ״ל), וכן הוא לקמן בפסוק ח׳ וקדשתו כי את לחם וגו׳: כ) אמר בעילת „ישראל״, ולא אמר שבעלה בעילה האסור לה, לרצונו בזה שדוקא ישראל ולא כהן, שאם כהן בא עליה באיסור לאו כגון שהיתה גרושה ונעשה ג״כ חללה לא רק זונה, וזה יבא במאמר הסמוך, וכאן רצונו לפרש היאך נעשה זונה, אבל מה שאמר במאמר הסמוך ע״י ביאת אחד מן הפסולים „לכהונה״, וכן מה שתמצא בכל פעם שמזכיר חללה דקדק לומר מן הפסולים שבכהונה, וכן לקמן בכהן גדול בפ׳ י״ד אמר שנולדה מפסולי „כהונה״ כל זה דוקא הוא, שלא נעשה חללה בשום מין ביאת איסור רק על ידי איסור כהונה, דהיינו למשל כהן שבא על אחותו והיא איננה לא גרושה ולא חלילה ולא זונה אע״פ שעשו איסור כרת לא נעשה חללה רק זונה, וכן הנולדה מן הפסולים איננה חללה רק מפסולי כהונה: כא) זו דעת חכמים ודלא כר׳ אליעזר דסבירא ליה פנוי הבא על פנויה שלא לשם קידושין עשאה זונה: כב) וה״ה לשון ת״כ והמשנה דיבמות: וחכמים אומרים אין זונה אלא גיורת ומשוחררת (לפי שהיא נחוקת שבעלה לעכו״ם או לעבד ופסלוה) ושבעלה בעילת זנות עכ״ל, ופליגי בה גדולי הראשונים מה זה בעילת זנות שאמרו, הכל מודים שאם בעלה לחייבי כריתות (פי׳ עריות שבפ׳ אחרי ופ׳ קדושים) או למי שאין קידושין מופסין כגון עכו״ם ועבד כנעני שנעשה זונה, ואם נבעלה לחייבי לאוין כגון ממזר או יבמה לזר דעת רש״י ורמב״ם ועוד שנעשה זונה, ולא כן דעת התוס׳ רמב״ן ועוד:

גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ
הוּא לֵאלֹהָיו׃ ח וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם
אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי

גְּרוּשָׁה מֵבַעְלָהּ לָא יִסְבּוּן אֲרֵי קַדִּישׁ הוּא קֳדָם
אֱלָהֵהּ׃ ח וּתְקַדְּשִׁנֵּהּ אֲרֵי יָת קֻרְבַּן
אֱלָהָךְ הוּא מְקָרֵב קַדִּישׁ יְהֵא לָךְ

רש״י

אלמנה מכהן גדול או בת גרושה (וחלוצה[נג]) מכהן הדיוט[נד], וכן שנתחללה מן הכהונה על ידי ביאת אחד מן הפסולים לכהונה (ח״כ - קדושים ע״ז.): (ח) וקדשתו. על כרחו, שאם לא רצה לברך הלקחו ויסרהו[נה] עד שיברך (ח״כ - יבמות פ״ח.): קדש יהיה לך. נהוג בו קדושה*[נו] לפתוח ראשון בכל דבר,

שינוי נוסחאות • קדש.

כשרה, שאם בא כהן גדול על אלמנה עשאה חללה (וגם זונה לשיטת רש״י), ואח״כ גם כהן הדיוט עובר עליה משום חללה (ולשיטת רש״י ב׳ לאוין חללה וזונה), ואם בא כהן הדיוט על גרושה ואח״כ בא עליה עוד הפעם עבר על ג׳ לאוין גרושה זונה וחללה: כח) פי׳ אין זה מלקות ארבעים חסר אחת על מה שכבר עבר ועשה, אלא דוקא על הבעיל כדי שיאמר רוצה אני, שכן הוא הדין בבא שאין כופין אותו לאחת בגו בעל כרחו, אלא כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, וההכרח לפרש מיבא וקדשתו באופן זה כבר נתבאר בפסוק ו׳ עיי״ש, ושם המדובר מטומאה שאם רוצה לטמאות עצמו בשמת כגון שרוצה ליכנס בשהל השמת אין מניחין אותו (ולזה לא אמר שם רבינו מלקין ומיסרין) וכאן לגרש אשתו הפסולה, ולא די להשמיע דין זה בטומאה, שיכולנו לומר דוקא לשמור קדושתו עד שלא טימא את עצמו, אבל אשתו פסולה שכבר לקחה הו״א מה דהוה הוה קמ״ל דכופין (ד״ד): כט) מיתור דרשו כן, גם משמעות קדוש יהיה לך כן יגיד שיהיה אצלך קדוש, ובגמ׳ דרשו זאת מתיבת וקדשתו, ואין קפידא, כי גם משם משמע, ורש״י שהביא מת״כ דרוש אמר על וקדשתו כי״ל, אמר דרוש

אור החיים

כנזכר. ואם לא אמר לאמו שממנה היה בא הטעות לומר שבא למעט אביו לגד שאינו ידוע אלא חזקה לא היה צריך לומר לאביו. אם כן תקשה לא יאמר לא אביו ולא אמו). לזה דרשו שבא למעט הנפלים שאינו מטמא לשם, ומטהר אין מקום לו לומר שיאמר או לאמו לבד או לאביו לבד, כי אחד מהם שיאמר יוליד הטעות ויסתור הבנין, ונתחכם ר׳ לדבר דברי אמת, ולזה נתחכם התנא וקדם להודיע הטעות היותאה מאם יאמר א׳ מהם, ואחר כך דרש יתור שיהיה יחד והבן, ובזה עלו דברי התנא לאור עולם[נא] דברי אלהים חיים:

ח. וקדשתו. ולא אמר וקדשתם[נב] כסדר המדבר עד עתה בלשון רבים. לדבריהם ז״ל (יבמות פ״ח:) שאזהרה זו באה שאם כהן לא רצה לברך אשה זונה וחללה וגו׳ שמלקין אותו ומיסרין אותו עד שיברך, ולפי הטעם שנתן הכתוב כי את לחם אלהיך הוא מקריב, תבוא הסברא לומר כי כל עוד שיש כהנים שלמים וכן רבים המספיקים להקריב אין חיוב לבוא, לזה אמר לשון יחיד שאפילו על אחד מהם יקפיד לעשות כמשפט הזה:

קדוש יהיה לך.[נג] פירוש כדי שיהיה קדוש יהיה

אור בהיר

בכבודה. נ) ויתרבו שניהם מבנו ובתו עז״ה, אביו יתרבה מבנו הגם שאינו אלא חזקה כמשמעות תינא בנו אם אין לו מיעוט בעבדו ואינו חייב בכבודו, ואמו תתרבה מבתו הגם שנתחללה כמשמעות תינא בתו אם אין לו מיעוט בעבדה ואינו חייב בכבודה. נא) פי׳ אין צריך עוד לדחוק ולומר שהתנא אמר בדבריו שיהיה לרבות נפלים הוא לאו דוקא כמו שאמרנו למעלה. נב) בקמ״ץ תחת הפי״ו. נג) תינא לך מיותר, וגם אין לו שחר לבאורה.

מלון לבוה עבודה בבנים ב"ש

מאמר לבוקר

מעמד

מעמד

מעמד

מכות (כ.) יליף מקרא (ויקרא כא ה) דקרח ממש קרחות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת ומדלא יליף בקרא קרחה אחת על ממשה ממיס דחייב על כל אחת ואחת כי היכי דיליף בסהיטה משמע דאינו חייב אלא אחת וכן כתב הרא"ש (מכות פ"ג סי' נ—ג) דבקרחה ליכא ריטיא:

יא כתב הרמב"ם הקורח בראשו של חבירו והמשרט בבשר חבירו וחבירו מסייע אם שניהם מזידים לוקים. בסוף הלכות ע"ז (הט"ז) וכולא נלמד מדין מקיף את חבירו שלמצר בסימן שאחר זה (ל. ד"ה ואחד מקיף):

יב ירושלמי (קידושין פ"א סוף ה"ג ה) **רב הונא מפקיד לחבריא פקדון לנשיכון וכו'.** ירושלמי זה כתבוהו הרי"ף (טו.) והרא"ש (סי' ס) בפרק קמא דקידושין לאפוקי מאיסי (קידושין לה:) דאמר בכל יקרא נשים פטורות ולית הלכתא כוותיה משום דסתם מתניתין דהתם (כט.) והירושלמי הזה פליגי עליה וכ"כ הרא"ש בהדיא בסוף מועד קטן (שם) וכן דעת הרמב"ם שכתב בסוף הלכות עבודה זרה (ה"ג) לשנא דסתם מתניתין דהתם דקתני כל מצות לא תעשה אחד האנשים ואחד הנשים חייבים חוץ מכל מקיף וכל משסית וכל מטמא למתים:

קפא פרטי דמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

להליץ בעד הרמב"ם שנתן טעם למצות: [ה] אם ישראל מוזהר מלהקיף לגורי: [יא] אם יש ליזהר מלגלח בחצר אפילו תחת הגרון: [יב] אם מותר לגלח הזקן במספרים כעין תער:

הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי עבודה זרה וכומריהם. בסוף הלכות עבודה זרה (פי"ב ה"ח, ז): **ומה שאמר רבינו וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות וכו'.** דבריו והוא הסיבה גם כן לאסור השעטנז וכו' תמצא זה כתוב בספריהם עכ"ל הנה שהמין הרב טעם זה שכתב בפאת הראש והזקן ממה שראה בעיניו שכך עושין כומרי ע"ז גם ראה אותם כתוב בספריהם וכל זה כתב הרב בטעם המצוה כדי להגדיל האזהרה שמלבד הלאו המפורש בגילוח פיאות הראש והזקן עוד עובר בלאו דומקומיהם לא תלכו. והמיר יוסף כתב שדעת הרמב"ם דלפי שכתוב לפניהם לא תאכלו על הדם לא תנחשו ואחריהם כתוב ושרט לנפש וכתובת קעקע הרי זה כמפרש שהקפת הראש והשחתת הזקן נאסרו מפני שהיו עושין כן עובדי עבודה זרה עכ"ל וכון הוא אלא שלא נמצא מזה בדברי הרמב"ם אבל מה שכתבתי הוא מפורש בספריו:

אבל אם קרח חמש קרחות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת: **יא** (טז) **כתב הרמב"ם הקורח בראשו של חבירו והמשרט בבשר חבירו וחבירו מסייע אם שניהם מזידין לוקין** (י) **אחד שוגג ואחד מזיד המזיד לוקה והשוגג פטור:** **יב ירושלמי רב הונא מפקיד לחבריא פקדון לנשיכון כד יהון קיימין על מתיא דלא ליתלשון בשעריהון שלא יבואו לידי קרחה שנאמר** (דברים יד כא) **כי עם קדוש אתה לה' אלהיך** (יז) [א] **אחד אנשים ואחד נשים:**

הלכות הקפת הראש והזקן

סימן קפא

פרטי דמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א—ו] מקום פיאות הראש, ואם מותר לגלחן במספרים, ואם הניקף חייב, וניקף על ידי גוי, ומקיף את הקטן, ואשה שהקיפה או הוקפה: [ז—ט] דין עבדים וטומטום ואנדרוגינוס, ושיעור הפיאות: [י—יב] מקום פיאות הזקן, והשחתה שלא בתער, ודין האשה: דין שער שעל השפה עליונה ושעל שפה תחתונה:

הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי עבודה זרה וכומריהם עד כאן וזה אינו מפורש

דאם קרח ממש קרחות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת ומדלא יליף בקרא קרחה אחת על ממשה ממיס דחייב על כל אחת ואחת כי היכי דיליף בסהיטה משמע דאינו חייב אלא אחת וכן כתב הרא"ש (מכות פ"ג סי' נ—ג) דבקרחה ליכא ריטיא:

יא כתב הרמב"ם הקורח בראשו של חבירו והמשרט בבשר חבירו וחבירו מסייע אם שניהם מזידים לוקים. בסוף הלכות ע"ז (הט"ז) והוא נלמד מדין מקיף את חבירו שלמצר בסימן שאחר זה (ל. ד"ה ואחד מקיף):

יב ירושלמי (קידושין פ"א סוף ה"ג ה) **רב הונא מפקיד לחבריא פקדון לנשיכון וכו'.** ירושלמי זה כתבוהו הרי"ף (טו.) והרא"ש (סי' ס) בפרק קמא דקידושין לאפוקי מאיסי (קידושין לה:) דאמר בכל יקרא נשים פטורות ולית הלכתא כוותיה משום דסתם מתניתין דהתם (כט.) והירושלמי הזה פליגי עליה וכ"כ הרא"ש בהדיא בסוף מועד קטן (שם) וכן דעת הרמב"ם שכתב בסוף הלכות עבודה זרה (ה"ג) לשנא דסתם מתניתין דהתם דקתני כל מצות לא תעשה אחד האנשים ואחד הנשים חייבים חוץ מכל מקיף וכל משסית וכל מטמא למתים:

קפא פרטי דמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי עבודה זרה וכומריהם עד כאן וזה אינו מפורש ומה שאמר רבינו וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות וכו'. דבריו

קפא הקפת הראש

והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי עבודה זרה וכומריהם עד כאן. בפרק י"ב מהלכות עבודה זרה כתב כן וכן כתב הסמ"ג לאוין כ"ז: ומ"ש גם באלו וכו'. כלומר גם באלו דאין להם גילוי בכתוב ובדברי רז"ל שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עע"ז כתב הרמב"ם מדעתו שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי עבודה זרה ועל זה השיגו דאין אנו צריכין לבקש טעם למצות מדעתינו כי מצות המלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמם. אמנם בספר מנין המצות (ל"ת) סימן מ"ג מבואר דלפי שנתברר להרב שכך היו עושין כומרי העבודה זרה שהיו מגלחין שער הלדעים לצד הפין מדעתו כי גם זה אסרו הכתוב כדי שלא ילך בחוקות הגוים ובכתובת קעקע וגדידה ושריטה ודומיהם ומפני זה הוצרכו לבאר (יבמות ה., מיר נח.) דהקפת כל הראש שמה הקפה דלא תימא דלא היתה האזהרה אלא שלא לגלח הלדעים בלבד ולהניח שאר השער כמו שיעשו כומרי עבודה זרה אבל כשיגלח כל הראש אין בזה איסור כיון שאינו עושה כחוקותיהם ממש קא משמע לן קרא דבכל ענין הוזהר וכן כתב בסימן מ"ד במצות שלא להשחית הזקן וזה לשונו וזה גם כן היה קיצוט כמו שהוא היום מפורסם בקיצוט גלחי גויים שהם יגלחו זקנם עכ"ל ובספר המורה בחלק השלישי פרק ל"ז (כ.) כתב גם כן כיוצא בזה וזה לשונו והנה מאחרינו בחיבוריהם הגדול שהקפת פאת הראש ופאת הזקן אסור מפני שהוא תיקון כומרי עבודה זרה

כן עובדי עבודה זרה עכ"ל וכון הוא אלא שלא נמצא מזה בדברי הרמב"ם אבל מה שכתבתי הוא מפורש בספריו:

פרישה

נגמרא מיתורא דנפש דמלמד דעל כל נפש ונפש של מת חייב אבל הכא ליתא לן יתורא למילף וכו': **(אבל אם קרח חמש קרחות.** נלמד מדכתיב קרחה לשון יחיד ולא אמר קרחות כמו שכתוב אחר כך מן פעמיכם לשון רבים אלא לחייב על כל קרחה וקרחה וכן יש לדייק בענין זה גבי הכרכו לנפש הרי"ק. עד כאן המגיה): (טז) **כתב הרמב"ם הקורח בראשו של חבירו וכו'.** גם בכתובת קעקע המ"ל כן והא דלא כתבו הרמב"ם

שם נראה דכתבו בהמשרט שהוא מוקדם במורה לכתובת קעקע ולאיך ונקע בלשונו גם כן הקורח שהוא דומה לו איסורו על מת וכיון שכתבוהו בהמוקדם מיניה נלמד לכתובת קעקע: (יז) **אחד אנשים ואחד נשים.** פירוש אע"ג דאין בכל תשמיש וכל מקיף מכל מקום ישנן בכלל קרחה, בית יוסף. ועיין דרישה שכתבתי דלא אשמעינן רבינו אלא לאפוקי מאיסי בן יהודה עיי"ש:

דרישה

קפ [א] **אחד אנשים ואחד נשים וכו'.** עיין פרישה מה שכתבתי בשם בית יוסף והיותר נראה לי דרבינו כתב כן לאפוקי מאיסי בן יהודה דאיתא בפרק קמא דקדושין דף ל"ה ע"ב דדריש מדכתיב בנים אתם ליי' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למה כי "עם" קדוש אתה ליי' אלהיך "בנים" ולא בנות לקרחה אתה אומר לקרחה או אינו אלא לגדידה כשהוא אומר כי "עם" קדוש אתה הרי גדידה אמור (פירוש דאף נשים בכלל "עם") ומה ראית לרבות הגדידה ולהוציא הקרחה מרבה אני הגדידה שישנה במקום שער ושלא במקום שער משא"כ בקרחה שאינה אלא במקום שער וכו' עד כאן לשונו ואנן לא קיימא לן כאיסי אלא כמשנה דהתם דס"ל דאף קרחה שייך בנשים ובכלל עם נינהו:

הגהות והערות

י) **בדפוסי** ספרד ושלוניקי הנוסח וחבירו מסייע לו אם שניהם מזידים שניהם לוקין:

מו"ר יצחק בר מאיר לעזרוביץ בצ"ו

אביך כתיב, אלא כיון דלפי דרכי הלשון אין מלת לשארו נופל רק על זכר, ועל נקבה היה ראוי לשארתו בסימן נקבה, ובפרט שמצאנוהו בה"א (לעיל י"ח י"ז) שארה הנה, לכן הביא קרא דהתם שקרא הכתוב לאחות אב שאר אביך, ולא שארת אביך, הרי דנופל גם על נקבה. (שמעתי) והרב בתי"ט (כ"ב פ"ח) הבין כוונת הספרא להוכיח משם דאשתו נקראת שאר, לכן כתב דצריך נגר ובר נגר דיפרקיני' וגם הרנ"ו כאן רחק מאד בפירושא דספרא.

(ג) **לא היתה לאיש.** פרט לארוסה (יבמות דס"ס לה"י, ורש"ש), וכן פסקו כל הפוסקים שאינו מטמא לאחותו ארוסה (יורה דעה שע"ג), וכתיב"ע דקריבא ליה ולא מארסא. וכן בכל מקום לשון הוי' שאין אחריו מלת לאשה ענינו אירוסין כמה שכתבתי בכי תצא (כ"ד ב') והיתה לאיש אחר. ורש"י שפירש הקרובה לרבות ארוסה, היא דעת רבי מאיר ורבי יהודה, ואינם כהסכמת הפוסקים. ולפי ההלכה אין צריך לחלק בין הקרובה דאחותה, בין להקרובה דלשארו, דאיתא עליו בספרא לשארו הקרוב אליו הקרוב לא את הארוסה.

(ה) **לא יקרחו.** לרבותינו קרחה האמורה כאן בכהן אינם חייבים אלא על המת דומי' דישראל, וכן שריטה האמורה כאן בכהן אינם חייבים אלא על המת דומי' דישראל (ת"כ ותלמוד) ולא תקשה אם שוים כהנים לישראל בכל ענין יאמר בישראל ולא תקרחו קרחה בראשכם למת, ולנפש לא תשרטו שרטת והיינו שומעים דכש"כ כהנים שריבה בהן בכ"מ מצות יתרות, כי באמת יש לומר אף ששוים הם לענין חיובא, חלוקים הם בענין האיסור, דחיובא דמלקות ליתי' בשניהם רק כשקורח ושורט על מת, אבל בלא מת אין האיסור רק להכהנים, דשריטה דקריחה הוי' חוק לכומריהם לאלילם, כמ"ש בעובדי הבעל ויתגודדו כמשפטם (מ"א י"ח) וכן הקריחה (עיי' טור יו"ד סי' ק"פ) ועשו כן להורות שהם עבדים מכורים לאלילם ומרושמים לעבודתו (כמ"ש הרמב"ם סוף הלכ' ע"א בכתובת קעקע, ועמ"ש עליו הב"ח יו"ד רסי' ק"פ), וגם בענינו ראינו כמה מכומריהם שהתגלחו אמצעית ראשיהם להיות שם מקורחים, וכיון שהוא חוק לכהני אליל שאף בלא מת יסמנו עצמם להיות מרושמים לעובדי אלילם, לכן נתוסף על כהני ד' לבלי עשות כמו אלה אף לשמים, מטעם בחקותיהם ל"ת. וקרוב לזה כ' הרנ"ו, וכ"כ מהר"מ יפה דמלקות הוא דלא מיחייבי אלא על מת, אבל איסור' מיהו איכא אף שלא על מת. (והרב בצד"ל חמה עליו דלא אשתמיט שום תנא ואמור' לאשמעי' הכי, ואין זה תימה כל כך דממילא שמעי' כיון דידעי' שהוא מחוקותיהם) עמ"ש הרמב"ם (סוף הלכ' ע"א) וכן הקורח ראשו או השורט בבשרו על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים פטור, כ' הב"ח (סי' ק"פ) מדכתב פטור משמע דעכ"פ איסורא איכא, דלא כב"י שכתב דאיסורא נמי ליכא (ובלא"ה דברי הב"י תמוהים להתיר שריטה, דהא אסור לחבול בעצמו, כסתם מתני' דפ' החובל, החובל בעצמו אעפ"י שאינו רשאי, עיי' משכיל לדוד פ' קדושים בושרט לנפש) וכ"ד הרא"ה בחינוך סי' תס"ז לאיסור, וכן נראה מסדור לשון המקרא, מדכתב לאו דגלוח הזקן בין לאו דקריחה ושיטה, דבר הלמד מענינו הוא, כמו דגלוח הזקן איסורו בכל אופן, כן קריחה שלפניו ושריטה שלאחריו עכ"פ איסורא איכא. מכלל הדברים יצא לנו שהקבלה לא עקרה הכתוב מפשטי'.

לא יגלחו. יכול גלחו במספרים יהא חייב ת"ל לא תשחית שאינו חייב אלא על דבר הקרוי גלוח ויש בו השחתה וזהו תער (רש"י מרכותינו) ואפשר לתת טעם למה שהכפיל הכתוב האזהרה בשני מקומות בשנוי לשון כדי לילף זו מזו, ולא אמר בחד דוכתא לא תשחית את פאת זקניך בתער והיינו שומעים הכל, דכש"כ כהן, כי רבוותא פליגי בפאת זקן אי איכא איסורא

(7)

במספרים כעין תער, יש סוברים דמותר לגמרי, ואיכא דסברי אע"ג דמשורת הדין מותר במספרי' כע"ת מ"מ ממדת חסידות יש למנוע מפני חשד הרואים (עיי' חדושי ריטב"א מכות כ"א, ובפסקי תוס' שם סי' כ"ז כ"ח, וביו"ד סי' קפ"א ס"ט), והרב בתשו' חתם סופר (סי' קל"ט ק"מ) הבין בדעת גליון התוס' דבמספרים כע"ת אסור מן התורה, והרב בית הלל (סי' קפ"א) דבמספרים כע"ת אית בי' משום בחקותיהם ל"ת, והיינו למ"ש הרמב"ם בס' המצות (סי' מ"ד) ובס' המורה (ח"ג פל"ז) שגלוח הזקן היה קשוט ותיקון לגלחי עכו"ם וכומריהם, וכמו שביאר הב"ח (סי' קפ"א) דעתו, שאין כוונת הרמב"ם לתת בזה טעם למצוה, כי מצות מלך היא לנו אף אם לא נדע טעמם, רק הגדיל בזה האזהרה, שמלבד הלאו המפורש בקרא עוד עובר עליו בלאו דבחקותיהם ל"ת מעתה אפשר לומר דבכוונה אמר הכתוב בכהנים לשון לא יגלחו לחוד, להורות אזהרה יתרה על כהני ה' לאסור עליהם הגלוח במספרים כע"ת לפי שהוא חוק כהני אליל. אמנם ליחנהו ע"ז כ"א באיסור, אבל חיובא דמלקות ליכא רק בתער כישראל. עיי' כריתות (ד"ה ב') זקן אהרן וגו' כשהוא מסתפר וכו' דשקיל במזיי'. ועיי' לחם הפנים (סי' קפ"א) דאיכא לאפלוגי בין יתבי ארעא קדישא לארעא מסאבא, ומצאתי במכדרשב"י (פ' תרומה דל"ה ב') איגון שתי טפות יהביח לי' וכד אעבר מורה על דיקני' דהיינו כד הוה מסתפר כמד"א ומורה לא יעלה על ראשו.

(ז) **גרושה מאישה.** אין ספק שכל אשה שמתגרשת מבעלה בין לרצונה בין שלא לרצונה אסורה לכהן, כי מלת גרושה אין משמעותה שלא לרצונה דוקא, כי מצינו לשון גירושין אף בדבר שהוא לרצונו של אדם, כמו כלה גרש יגרש אחכם מזה, כי גורשו ממצרים, וצאת בנ"י ממצרים לחירות מלתא דחביבה להו הוי, ושדה מגרש עריהם (בהר כ"ה ל"ה) תרגום מגרש רות (פרייער פלאטץ), וכן ע"י הגט האשה מצאה לה רוחא להנשא לכל מי שתרצה. עוררתי ע"ז לפי שראיתי לאחד שטעה בזה טעות גדולה). ובימות צ"ד אמר' מאישה (דמיותר, דפשיטא דאינה גרושה מאיש שאינו אישה) בא ללמד אפי' לא נתגרשה אלא מאישה פסולה לכהונה, כגון דאמר לה הרי את מגורשת ממני, ואי את מותרת לכל אדם, אע"ג דלעלמא לא הוי גירושין ולא שרי' לאנסובי בהך גיטא, לדידי' מיהו איפסלא, דאי כהן הוא איפסלא מני', כפי' הרא"ש והרי"ף. ורש"י פי' פסולה לכהונה, אם מת והותרה לינשא (ויש להתעורר לפירש"י דאם ימות אסורה לכהן, א"כ תפשוט מנה פ"ק דקדושין די"ג דמיתת הבעל מתרת), ויראה דלא דברה תורה מאיש המתאכזר באשתו לפרדה ממנו ולעגנה לאוסרה בחייו לכל אדם, דאטו ברשיעא עסקינן, אבל עושה כן מרצונה כדי שלא תהא זקוקה ליבם, שמגרשה בחליו, ומאמינים זה לזה שיחזורו וישאו זא"ז, אם יעמוד מחליו, ולכן אינו מתירה לעלמא (עי' בלשון רש"י בגיטין פ"ב שכ' ומדפסולה לכהונה אלמא גט הוא, והכא דשרי' לכל אדם וכו' מלשון זה משמע, דבהתיא דאי את מותרת לכל נמי גט מעלי' הוא אלא שא"א לה להנשא מצד התנאי ומ"מ אינה זקוקה ליבום כיון שהיא מגורשת מבעלה), גם לדעת תוס' שם (ד"ה אפי') דדוקא לכהונה אסורה משום דאיסוריה חמירי, אבל אם מת מותרת להתייבם, י"ל שמגרשה ע"ד זה מרצונה, לפי שהיו סבורים לפי דעתם דמהני גירושין אלו להפטר מיבם, אף שבאמת אינו מועיל, הכי נ"ל לבלי לאוקמי עיקר דרשה דקרא באינש רשיעא, ובצד"ל האריך כאן לסתור דעת מהר"ם יפה, ומן התימה שלא התעורר כי דעת רש"י כמהר"ם, ועי' פני יהושע שם בגיטין שהניח דעת התוס' בצ"ע דאמאי פשיטא להו כ"כ דמותרת להתייבם הפך דעת רש"י, ויש בענין זה אריכות דברים בתשו' מהר"ם לובלין סי'

ידי פדיון אם באת לאכלו חוץ לירושלים), וחד אתי ללמד דבר הטעון שירה טעון חלול שלא נאמרה תורת רבעי אלא בכרם שנאמר קדש הלולים דבר שמהללין בו טעון חלול וזהו יין) (ברכות ריש פרק כיצד מברכין), ואין תימה שהוציאו רבותינו לשון הלול אל לשון חלול, כי כן דרכם בכמה מקומות להחליף הה״א בחי״ת להיותם ממוצא אחד וכדאמרו בירושלמי (פ׳ כלל גדול), מנין לאבות מלאכות מה״ת, דבנן דקסרי אמרי אלה א׳ חד למ״ד תלתין ח׳ תמניא, לא מתמנעין רבנין דדרשין בין ה״א לחי״ת (עיין חידושי רשב״א ס״פ הבונה), וכן בש״ס דילן אמרי (שבת ק״ה) דרשי׳ ה״א דמלת המון חביב נתתיך, וברפ״ק דמ״ק אמרו בית השלחין לישנא דצחותא הוא דכתיב ואתה עיף ויגע ומתרגמינן שלהי ולאי, ומלבד זה צדקו רבותינו להבין בלשון הלול גם לשון חלול, כי המה קרובים במובנם, שם חלל יורה על הורדת דבר מיקרו וערכו היפך הקדש שהוא מורה על דבר יקר הערך, כמו אל תחלל את בתך להזנותה (ענטעהרען), חללת לארץ נזרו (הערא״בזעטצען, הערא״בורדיגען), ולא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין (גערינגשאטצען), כי מוריד כבוד נפשו ורוחו המדברת בשנותו את דבריו, ועל כרם רבעי אמר נטע הכרם ולא חללו, ולא פדאו לעשות חולין כי פרי השנה הרביעית קראה התורה קדש ועל ידי הפדיון יורידם מיוקר קדשם אל פחיתות החולין, ובשם הלל בכלל חוראת השבח והכבוד והגנות והקלון, על פרסום השבח והכבוד (בערוף), יאמר יתהלל חכם בחכמתו, ועל פרסום הגנות והקלון (בלאמירען), כמו לא יתיצבו הוללים, אמרתי להוללים אל תהלו, מהוללי בי נשבעו, הם האנשים המתכוונים לפרסם גנותם של אחרים ולהתכבד בקלונם, וכן העושק יהולל חכם, ובמלאכיו ישים תָהלה (היפך תהלה), גנות וקלות (טאדעל), ושופטים יהולל (איוב י״ב) דהיינו שיפרסם גנותם, ויתהולל בידם (ש״א כ״א), כי בעשייתו מעשי תעתועים ותמהון פרסם ענינו לפגם (האזעלירען), ושם הלול אם כן כשם קלס המורה פעם פרסום השבח ופעם פרסום הגנות, וכן שם חסד ושם קדש, שיש בהם הוראה לשבח ולגנאי כמה שכתב הרש״פ, ושפיר הבינו רבותינו בלשון הלולים ענין התהלה והשיר, וענין החלול והרדת דבר מיקרו וערכו, ויבע״ת ע״ד רבותינו חושבחן קדם ה׳ מתפרקן מן כהנא.

(כה) ובשנה החמישית תאכלו את פריו.

לא את הפרי שהוציא האילן בשנה הרביעית מותר לאכלו בשנה החמישית, כ״א התוספת החדש אשר יוסיף האילן להוציא את תבואתו בשנה החמישית, וזה שאמר להוסיף לכם תבואתו. כלומר את אשר יוסיף האילן להוציא לכם את תבואתו הוא מותר לאכלו, (איט פינפטען יאהרע קענגט איהר געניסען דיינע פרוכט, דיינען ערטראג (נאָמליך) דען ער (רער בוים) איך ווייעדער געבען זוייר) למ״ד של להוסיף כלמ״ד יואב ואבישי הרגו לאבנר (ש״ב ג׳ למ״ד) כמ״ש רש״י שם, וכן לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען, כל אלו הלמדי״ן משמשים כמלת את ומוסבים על ויהרוג, ולשון להוסיף כאן כלשון ותוסף ללדת, יוסף ה׳ לכם, שענינם התחדש דבר להיותו תוספת על הקדום אליו, והפרי המתחדש בשנה זו היא תוספת על הפרי שבשנה שעברה, ור״ע שאמר דברה תורה כנגד יצה״ר שלא יאמר אדם ארבע שנים אני מצטער בו חנם לכן נאמר להוסיף לכם תבואתו שבשכר שמירת מצוה זו יבורכו פירות הנטיעות. לדעתי אין כוונתו לפרש כן המקרא על כוונתו הראשונה, כ״א מדתלה הכתוב אות למ״ד במלת להוסיף על שנוי זה אמר ר״ע ע״ד כוונה שניה, שהלמ״ד היא כלמ״ד להנחיל אוהבי יש (משלי ח׳), עושק דל להרבות לו (שם כ״ב ט״ז) שהוראתם התכלית המכוון בפעולה, ויורה גם כאן על תכלית השכר הגשמי שיבוא על קיום המצוה, (עיין בת״כ ריה״ג אומר הרי אתה כמוסיף פירות חמישית על

רביעית) ובלא״ה מוכרחים אנו לומר שאין דברי ר״ע לפרושי קרא על כוונתו ראשונה לשכר שמירת מצות, דאם כן היה לו להקדים מאמר להוסיף וגו׳ למאמר ובשנה החמישית, ואז היה שפיר מוסב על שמירת מצות ערלה ורבעי, עכשיו שאמרו הכתוב אחר תאכלו את פריו, שאין מצוה באכילתו, ע״כ קרא גופי׳ לא אתי לשכר שמירת מצוה, רק הורה עליו בדרך רמז בשנוי לשון לבד כאמור. וכי תימא דלא צריכין לקרא דלהוסיף להורות שאין היתר לפירות רביעית בחמישית דידעי׳ ליה מדכתיב יהיה כל פריו יהיה בהוייתו יהא, כדאמרינן על יהיה דבערלה, כמ״ש רש״י בשם ת״כ. זה אינו, דבערלה אם נאמר בהוייתו יהא, היינו לעולם דין ערלה יש לו ליאסר באכילה והנאה, משא״כ ברביעי דכתיב יהיה כל פריו קדש הלולים, לא נוכל לומר שישאר לעולם להיות קדש הלולים לאכלו בירושלים אם הפירות עצמן או דמי פדיונם, דהא כשיגיע פסח של רביעית או שביעית צריך לבערו ולאבדו מן העולם, כבמתני׳ ו׳ פ״ה דמ״ש, ואין כאן קדש הלולים, ודע דמצינו שרש יסף עם שרש אסף מתחלפים זע״ז, אמר לא תאסיפון לתת תבן (שמות ה׳ ז׳) ויאסף שאול ליראה מפני דוד (ש״א י״ח כ״ט) שהוא לשון תוספת ובא באל״ף, וכן להפך, תוסף רוחם יגועון (תהלים ק״ד כ״ט) ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל (ש״ב ו׳ א׳) שהוא לשון אסיפה ובא בוי״ו, לפי״ז נוכל לומר גם כאן מלת להוסיף הוא לשון אסיפה, כלומר אסיפת התבואה מן השדה אל הגורן, כמו אוסף בלי יבא (ישעיה ל״ב) כאספי קיץ (מיכה ז׳) חג האסיף (משפטים כ״ג ט״ז) ובא הכתוב כאן להורות על ההבדל הגדול שישנו בין פירות שנה רביעית לפירות שנה חמישית, שברביעית הם קדש הלולים, שאינם כ״א לאכילה בירושלים או לפדותם ולקנות מהם בירושלים בקר וצאן לאכילת הלולים הוא וביתו עם לויים וגרים יתומים ואלמנות, ואסור לעשות בהם סחורה או להוציאם לשאר צרכי הגוף כבגדים בתים וקרקעות אבל פירות של חמישית מותרים לכל דבר, בין לצורך אכילת עצמו, בין לאספם אל הגורן, ולצבור אותם באוצר תבואתו לעשות בהם סחורה, על זה אמר להוסיף לכם תבואתו. כלומר תבואת שנה חמישית תוכלו לאסוף אל האוצר, לכם לכל צרכיכם אף למקנה וקנין להרויח בהם (זיינען ערטראג פיר אייך איינברינגען).

(כז) לא תקיפו שרשו יקף, כמו הקיפו עלי יחד (תהלים פ״ח) מקיפים את הים סביב (מ״א ז׳) ומצאנו עוד שרש נקף מחסרי נו״ן וענינו הסרה, כמו ונקף סבכי יער (ישעיה י׳) כנקף זית (שם י״ז) ובבנין הכבד תאמר ג״כ תקיפו, כמו מן נגש תגישו. ובחר הכתוב מלה שהיא לשון הסרת השער כמו אותן שבחסרי נו״ן. גם לשון הקפה סביב כאותן שמנחי עי״ן, ולמדנו שאפילו במספרים אסור, שאין האיסור חלוי בהשחתה אלא בהקפה (רנ״ו).

פאת זקנך. שם זקן ישמש על חוד הלחיים והסנטרות (קינן), וישמש גם על השער הצומח בלחיים (באָרט), החזקתי בזקנו (ש״א י״ז) הוא הלחיים כתרגומו בלועי׳, וכן ואמרטה משער ראשי וזקני (עזרא ט׳), וכן נגע בראש או בזקן (תזריע י״ג) אינו השער, כי הראש והזקן בעוד השער עליהן אינם מטמאים בנגעים, וע״כ זקן המוזכר שם הוא הלחי מקום צמיחת השערות (ע״ש רמב״ן בהשגתו על רש״י ובורנ״ו שם), וכן בתלמוד ישמשו על הלחי שם זקן כאמרם (קדושין ל״ה), זקן אשה וסריס שהעלו שער, עד יצמח זקניכם (ש״ב י״ד) הוא שער הלחיים. והונח על חוד הלחיים שם זקן ע״ש ההזקה ונזילה, כמ״ש רש״פ ששם יזוקו הליחיות המותרות הנוזלות ונפרשות משארי הליחיות המוצרכות להשקות את הגוף, וכטעם לחי ע״ש שהליחה מצוי׳ בו תמיד, וכטעם גרון מלשון ניגר כמים הנגרים, וכטעם ערף, לשון יערף, כי דרך שם יערוף אותו המיץ ועסיס הגידין המתבשל בתוך המוח

ומתפשט בכל גידי הגוף. ובשיתוף השם נקרא גם השער הצומח על חוד הלחיים שהוא שטח הסנטרות זקן. והדבר פשוט כי זקן האמור כאן הוא הלחי כמו פאת ראשכם דרישא שהוא האבר שבו צומחים השערות, בן פאת זקן הוא פאת האבר שבו צומחים השערות. כי אם יהי׳ טעם זקן כאן השערות א״כ יהי׳ עיקר האיסור בסוף הזקן והוא בקצה השערות התלויים למטה שזהו סופו, כי קצה השערות הסמוכים לעור הוא שרשם ועיקרם שממנו התחלת צמיחתם, וזהו לא נקרא סוף. גם הפאות המבואר מרבותינו מצויינים בלחיים לא בשערות. וממה שאמרו (שם בקדושין), נכתוב קרא ״את שבזקנך מאי פאת זקנך״ מבואר כי זקן דקרא אינו השער כ״א הלחיים מקום השער. ועוד אם זקן דקרא הוא השער, היה מסמיך הזקן לפאה לומר לא תשחית זקן פאתך. ולא הוצרכתי לבאר זה לפשיטותו לולי ראיתי מגמגמים בזה. וצריכים אנו לומר שקיצר הכתוב בלשונו וסמך על המובן מאליו, כמו וגלחה את ראשה, שהראוי בתשלומו את שער ראשה, ככה כאן ראוי בתשלומו לא תשחית את שער פאת זקנך. (ויב״ע שינה בתרגומו בין פאת הראש לפאת הזקן, זה תרגם צדדי רישיכון, וזה שומת דקניכון). והנה למ״ש התוס׳ (נזיר מ״ סד״ה ובתער), שהתער עוקר השער ומשחיתו מעיקרו (ושם ל״ט כ׳ ד״ה כל שהוא) תער מעיקרו משרשו לגמרי, שפיר השמיט הכתוב מלת שער, להורות שההשחתה היא ללחיים עצמם שמשבית ומבטל מהם כח צמיחת השערות. ובמכדרשב״י (תזריע מ״ט א׳) אמאי כתיב בתער ולא במספרים, אלא משום דיתעבר שערא בשרשוי. אמנם הנסיון אינו מאמתו כי עינינו הראות שהתער אינו מגלח השער מעיקרן, והשחתה שעושה התער הוא, כמ״ש רנ״ו שבהעברה אחת על העור לוקח חלק גדול מהזקן, והמכלה דבר בבת אחת נקרא השחתה. ולמ״ש הראב״ע ששער הזקן לתפארת האדם הם, וכ״א בשבת קנ״ב הדרת פנים זקן, ובמכדרשב״י (נשא קל״ט א׳) דיקנא הוא שבחא ושלימותא ויקירותא מכל פרצופא. א״כ ההשחתה אינו לשער לבד כ״א גם לאדם שמשחית תפארת פניו, לכן השמיט שער. ויותר יתכן שבכוונה השמיט הכתוב מלת שער, כי בכל המקומות שמבואר בקרא מלת שער יש להם שיעור מוגבל לארכן כבנדה נ״ד שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים ובסימני בן ובת כדי לכוף ראשן לעיקרן. שבנגעים ובסימנים מבואר בקרא שער, וכן פרה אדומה אינו רק בשער. וא״כ אם היה מזכיר בתגלחת זקן מלת שער היינו אומרים שאין איסור בהשחתת זקן רק בשער שיש להם שיעור מוגבל בארכן כבאחריני, עכשיו שהשמיט מלת שער ילמדנו שאין לנו להשגיח כלל בכמות אורך השער וגם שער כל דהו אסרה התורה השחתתו. וכן משמעות פשטות הענין מדלא אשתמט תלמודא לאשמעי׳ הך דינא בזקן, ולמה להו לאשמעי׳ שיעורא דשער בענינים שאינם נוהגים לדורות כנגעים ופרה יותר הוי להו לחוש בתגלחת שהוא מילתא הנהוג לדורות ולאשמעי׳ דתגלחת הזקן אינו אסור רק בשיש שיעור מה לאורך השערות, אלא ודאי שאין בזה חילוק כלל, ומטעמא דאמרן, מדלא הזכיר קרא מלת שער. ובתשו׳ נודע ביהודה מ״ת סי׳ פ׳ היטיב להשיב בזה על חכם אחד שהתעורר לחלק בענין תגלחת הזקן. אמנם בתשובת בשמים ראש סי׳ ח״י כתב שהלוקח שער הזקן תחלה במספרים עד שלא יניח כדי לכוף ראשן לעיקרן אז כשמביא עליו תער אין כאן איסור שאין זה קרוי פאה ולא שער כדמשמען סוגיא דנזיר שאין זה גלוח כלל וכאן לאיסור גלוח בעינן, ע״ש. ורמז בזה על מה דאמרי׳ (נזיר ל״ט ב׳), נזיר שגלחוהו לסטים ושיירו בו כדי לכוף ראשן לעיקרן אינו סותר, הרי הלא מקיים מצות גלוח רק כשהשער ארוך כדי לכוף ר״ל, וכשהוא קצר מזה השיעור אינו קרוי שער ואין כאן גלוח. וכמו דלא

הוי גלוח לנזיר ה״נ לא הוי גלוח לזקן. ולדעתי דברי שגגה הם שמדמה דאורייתא לדרבנן, דהא דאצטרכו התם לתגלחת נזיר שיעור כדי לכוף ראשן לעיקרן אינו מדאורי׳ רק מדרבנן, דמה״ת בשגלחוהו אחר מלאת אף שהניחו פחות מכדי לכוף ראשן לעיקרן די בכך לצאת ידי גלוח כמבואר שם בתוס׳ (ד״ה וקים להו), וז״ל כשגלחוהו אחר מלאת כיון שהיה לפנינו גידול שער ביום שלשים הראוי לתגלחת מדאוריית׳ די בכך ומיהו ז׳ יש לו להמתין דיליף מתגלחת טומאה. ואע״ג דלא דמי לגמרי דהתם צריך להמתין זיי״ן כדי להביא קרבנותיו בטהרה מ״מ שוו חכמים סתם סתירה דתגלחת שאחר מלאת לסתירת טומאה. יעו״ש בתוס׳. וכן מבוארים הדברים מעצמם, דרבנן סברי בנטמא אחר מלאת (ביום ל״א בסתם נזירות או ביום ק״א בנזיר למאה יום), סותר למ״ד יום דגזרו אחר מלאת אטו יום מלאת, וכיון שאינו אלא מטעם גזירה אינו מביא קרבן טומאה כי אחר שנגמר כל נזירותו אינו סותר מה״ת לכן אינו מביא קרבן טומאה. אמנם ר״א פליג עלייהו וסובר דבנטמא אחר מלאת אינו סותר כלל, דלא גזר ר״א אחר מלאת אטו יום מלאת, מיהו אע״ג שאינו סותר כלל נזירותו לר״א בנטמא אחר מלאת, מ״מ אסור לו לשתות יין ולהטמא למתים עד אחר שבעה ימים שיטהר מטומאתו בהזאה שלישי ושביעי ויטהר להביא קרבנות נזירותו (וזה שאמר ר״א כל אחר מלאת אינו סותר אלא שבעה, ר״ל אינו סותר כלל למפרע נזרו אלא ממתין ז׳ ימי טומאתו להביא קרבנותיו בטהרה. ואע״ג דטמא משלח קרבנותיו, שאני נזיר דכתיב על כפי הנזיר, כמ״ש בשיטה מקובצת בנזיר דף ו׳ בשם הרא״ש. עתוס׳ רפ״ג ט״ז א׳ ד״ה ור״א אומר. ובפ״ק ו׳ א׳ בתוס׳ ד״ח נטמא) והשתא קאמר תלמודא (ל״ט ב׳) דלר״א מדמין תגלחת לטומאה דכמו שבנטמא אחר מלאת אע״ג דאינו סותר כלל מנזירותו מ״מ אסור ביין ובטומאה עד אחר שבעה ימים שיטהר להביא קרבנותיו, כן בנתגלח אחר מלאת אע״ג דמה״ת דיו בכך ומן הדין מותר מיד ביין ובטומאה, מ״מ לא רצו חכמים לחלק בין נתגלח אחר מלאת לנטמא אחר מלאת, ובשניהם ממשיכין אותו בנזירותו עוד ז׳ ימים, וכיון דהמשכת נזירותו זאת אינו רק מדרבנן בעלמא, לכן הקילו בו עוד יותר בנתגלח ונשארו בו שיעור כדי לכוף ר״ל שהוא שיעור גידול שער בשבעה ימים, אין צריך להמתין כלום ומותר מיד ביין וטומאה. וכל מעיין ישפוט בצדק שדברי שגגה כאלה לא יצאו מידי אחד הראשונים,

והאמת עד לעצמו.

(כח) **וכתבת קעקע** הוא לרש״פ מלשון שקיעה ותחיבה (איינשטעקקען), מענין ויתקעהו ים סוף, ויתקעהו בבטנו, שהתי״ר מן תקע נוספת שהשורש קע כמו תאב מן אבה, ונמצא ג״כ בלי תי״ו ותקע כף ירך יעקב, והוקע אותם לה׳, עצמות המוקעים, וכפירש״י מלת קעקע מענין תחיבה, והוא ענין כתיבה הנהוג עוד היום שעושים במחט ע״פ הנייד והקלף נקבים נקבים סמוכים זה לזה עד שיעשו צורת אות, ותקרא זאת המלאכה (סקולפטורא, געשטאָכנע שריפט), והוא ג״כ ענין קעקע שתוחב מחט או קוץ בעוד הבשר בנחת שלא יזוב דם ועושה נקב קטן וממלא אותו דיו או צבע, ושוב עושה נקבים נקבים עד שנעשה מכולם צורת אות או שאר צורה, זהו כתיבה קעקע דהיינו כתיבה הנעשה ע״י תחיבת מחט או שאר דבר הנוקב, אלא שאפשר לעשות כתיבה זאת בלי נקיבת מחט והיינו שעושה בקולמס נקורות נקודות זו אצל זו בדיו ושאר צבע בצורת אות הנקרא (פונקטירען), וזה מותר לעשות על עור הבשר, ואינו חייב כ״א על עשיית שני המעשים שיקעקע במחט ויעשה נקבים ויכתוב דהיינו שימלא אותם בדיו ובצבע, וזהו ענין אמרם ז״ל כתב ולא קעקע וכו׳ דהיינו כתיבה לבד.

נזיר מכהן נמי לא יליף שכן לאו שמיט שוה בכל הוא. והשתא הוה מלי למיפרך אמאי לא [ליפוק] מנזיר דעלמא דאתי עשה ולמי ל"ש ועשה אפי' שוה בכל דנזיר שוה בכל הוא ולמסקנא ניחא דפרכינן בסמוך מה לנזיר שכן יש בשאלה:

ולמאן דמוקי לרישא בנזיר זקנו למה לי - לכתוב קיימא גם לחגם שיהא לשון דקאמר לעיל דלמאן דמפיק רישא לעשה ול"ת: מכבית ליה לכדתניא. נמילף דתנלחת מלורע בחבור הוא דאיש מרישא דנזיר [לא] נפקא דסכירא לן כמ"ד פ' ג' מינין (נעיל מ.) דנזיר חייב בכל מעבירין ולהכי איצטריך זקנו דאיש דהשתא זקן איהו אלא בחבור כדמפרש ואזיל ול"ע כי פריך זקנו למה לי אמאי לא משני ליטעמיך הא (ו) קי"ל דאין עשה דוחה ל"ת ועשה גילח מנזיר מלורע דדמי אלא מאי אית לך למימר מה לנזיר שכן יש בשאלה:

ולמאן למה לי - (ז) לכתוב זקנו לבד דמשמע בין זקנו דכהן בין זקנו דישראל ומיהא שמעי' (בין) ל"ת גרידא ביישראל ומיהא שמעי' ל"ת ועשה (ח) מכהנים דמקרא מלא דיבר הכתוב ואתי"ג דרישא נמי מקרא מלא הוא ולא בעי לאוקומי אלא כרישא גרידא ולא ברישא דנזיר שאני התם דשני לאוין הן לא דהקפה ולאו דנזיר חבר למימר טלי הא מקרא מלא לאוקומי אפילו ברישא דנזיר אבל השתא הזקן הכל לא אחד הוא בין ישראל לא משמיט פאת זקנך בין דכהנים ופאת זקנם לא יגלחו אלא דיבר הכתוב דעשה דמלורע דזקנו ידמה בין לאו דישראל בין לאו דכהנים כיון דאוהרה אחת היא:

הרי"ף והשתא מלי לעטויי דלא מזקנו איכא למיפרך שכן לאו שמיט שוה בכל הוא דליתיה בנשים (ט) ואיצטריך ריש לאו שאינו עניין לאו שמיט שוה בכל תמיהו עניין לשוה בכל וארשה דסלקא דעתיה דשקולים הן ולכך מודה לו דל"ת גרידא הוה בכל כמו ל"ת ועשה שמיט שוה בכל אלא אתרוך יותר דאיידי דבעי לאוקומי הך פירכא מסוק ואזיל לטלי לדדי דפירכות ומשני כהן מנזיר לא יליף שכן יש בשאלה ונזיר מכהן לא יליף שכן לאו שמיט שוה בכל ובעלמא לא יליפינן מינייהו משום דאיכא למיפרך כדאמרן (י) דמאי קאמר כהן מנזיר לא יליף כו' ליימא דהכי איצטריך משום מעבר דבעינן מעבר במלורע כדקא אמרינן וע"ק לו דקא פריך למ"ד לאו שאינו עניין לאו שמיט שוה בכל הוא לנזיר אמאי מדקאמר כהן מנזיר לא יליף כו' לכך גרלה להר"ם לפרש דמשמע ליה דהשתא כיון דמסקינן דזקנו אמאי לאוקמוני' מעבר מעבה למלן דאיש ליה דרשאו אמאי לא יגלח אלא בתער ומראיצפ' על כרחיך צריך לומר דמקרא מלא דבר הכתוב דכיון דקרא סתמא כתיב מיירי בכל עניין בין שהוא כהן בין שהוא נזיר ולהכי לי למיכתב זקנו ואם תאמר והא שפיר איצטריך לאוקמוני דמגלחת מלורע בחבור וי"ל דהכי פריך למה ליה לאתא לעטויי דלאוקמוי זקנו למילף דכהן מלורע מוסר בחבור דקאמר זקנו מה ת"ל כו' מרלאן אמעיון אפילו נזיר מלורע מגלח רלאו אע"ג דאיכא לאו ועשה דקרא סתמא כתיב (ג) דמיהא משמע אגם כהן מגלח זקנו דהשתא סכירא ליה דלהאי תנא הם שקולין ומשני אין הכי נמי דודאי סכירא ליה דמקרא מלא דבר הכתוב ומרלאו גרידא שמעינן אגם נזיר מלורע מגלח רלאו ואפי' הכי אי לאו דכתב רחמנא זקנו לא הוה שמעינן כהן כדפרישית שכן יש בשאלה ואי כתב זקנו לא הוה שמעינן נזיר שכן לאו שמיט שוה בכל ולפי מסקנא זו אמאי דמקי רלאו גרידא ה"ה דשמעינן מיהא לאו ועשה ומה שהכיר לאו דהקפה גרידא עדיף דלאו הכי קרלי דרלאו וזקנו אפילו לאו גרידא לא הוה ידעינן שיהא עשה דוחה אותו דקרא דגדיל הוא מוקמינן ליה לכדרכה: וכעלמא לא יליפינן כדאמרן. כלומר דאיכא למיפרך מה לכהן שכן לאו שמיט שוה בכל ומה לנזיר שכן יש בשאלה ואם תאמר מגילת הנזיר ומאי"ל דאיכא לאו למיפרך מה לעשה דמלורע דאיכא עשה ביה וכבי הא גוונא אמרינן בפ' עיולות הקן (מנין דף קמח.) דסלקא דעתך אמינא עשה דלפרי מלורע לידמי לא מעשה א) ועשה דעיולות הקן משום עשה ביה": **אמר** רב מיקל אדם כל גופו בתער מיתיבי כו' הרי זה נזיר. משום דאיכא לאו לא יגלח בכל הגוף ולא יעבור על לאו דלא יגלח בתער דמשמע דלא יגלח בתער אפילו בגופו אבל בשאר הגוף קאמר: ה"ז לוקה משום לא יגלח כו' כעין תער במספרים אסור לגשר: מיתיבי העברת שער אינה מרבדי סופרים וקשה לר"י דאמר לוקה: אמרת ה"ה דרשה מדי לפרוך חשתי בריתות אחרדי ולשנויי כדשני מאי לוקה כדקתני מכת מרדות:

הגהות הב"ח (ח) גם' מיבעי ליה לכדתניא ופאת זקנם לא יגלחו ומיהת זקנו מה ת"ל לפי שנאמר ופאת זקנם לא יגלחו דבמעבר דמגלח: (ב) שם דליכתוב למיפרך כדאמרן. ל"ב בריש יבמות כתבו הטוספות ואיתא דלא נרסי כדאמרן ופפרש דקאי אליבא למיפרך מלא כמר כב כו' דלמאי דמסקינן כעין תער אינה מרבדי סופרים ודאי נמי ומ"ש ליכא למימר מיגייהו נמס מלר ומ"ם כדף ו כ"ם שכן יש בשאלה: (ג) רש"י ד"ה מיבעי ליה וכו' לשמוע קרא מיגיה ומו מדלא כ"ל ומיהת לא ממחק: (ד) בא"ד אמתה מוגלת וכו' בסיד. ואמ"ר מ"ם ומאן דמסקי לוה וכו' דלמאן דמסקי ליה וכו' דלמאן דמסקי ליה וכו' ולמאן דמסקי ליה וכו' ולמאן דמסקי גם: (ה) בא"ד אל דקיל דאין עשה: (ו) ר"ה ולמאן דמסקי וכו' לאו לי למיכתב לאו ולאו לי למיכתב זקנו ליכתוב זקנו לבד: (ח) בא"ר ל"ת ועשה דמיר מכבלים דמקרא: (ט) ר"ה אל"ף וכו' דליתיה בנשים לכבי מיגייהו כו' דקשיין הן דקר אמור לו ל"ת גרידא: (י) בא"ר ומקשה לכרים דאמרי קאמר וכו' עכ"ל ותש לגזיר הוא דאמרי דמקדמר: (כ) בא"ר מגלן דמיר מלורע דוכן מלורע מגלח אלא על כרחך: (ל) בא"ר ומיהא מסמע מגי שגם כהן:

הגהות מהר"ב רגשבורג א) תוד"ה הר"ם וכו' דסר"ל וכו' לגמי ל"ת. ל"ב אין זה מדוקק דבמלין לא מוכר מדיתי ל"ת כ"ל דהיינו עשה. ו"ל"ע:

מסורת השי"ס

מוסף רשי"

ופאת זקנם לא יגלחו. גבי בהנים כתיב, ולא תעבור אם פאת זקנך בהנים, ולעיל לא כתיב, ולעיל לא בנזירים שוה הלי מבלי, והכי אמרינן בהדיא בפ"ק דקדושין (לה.) ג"ש דפאה פאה לגבי הוא דאמרת דמגיל לא יגלחו. כי (מכות כא.) ת"ל ולא השחית. ומסקרים. אין מסתייתים, אלא מוסרים שיער בלא מיקר בתער (שם).

במלקט. פליגי"ל של מגלחי מרבות מסמלקין בה לת מין הסייף. וברהיטני פליגי"ל של עוד תריסין (קדושין לה.). ת"ל ופאת זקנם לא יגלחו. המעבר בכהנים. ואין דרך גילוח בכך, ואמרת ג"ש ליתן המעבר על הבהנים ביגרמאל ולא יגרמאל בכהנים (שם).

גילוח שיש בו השחתה. דלך לגלח בו ומסתיים ומייבו תער. אבל דהיטני מסמא ואין דרך לגלח בו, ומסקרים מגלחין ואין מסתיתין (מכות כא.) ותהו גילוח דקאמר ליה דמעבר גבי הקפה הלכה והמסתת פלא זקן ואיתמרי ליה גבי מלורע דמותר הוא בו סייגא תער (לעיל מ.).

[דמגמתו שכם הב ומ"ל]

[דהנים כב]

נוסחת הרי"ן

ל) ופאת זקנם לא יגלחו כו' ת"ל זקנו ומה (מלורע) שאתר שכתוב בבי ביות זקנו שלא תאר הכתוב אלא בתער ששוה בהאחה כתיב לך הכתוב בבי מלורע אבל במלקט ובהיטני לא ובדאמר נמי מ' בלא מ"ד דבי עביר: ב) אלעיל בגלחת. ג) אחיכה: ד) מיתיבי אישור מעברת שער:

גליון הש"ס

בבי' מיר מכהן נמי לא יליף. עי' לעיל דף מח ע"ב תד"ה ולא כתב: שנם מלי נזיר בקאמר. שבת דף ס. וכמוס דף כח מוגלן דף קמח ע"ב:

[ושי' הקר. מוס' יבמות ב. ד"ה מכהן]

---

1 נ"ל מדעלמא. 2 נ"ל דכתיבא ליה. 3 נ"ל בהנים. 4 מתיבת ומלאה עד שאינו שוה בכל הוא הגה"ה אלא מדברי הוס'. 5 נ"ל דכן מוכח לי ל"ת ומיהת ולכך מוכח ל' מחק. 6 נ"ל הא מלאנו. 7 נ"ל כדמפרש. 8 נ"ל לא יליפינן מגייהו דלאוקמי למיפרך כדלמרן. 9 נדל"ל שער. 10 נ"ל מדרבנן. 11 נ"ל ור' יוחנן. וכ"ה בס"מ. 12 נ"ל דמשמע.

כי קאמר רב בשאר אברים. כך היא גירסת כל הפוסקים [כב אגנס מכות ס"ג דף רפה. מיפיבי כמעבירי בים בשמי וביות בסמוכה מרי זה לוקה כי קתמר רב בשאר אברים ובגל אבל בים בשמי וביות בסמוכה לא אמר ובית בסמוכה לא אמר ושאר אברים מי אבל אברים מי אבל אברים מי אבל מדברי תורה מדברי סופרים כי אמר רב בשאר אברים ובגל אבל בים בשמי וביות בסמוכה לא אמר ובית בסמוכה לא אמר ובית בסמוכה לא אמר ובית

סעליונה מלדעת ר"ח בשור פי' גבולי הכפר סם מספקות: (ד) ואפי' תחת הגרון. כמו כתב הר"ח פי' פתח לתחת בגוף הגרון בגרגרת. והקפה כ"י דהא לון זה מוזכר בגמרא רק בלשון ר"ח דעתם ר"ח דזיכר ומבולע זקן תחתה וסיימו מעשה לפי שעתיד לבוא בכל הפתח בגרוף הסעם מזקנין מגרון וכתוספתא דבריחה הרמ"ם כתוב פתוח. הזקן מפנק הלחי עד פיקה של גרגרת ולא"כ לכל הכתוב היה לו לכתוב לכתוב עד גרגרת דמשמע בכפס עיקר הפלה בחמתים ועל כן הסתיר כל"ע. ומו"ר זל"ל הקריב מה לומר דעיקר פתח המתיים במקום גרגרת ממש ולון שלר מתחת הגרון בכלל החיסור כלל. ולון לשון בתוספתא משמע כן דהא עד פיקה של גרגרת בלא שעולה דמתחת הגרון לון לחיסור מן התורה אלא מדרבנן. מעשה המוכר בכלי בפס הר"ל זוהי שלהסרו חכמים להעביר מער בחצר בכל מקום בגוף ולפי' אל זרוטותיו לפי שדומה לחיקון הבגדים ומה"ב כ' בפס סמ"ק לעשה אחר שלהסר לגי"ה בעצר אחת בסמכות לפי שעמעמים שמוסך אינו סעור על הפלה כו' ולכן במספרים כעין הער מוחר סם ועיין בסימן שלמר זה בסעיף ל' מה שכתבתי שם:

ביאור הגר"א

[כב] אשה כו' . מחני' פ"ק דקידושין (כ"ט ע"ב): [כא] ודינה כו' . שהקפה. ובשלם נלמר מהשתחה בפש"ש בקידושין (ל"ט כ') ובנדר שם:

באר היטב

המספרים מונעין בעצר כלל והקפ"י ז"ל לא סיים מגלח כלל לא בחצר ולא במספרים לא בשום מקום כלל זולת בעיתר שלא הפנה המכבה המכבה המספרים. גם סיים מזר מגלח לגמר בקצר בחמת שלקר ל"ע כ' משמעותיו ומשלח שונים ומוקר עצות ל' מ"ן) מגל הש"ך מפס דברי הרב עיקר וכתב דלא לוסיף על המומלה פל"ל: (ו) כלל. בכלל זה גם הכפס פעליונה שלדעת ר"ח בעצר שם בגולי הכפס הם מהסלות. פ"ז:

פתחי תשובה

דפלי"ה ז"ל לא סיים מגלח בכל כו' ומיין בתשובת שמת נוקפ ת"ל כי פ"ל ובתוספת דברי יוסף מי' ל"ז נמיין מה שמחיסים הסמחים לגוף ולבכיים בגו שלוט מזב ק פ"ם:

יורה דעה קפא הלכות גילוח

(ו) בכלל (ד) (ופשיטא מתח הגרון) (כ"ל בשם לבית כ"י וכמ"ג):

יב [כ] אשה שיש לה זקן מותרת להשחיתו

[כא] ודינה בהשחתת זקן האיש כדינה ח בהקפת ראש האיש:

עצי לבונה

בלבוש סיס מוסך בסמכים: (ש"ע סעיף י"ב) בהקפת ראש האיש. עמ"ן הקי"מ מ"ם כלים בהשחתה כ"ל כוון דלון לסם זקן ולא"כ לסור מדרבנן בהשחתת זקן כלים ל"ם מעשה דסיס לסם לסמצוי בסקפס עדי לסמרים דסה גם לסמים עלות וסיס מלגו מיין ג"כ לגלח ולא"כ מתיר בהקפס וכיון דבעי מעמר מהסמחה דעמר ל"ב מחרים לגבי מחרים אלא מפלגת כ"ם דעמר בהמחה לגבי מחרים כיון דלגלח מלגו מיין לגבי זקן:

בכרכי יוסף

מוס פכנות מסוכר בכל חס מעוכנו מל מסר לגיון ומלגר שמנגו מסור מלר לגוס דעלת עוד יכבד מסות מעוכנס מפי גלוגי מגלס מכן ובל גלוגי מגוי ומפוסס לפרים יכלגו כמכוכר בכסר יין כמכוכר כל מכבי מקוכס פ"ם בלחנך:

עצי לבונה

בלבוש סיס מוסך בסמכים: (ש"ע סעיף י"ב) בהקפת ראש האיש. עמ"ן הקי"מ מ"ם כלים בהשחתה כ"ל כוון דלון לסם זקן ולא"כ לסור מדרבנן בהשחתת זקן כלים ל"ם מעשה דסיס לסם לסמצוי בסקפס עדי לסמרים דסה גם לסמים עלות וסיס מלגו מיין ג"כ לגלח ולא"כ מתיר בהקפס וכיון דבעי מעמר מהסמחה דעמר ל"ב מחרים לגבי מחרים אלא מפלגת כ"ם דעמר בהמחה לגבי מחרים כיון דלגלח מלגו מיין לגבי זקן:

יורה דעה קפב הלכות לא ילבש גבר וכו' שפתי כהן

קפב (א) בית השחי כו' . לפי מה שכתב בית יוסף בסם הר"ל ויכה בסם הר"ל ויכה בסם הר"ל ויכה

מרגא ורגנא מנחם מנדל נמנ מיזראוויטש

מפרשים כן בכל מקום משום דמדינא קי"ל כרב. ויותר נראה שאף לדבריהם שפסקו כרב עכ"ז יש לתפוס דר"י ור"ח אוסרים אלא דס"ל הלכה כרב משום דפשט הפסוק לא עשה רגליו משמע כן כנ"ל. או משום שי"ל דר' יוחנן אוסר בתער מד"ת ע"כ מחמיר גם במספרים כעין תער. משא"כ לרב י"ל דגם בתער אין איסור מד"ת ע"כ במספרים כעין תער שרי לגמרי כן נראה להעמיד דבריהם אף שהסמ"ג לא פי' כן דאל"כ אלא שנאמר דגם לר' יוחנן ור"ח שרי לגמרי הוא דוחק עצום בפי' הגמ' גם לגירסא שלנו ע"כ מוטב לומר דס"ל דהלכה כרב בזה אף דר' יוחנן ור' חייא פליגי, וכמ"ש התוס' דיבמות (דמ"ח) בהדיא ושמא לא קיבלה מר' חייא. והנה כל זה הוא אף לגירסא שבש"ס שלפנינו והוא גירסת רש"י ותוס' וס"י וסמ"ג והוא ג"כ גירסת הערוך כמ"ש בסמ"ג לאוין סי' ס'. ומתוך זה יתבאר דמ"ש הטור וב"י רס"י קפ"ב בשם רת"ת אינו מוסכם אף לגירסא זו כי ר"ת פסק בפשיטות כרב נגד ר' יוחנן ואין כן דעת התוס' בנזיר. דהא ר' יוחנן גם ר' חייא נראה דפליגי עליה וכמש"ל באריכות דאסור גם במספרים וכבר כתבתי לעיל סע' ד' דהרשב"א הכריח דאף שלא כעין תער אסור וכ"ד הסמ"ק. וכ"ש לפי גירסת בה"ג והרי"ף וסיעתם והביאוהו ג"כ התוס' בנזיר (דנ"ט א'). וז"ל הרי"ף פ"ג דמכות אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער (אם הכביד עליו שערו מיקל אותו בתער נ"י) מתיבי המעביר בית השחי ובית הערוה ה"ז לוקה (משום לא ילבש גבר שמלת אשה. ומתרגם לא יתקן גבר בתיקוני אתתא) כי קאמר רב בשאר אברים. אבל בית השחי ובית הערוה לא אמר. ושאר אברים מי שרי (בתער) והא תניא העברת שער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים כי קאמר רב במספרים (וכתב הנ"י יש מפרשים בשאר אברים מותר במספרים וכדמפרש כעין תער. וכה"ג בבית השחי ובית הערוה אסור. ויש שגורסים אלא כי קאמר רב כו' וחזר בו מתירוץ ראשון ובכל מקום התיר במספרים אפילו כעין תער שמגלח סמוך לבשר ובתער ממש אף בשאר אברים אסור מד"ס. ובית השחי ובה"ע אסור מן התורה) וכי תניא ההיא בתער. והא רב בתער קאמר. אימא כעין תער. אמר רב חייא בר אבא א"ר יוחנן המעביר שער בית השחי ובית הערוה לוקה מאי לוקה מדרבנן. ההוא דאתחייב כו' מה להקל כו' מהו לחוך כו' וכבר כתבתי לעיל שמזה למד בתשו' הרשב"א סי' קי"ז דאפילו במספרים שלא כעין תער אסור בבית השחי ובית הערוה ובבה"ג שלנו גריס והאמר רב חייא בר אבא א"ר יוחנן כו' מזה מוכח כגירסא אלא כי קאמר רב כו' שלפ"ז בכ"מ התיר. ולכן פריך כו' ומ"מ קשיא מהו הפירכא דלמא רחב"א אמר ר' יוחנן בתער דוקא קאמר. והנה בטור סי' קפ"ב וי"א דוקא בשאר הגוף מותר במספרים. אבל של בית השחי ושל בית הערוה אסור וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל כו' כתב הב"י הוא לפי גירסת בה"ג. וכבר מבואר ממש"ל שאפילו לגירסא דידן מבואר בתוס' (דנ"ח סע"ב ודף נ"ט ע"א) דלר' יוחנן אסור גם במספרים ובודאי דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. כ"ש שגם ר' חייא משמע דס"ל כן. וכ"פ בש"ג פ"ג דמכות דבבית השחי ובבית הערוה אסור גם במספרים. ומש"ע הרב"י אבל שלא כעין תער כו' כבר כתבתי שהכנה"ג הביא תשו' הרשב"א ח"א סי' ק"ו דס"ל אפילו שלא כעין תער והביא ראיות לזה וא' מהן ממ"ש בסמוך אסור להככו בידו כו'. ועוד ראיות עצומות במש"ל. גם בי"ש ביבמות (פמ"ח סס"י י"ז) כ' וז"ל ומצאתי במגדול עוז וז"ל כתבו רבותינו משעמדנו על דעתינו לא העברנו בהזל על בשרינו אפילו במספרים כלל וכלל לא בראש ולא בגוף מן השפה ולחוץ עכ"ל. ולכן מ"ש בש"ע רס"ל קפ"ב דבמספרים כעין תער אסור. והוא ממ"ש בב"י וז"ל סד"ה ומ"ש וי"א ומ"מ משמע שכל מספרים האמורים בענין זה כעין תער הם אבל שלא כעין תער אפילו בבית השחי ובית הערוה שרי דבכה"ג לא הוי תיקון אשה כלל וכ"נ מדברי הרא"ש וסמ"ג עכ"ל. והרב"י לא ראה תשו' הרשב"א שכ' ופסק להדיא הפך מזה בראיות ברורות ואילו שמיעא ליה הוה הדר ביה כדאמרינן כה"ג בכתובות פרק מציאות האשה (ס"ז) כש"כ שפשט הגמרא (דנ"ט ע"א) והתוס' שם משמע כן כדברי הרשב"א. ובמש"ל סעיף ב' וסעיף ד' וכ"מ דעת הרי"ף והרא"ש פ"ג דמכות והרמב"ם שאסרו במספרים ולא הזכירו היתר שלא כעין תער.

קיצור. פי' אף לגירסא שלנו מה שפסקו התוס' ביבמות דשרי בית השחי במספרים כעין תער הוא דוחק ונגד פשט הסוגיא דר' יוחנן אוסר וכ"ד הסמ"ק. וכ"ש לפי גירסא דהרי"ף ובה"ג דגם רב אוסר במספרים וכ"ד הרי"ף והרמב"ם והרא"ש. ומ"ש הב"י דהיינו דוקא כעין תער זהו נגד פסק הרשב"א והסמ"ק וכן משמע הסוגיא דגמ' (דנ"ט ע"א) והרב"י לא ראה תשו' הרשב"א.

ז ועתה נבוא לדין גילוח הזקן אם שרי במספרים כעין תער או שלא כעין תער או דאסור לגמרי מד"ס. הנה לכאורה מהא דרב דלעיל סע' א' דמשמע דס"ל דהמעביר שער בית השחי ובית הערוה בתער לוקה מדאורייתא משום לא ילבש גבר. ואעפ"כ מותר להעביר שם השיער במספרים אף כעין תער. מיהו במלקט ורהיטני אסור. א"כ לכאורה יש לדקדק מכאן לענין פיאות הזקן דג"כ אינו חייב אלא בתער שאעפ"כ מותר ללקט במספרים אף כעין תער דמ"ש מיהו במלקט ורהיטני ודאי אסור מדרבנן אע"ג דנק' השחתה בלי גילוח במכות (דכ"א א'). וא"כ ה"ה בסך נשא דלא כתשו' נו"ב מהד"ת סי' פ"א וע' בלח"מ פ"ה מה' נזירות דין י"ב. אך קשה דא"כ הו"ל לרב להשמיענו רבותא יתיהה דמיקל אדם גם פיאות הזקן במספרים כעין תער וכן שאר גופו דהוי רבותא יתירה אע"ג דבהדיא נאמר ל"ת בתורה ע"ז ולא תשחית כו' אפ"ה שרי וכ"ש בשער גופו דלא נת' זה בפירוש בתורה שיה"ר לאו בזה ואיכא תנאי דס"ל שאין זה רק מד"ס לבד. ומדלא השמיענו זה רב רק בכל גופו ולא בפיאות הזקן משמע דבזקן אסור במספרים כעין תער עכ"פ ותיובתא דהב"י סי' קפ"א בסופו דמתיר אפי' כעין תער. וכ"ש לגירסת הרי"ף דאומר כי קאמר רב בשאר אברים כו' כי קאמר רב במספרים וכ' הנמ"י בשם י"מ אבל בבית השחי ובית הערוה אסור אף במספרים כעין תער וכן פסק הב"י בש"ע ואם איתא דבפיאות הזקן כה"ג שרי למה ליה למימר כי קאמר רב בשאר אברים לימא כי קאמר רב בפיאות הזקן א"ו דבפיאות הזקן לא קילי מבית השחי ובית הערוה וחמירי מיניה וכן מבואר בספר החינוך פ' קדושים סי' רנ"ב וז"ל שלא לגלח פיאות הזקן שנאמר ולא תשחית את פאת זקנך כו' דיני המצוה כגון מה שאו"ל שאין החיוב אלא בגילוח של תער שנאמר גלא תשחית גילוח שיש בה השחתה דוקא וזהו תער כן פירשו זל וכ' הרמב"ם ז"ל ואם גלח במספרים פטור נראה מדבריו דדוקא פטור הוא אבל אסור לעשות כן ואפשר שיהי' כן במגלח במספרים כעין תער וכמו שנראה הענין כן במסכת נזיר כ"ל. הדי זה הפך מדברי הב"י שמפרש דמ"ש הרמב"ם פטור הוא לאו דוקא אלא דמותר והרא"ה מפרש דפטור אבל אסור וכן בדין שבכמה מקומות בדינים אלו שנזכר פטור והיינו דאינו חייב מלקות ומ"מ אסור. והרב"י לא ראה דברי החינוך בזה מדלא הביאו. וגם ממ"ש החינוך וכמו שנראה הענין כן במסכת נזיר. מבואר דס"ל ג"כ שאין להקל בפיאות הזקן יותר מבבית השחי עכ"פ דאל"כ אנה נזכר במסכת נזיר שאסור לגלח פיאות הראש במספרים כעין תער. א"ו יליף ק"ו משיער בית השחי אלא דס"ל כהב"י דבשיעה בית השחי ג"כ לא אסור רק במספרים כעין תער עכ"פ למדנו מדבריו דאין להקל בפיאות הזקן יותר מבבית השחי לא כהב"י. וכן יש להוכיח מל"שנא קמא דד' יוחנן (דנ"ח סע"ב) דס"ל דהעברת שער בית השחי ובית הערוה אפילו בתער אינה מד"ת וכת"ק דלקמן (דנ"ט ע"ב). ואעפ"כ אוסר מד"ס אפילו במספרים וגם לוקה מדרבנן ע"ז ג"כ א"כ

ב"ש וק"ו בפיאות הזקן דהלא מפורש בדאורייתא בתער שגם במספרים אסור מדרבנן ולוקה מדרבנן דאיך נימא יציבא בארעא כו'. דאין לתרץ דהתם משום לא ילבש גבר הוא מדרבנן. א"כ אין לחלק כ"כ בין מספרים לתער. משא"כ בדאורייתא. זה אינו דהא הרמב"ם כתב שגם השחתת פיאות הזקן נאסר משום שעושין כן עכומ"ז. וא"כ אם בלא לבש גבר החמירו מדרבנן גם במספרים כ"ש בהנ"ל. ועוד דגם בהעברת פיאות הזקן יש ג"כ האיסור דלא ילבש גבר וכדלקמן סעיף ח'. וגם אין לתרץ עפמ"ש בגמ' פ' אע"פ (דף נ"ו סע"א) וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ד"ל זהו רק בדבר שבממון אבל באיסורין ודאי ל"ל הכי ועוד דגם שם יש לומר דלא קיי"ל כן ע' בהה"מ פי"ב מהא"ה ה"ו וע' בגמ' פ' הזהב (דנ"ה ע"ב) וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה. הרי דפלוגתא דר"מ ורבנן הוא. וע' בהרא"ש פ"א דדמאי מ"ב שבירושלמי מוקי מתניתין דדמאי הנ"ל דלא כר"מ. אבל עכ"פ אף לר"מ לא עשו חיזוק יותר משל תורה. וא"כ אי איתא דבשל תורה ממש שרי כמספרים אמאי עשו חכמים חיזוק לדבריהם בשער בית השחי ובית הערוה יותר ממה שעשו חיזוק בשל תורה. א"ו משמע דבפיאות הזקן לכ"ע אסור מד"ס גם במספרים. ור' יוחנן ורב פליגי בשער בית השחי ובית הערוה דר' יוחנן מחמיר הכא כמו בשל תורה ואוסר אף במספרים. ורב מיקל הכא במספרים כיון דגם בתער אין האיסור רק מד"ס. שוב ראיתי ביש"ש פי"ב דיבמות (סי' י"ז) חילק בין פיאות הזקן ובין שער בית השחי דבפיאות זקן בהשחתה תליא ולכן שרי במספרים אפילו כעין תער אבל הכא משום לא ילבש גבר כו' אין חילוק. ולענ"ד אין דבריו נראים בלל מאחר שלא נמצא בגמ' דמותר בפיאות הזקן במספרים רק שאינו חייב. א"כ יש לנו לומר דאדרבה חמור משער בית השחי ובית הערוה כאשר השכל מורה כן וכנ"ל וכן בסמ"ג לא נזכר קולא בפיאות הזקן יותר משער בית השחי ובית הערוה ועמ"ש מזה לקמן. ולפמש"ל ס"ב דלר' יוחנן אסור בבית השחי ובית הערוה. במספרים אף שלא כעין תער. א"כ הי"ה וכ"ש גבי פיאות הזקן י"ל כן וכמש"ת סע' ח':

קיצור. שיש להוכיח מהא דרב דגם בפיאות הזקן אסור מדרבנן במספרים כעין תער דלא כהב"י וכ"פ בס' החינוך פ' קדושים סי' רנ"ב ודקדק כן מדברי הרמב"ם ומהש"ס דנזיר. וכן יש להוכיח ג"כ מלישנא קמא דר' יוחנן דנ"ח סע"ב:

ח **וכ"ש** שיש להוכיח מאיכא דאמרי לר' יוחנן דס"ל בשחי וערוה דלוקה בתער מדאורייתא ומדרבנן. אסור גם במספרים כנ"ל סעיף ג'. א"כ ודאי דכמ"כ בפיאות הזקן אסור ג"כ במספרים אע"ג דאינו חייב מדאורייתא אלא בתער. הרי הכא גבי שער בית השחי ובית הערוה ג"כ אינו חייב מדאורייתא אלא בתער כנ"ל. ואעפ"כ מד"ס אסור גם במספרים א"כ כש"כ וק"ו בפיאות הזקן דהוא דבר של פרהסיא דודאי אסור כמ"כ במספרים מד"ס ויש לומר דלוקה ע"ז מדרבנן. וגם להתוס' ספ"ד דיבמות דס"ל דהלכה כרב. ועמש"ל סעיף ו' דסבירא להו דהלכה כרב בזה אף דר' יוחנן ור' חייא פליגי א"כ אף אם נודה להם בזה דהלכה כרב מטעמים דלעיל. מ"מ כיון דר' יוחנן ור"ח אוסרים גם במספרים ודאי דלכ"ע בפיאות הזקן אסור גם במספרים דאי איתא דבפיאות הזקן שרי לגמרי במספרים ואפילו כעין תער לא יתכן בלל שר"ח ור' יוחנן יחמירו בזה בשער בית השחי ובית הערוה. מה גם להאיכא דאמרי דמדאורייתא לוקה ע"ז והיינו בתער לבד כמ"ש הסמ"ג והס"ר בעצמן. ובמספרים כעין תער שרי מדאורייתא א"כ מדוע יאסרו ר' יוחנן ור' חייא בזה מד"ס מה שלא אסרו כן בפיאות הזקן. וא"כ לפי מה שנת"ל סעיף ד' וסע' ו' דהרשב"א אוסר בשחי וערוה גם במספרים שלא כעין תער א"כ כש"כ שכן הוי שיהי' הדין גם בפיאות הזקן ועוד נראה דבפיאות הזקן מלבד הלאוין שבהם מצד עצמן שייך ג"כ אותו איסור עצמו דלא ילבש גבר כו' שהרי ארז"ל פ"י דשבת (דצ"ד ע"ב) ובמכות (ד"כ ע"ב) במלקט שערות לבנות מתוך שחורות שאסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה. וכ' הרמב"ם פי"ב מה' עכומ"ז ה"י המלקט שערות לבנות מתוך שחורות מראשו או מזקנו משילקט שערה אחת לוקה מפני שעדה עדי אשה וכן אם צבע שערו שחור משיצבע שער לבנה אחת לוקה עכ"ל. והראב"ד השיגו דלא מחוור שיהי' לוקה באחת כו' משמע דבהרבה שערות דמינכר מלתא מודה לו דאסור מד"ת. ובחידושי הריטב"א במכות שם ד"ה ומודים חכמים לר"מ כ' דאם אסור מדאורייתא או מדרבנן תליא בפלוגתא דראב"י ורבנן בפ"ח דנזיר (דנ"ט ע"א) הנז"ל. וס"ל להרמב"ם דצובע הרי הוא כמלקט וע' בכ"מ ובב"י סס"י קפ"ב ופשוט דכ"ש מגלח שער זקנו במספרים כעין תער הוי יפוי כמו צובע ועדיף מינה. דטעמא דצובע שחור ומלקט לבנות שע"ז נראה בחור והוי נוי לגבי תיקוני אשה וכ"ש במגלח השער לגמרי א"כ פשוט דבהעברת שער הזקן שייך אותו איסור דבית השחי ובית הערוה. אלא דכאן אין להזכיר איסור זה כיון שיש איסור גדול יותר היינו הלאו ולא תשחית כו'. ויש בו חמשה לאוין לכן היכא דליכא הלאו כמו במלקט לבנות מתוך שחורות או בצובע זקנו מבואר בהדיא דשייך הלאו דלא ילבש גבר ואדרבה חמור כאן לאו זה ג"כ יותר מבשער בית השחי ובית הערוה לדעת הרמב"ם דס"ל שם דהעברת שער אינה מד"ת אלא מד"ס וגבי מלקט לבנות מתוך שחורות מראשו או מזקנו ס"ל דהיה לוקה דבר תורה והיינו מפני דראשו וזקנו הוי פרהסיא ס"ל דאסור מדאורייתא לראב"י דקיי"ל כוותיה וכמ"ש ג"כ הריטב"א משא"כ בבית השחי ובית הערוה דהוי בית הסתרים ס"ל דליכא איסור דלא ילבש גבר מדאורייתא וכמ"ש הב"י סי' קפ"ב וכמש"ל סע' א'. וא"כ לפ"ז בהעברת שער זקנו במספרים כעין תער דאינו חייב מדאורייתא משום לאו דפיאות הזקן יש לחייבו משום לא ילבש גבר מדאורייתא ממש דמ"ש מצובע זקנו שהוא כדי להראות בחור דהיה לוקה מדאורייתא וכ"ש כשמגלחו לגמרי כעין תער עכ"פ ואף שלא כעין תער י"ל דהוי כמו צובע זקנו דמ"מ ע"ז ודאי נראה בחור א"כ כיון ר' יוחנן ור"ח אסרו בבית השחי ובית הערוה במספרים כ"ש וק"ו בפיאות הזקן אף אם היינו אומרים דמצד לאו דפיאות הזקן הוא מותר גמור ראוי ויחוייב שיאסרו משום לא ילבש גבר. ולפ"ז צ"ל מ"ש במשנה דמכות ואינו חייב עד שיטלנו בתער כו'. דאפי' במספרים כעין תער יתחייב משום לא ילבש גבר כו'. וי"ל דתנא משום לאו דהשחתת פיאות הזקן מיירי ולא מיירי בלאו דלא ילבש גבר ועוד דלת"ק דנזיר (דנ"ט ע"א) ליכא בזה לאו כלל א"כ הי"ל לפחות כדין שיער דשחי וערוה ונוסף ע"ז איסור הלאו דפיאות הזקן וא"כ אסור במספרים כעין תער לכ"ע. ולהרשב"א אפי' שלא כעין תער ודברין נראים עיקר:

קיצור. שיש להוכיח כמ"כ מהאיכא דאמרי. וכן לשטת התוס'. ועוד יש בזה ג"כ הלאו דלא ילבש גבר ביותר מבשחי וערוה ע"כ מה"ט י"ל ג"כ דאסור. וא"כ במספרים כעין תער ודאי אסור אך העיקר דאף שלא כעין תער אסור:

ט **אך** לכאורה יש לדקדק לפמ"ש הנ"י פ"ג דמכות בשם רב שרירא גאון ועתה אינו עדי הנשים בלבד כו' ע"ש. א"כ אף שמתנאה בזה כיון שנהגו כן כל האנשים אין בזה משום לא ילבש גבר כו' דבעינן דוקא עדי שהנשים לבד מתנאות בו. א"כ י"ל בגילוח הזקן לא שייך לא ילבש גבר כו' כיון דליכא עדוי זה בנשים שהאשה אין לה זקן. אך זה אינו דא"כ במלקט לבנות מתוך שחורות מזקנו מדוע יתחייב וכש"כ בצובע זקנו הא עידוי זה ליכא בנשים בלל שהנשים אין להם זקן. ורש"י פי' במכות (ד"כ ע"ב) במלקט לבנות כו' שמתנאה עצמו בנוי אשה וצ"ע איך דומה לנוי אשה הא האשה אין לה שער כלל מגולה שתצטרך ללקט לבנות מתוך שחורות. ולומר דכל נוי שמתנאה א"ע תשוב לא ילבש גבר זה א"א

שמן החוט ולמעלה זהו הראש וכל שמן החוט ולמטה זהו הזקן. הובא בהר״ש שם. וכיון שכן מבואר דמפרק של לחי דקאמר היינו מפרק של לחי העליון מקום חיבורו לצדעים. אלמא דמשם ואילך מתחיל הזקן. ועוד דבחולין סס״י פרש״י ג״כ מפרק של לחי אצל הצדעים ועיין בפר״ח רס״י ס״א שהוא מהפסיקתא והספרי. ואע״ג שהוא בלחי התחתון צ״ל דבבהמה הלחי התחתון ג״כ הוא אצל הצדעים. אבל כאן ודאי מפרק של לחי עליון קאמר. וא״כ לכאורה יש מכאן ראיה לפר״ח והרמב״ם. ותיובתא לדברי רש״י דמכות כנ״ל. אבל באמת כשנעיין לסיפיה דתוספתא סס״ד דנגעים הנ״ל יראה שאין משם שום ראיה לא להב״ח ולא נגד פרש״י דמכות. כי הנה שם בתוספתא מסיים אלו הם סימני הראש והזקן ליטמא בנגעים וליטמא בנתקים כו׳ ומשום תער לא יעבור על ראשו (אם הוא נזיר. כן פי׳ הר״ש) אבל על הזקן אינו חייב אלא משום שבולת זקן בלבד עכ״ל התוספתא הובאה ג״כ בהר״ש שם. א״כ מבואר בהדיא דמ״ש בתוספתא מחוליא של גרגרת ולמעלה זה הוא זקן. זהו רק לענין טומאת נגעים. אבל לא לענין בל תשחית פאת זקנך. והיינו משום דפאת זקנך זהו שבולת הזקן וזהו רק במקום הסנטר אבל לא למטה מהמקום ההוא שהוא מקום שאין בו שבולת כלל כמ״ש הב״י. ע״כ אף שנקרא זקן אבל אינו נקרא פאת זקנך דפאת זקנך זהו רק שבולת הזקן. ובכל החמש פאות נקרא לפרש״י דמכות שבולת זקנו כמ״ש למעלה. וגם לפמ״ש הריטב״א דלעיל דרק המונטון נקרא שבולת הזקן. מ״מ עכ״פ מבואר דלמטה מהמקום ההוא אין בו משום בל תשחית פאת זקנך. וצ״ל לדבריו דשאר ארבעה פאות הזקן אף שאינם נקראים שבולת הזקן מ״מ נקראו פאות הזקן. וא״כ לפ״ז אין מכאן תיובתא ג״כ נגד פרש״י דמכות דס״ל בלחי העליון ליכא שבולת כי השלש פאות שבסנטר שפיר נקרא שבולת כמ״ש רש״י בהדיא ושתי השבולת שבסנטר כו׳. וגם הפאה האחת שמתחת לאוזן מקום שלחי התחתון יוצא משם יתכן לקדותו שבולת משום חודו של לחי שבולט לחוץ וגם השער בולט שם עליו. משא״כ בלחי העליון אע״פ שהוא בכלל זקן כדמוכח מדין נגעים אבל כיון שאין בו שבולת זקן אינו מכלל פאת זקנך לפרש״י דמכות כנ״ל. ולכן אין זה סותר למ״ש הב״ח בסי׳ קפ״א ס״ז דדעת הסמ״ג שהקשה על הרמב״ם מהתוספתא הוא דצריך להניח כל השערות שגדלו במקום הפאה באורך וברוחב. דמ״מ תחת הסנטר שאני דאינו מכלל הפאה כלל. (הגי״ה. לפמ״ש רש״י בחולין ס״פ הזרוע דפרק של לחי התחתון נקרא אצל הצדעים. א״כ לפ״ז מ״ש הרא״ש בשם רש״י וחיבור הצדעים מכאן ומכאן הרי חמש אין מוכרח דקאי על לחי העליון כמש״ל אות א׳ אלא שפיר י״ל דקאי אמתחת לאוזן מקום שהלחי התחתון יוצא משם כמ״ש רש״י במכות ואעפ״כ נקרא זה אצל הצדעים כמ״ש רש״י בחולין. אלא שאפשר לא דמי בהמה לאדם דבבהמה גם לחי התחתון הוא אצל הצדעים. משא״כ באדם):

(שם במשנה) **ואינו חייב עד שיטלנו בתער.** (תנא קמא קאמר לה ורבי אליעזר פליג עליה) רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט או ברהיטני חייב. ואיתא בגמרא שם (דף כ״א) ת״ר ופאת זקנם לא יגלחו (גבי כהנים כתיב ר״פ אמור) יכול אפילו גילחו במספרים יהא חייב תלמוד לומר ולא. תשחית את פאת זקנך (גבי ישראל כתיב בפ׳ קדושים וילפינן להו האי מהאי בגזרה שוה דפאה פאה והכי אמרינן בהדיא בפ״ק דקדושין (דף ל״ה ע״ב) גזרה שוה דפאה פאה להכי הוא דאתא דתניא לא יגלחו כו׳. לא תשחית ומספרים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער).

אי לא תשחית יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב. ת״ל לא יגלחו הא כיצד גילוח שיש בו השחתה (דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו. ומספרים מגלחין ואין משחיתין) הוי אומר זה תער. רבי אליעזר אומר כו׳ מה נפשך אי גמיר ג״ש ליבעי תער (ההיא ג״ש דפאה פאה קאמר) אי לא גמיר ג״ש במספרים נמי. (מנא ליה דמותר לגלח בהם דלא קאסר אלא מלקט ורהיטני שיש בהן השחתה) לעולם גמיר ג״ש וקסבר הני נמי גילוח עבדי (השחתתן עושה גילוח כלומר גילוח מקרי דדרך לגלח בהן). ויש תימה מ״ש המפרש מנא ליה דמותר לגלח בהם. אנה מצא שיהיה מותר הרי גם רבנן לא קאמרי אלא דאינו חייב מלקות על מספרים אבל לעולם י״ל דאיכא בזה איסורא דאורייתא או דרבנן עכ״פ. כיון דגם במספרים גוזז כל השער רק שמשתייר מעט מזעיר. א״כ הרי בגוף הענין עושה פעולה א׳ רק שיש שינוי מעט מזעיר ולכן אינו חייב מלקות ממש אבל מנלן שיהיה היתר. ובפרט לפי האמור במדרש רבה בפ׳ נשא רפ״י. ובשה״ש רבה ס״פ חכו ממתקים ואבדיל אתכם כו׳ להיות לי א״ר לוי כל מעשיהם של ישראל מובדלים מן עובדי כוכבים כו׳ בתגלחתם ופאת זקנם לא יגלחו. א״כ במספרים. כעין תער וכ״ש במלקט או ברהיטני אינו מובדל כלל וכלל ונהי שאין בזה חיוב כיון שעיקר הגילוח בתער מהכ״ת נאמר שלא יהיה בזה שום איסור כלל. ועוד כמ״ש הש״ס רפ״ק דנדה (דף ג׳ ע״ב) עשה סייג לדבריך דמאי שנא מכל התורה כולה דעבדינן סייג כו׳. ועוד דגם בדינים אלו איכא כמה דברים דאין חייבים עליהם ואעפ״כ איכא איסורא והיינו כמו פטור אבל אסור. וכמו שפרש״י במכות שם (דף כ״א ע״א) ד״ה וכתובת קעקע ומיהו אסור כו׳ אלא דחיוב מלקות ליכא עכ״ל. וגם כמ״ש רמ״א בש״ע סי׳ ק״פ ס״ד בהג״ה. וגם מש״ש ס״ה אינו חייב אלא בכלי והוא בגמרא שם (דף כ״א א׳) פשיטא דביד אע״פ שהוא פטור איסור גמור הוא. וע״ש עוד ס״ו ועל צער אחר שרי. ובב״ח כ׳ דאיסורא מיהו איכא אפילו על צער אחר. ועוד יש ק״ו דהנה הרמב״ם פי״ב ה״ט פסק העברת השיער משאר הגוף כגון בית השחי או בית הערוה אינו אסור מד״ת אלא מד״ס והיינו אפילו בתער. כדמוכח בנזיר (דף נ״ח ע״ב) דאמרינן התם ה״ז לוקה ומשני הא בתער כו׳. ואעפ״כ משני אח״כ מאי לוקה נמי דקאמר מדרבנן. ואעפ״כ מבואר שם בהרמב״ם דאפילו להעביר במספרים ג״כ אסור דרק בשאר אברים התיר להעביר במספרים. א״כ אפילו בחיוב דרבנן יש ג״כ מה שאינו חייב ואעפ״כ אסור היינו מספרים בבית השחי ובית הערוה לפ״ד הרמב״ם וכ״ד התוס׳ שם (דף נ״ט ע״א) בד״ה אמר רבי חייא בר אבא. מעתה ק״ו בגילוח הזקן דבתער חייב מדאורייתא ש״ל דגם במספרים אע״ג דאינו לוקה איסורא מיהו איכא. וגם לחד לישנא בנזיר שם (דף נ״ט ע״א) דהעברת שער בבית השחי ובבית הערוה לוקה מד״ת. וכ׳ התוס׳ שם ד״ה חזינא דגם במספרים אסר לכל הפחות מד״ס הרי אע״ג דחיובא ליכא רק בתער מ״מ אסור עכ״פ גם במספרים והיינו אפילו שלא כעין תער. א״כ אמאי לא נימא כן דה״ה גם בפיאות הזקן דיש בו ה׳ לאוין וחמור יותר משער בית השחי כו׳ דאע״ג דאינו לוקה רק בתער איסורא מיהו איכא לכל הפחות מד״ס גם במספרים. הן אמת דבספר יריאים סי׳ צ״ז שכ׳ והעברת שיער בבית השחי ובית הערוה דאמר ר׳ יוחנן לוקה ד״ת ותנא מד״ס בהעברת תער קאמרי. אבל במספרים שרי כו׳. אבל הרי התוס׳ והרמב״ם והטוש״ע לא ס״ל כן וכנ״ל וע״ש בתוס׳ ד״ה בעי מיניה רב. ועיין בהרא״ש פ״ג דמכות סי׳ ד׳ ובהרר״ף שם:

לאחין, וכתב גם כן דאין לאיה מנגיר כמו שכתבתי לעיל, ואין כאן מקומו להאריך[ב].

[יב] ודע, דלפי מה שכתבתי לעיל [אות ו'] דכשיעור הפאה אם עוקר רק שתי שערות אינו, אז"כ איתא על המקפה בתחילת גילוח ומלות גילוח המצורע אינו הא לא הי בעידנא, דאינו על הקפה בתחילת גילוח ומלות גילוח המצורע אינו אלא בסוף. דאם הכיח שתי שערות לא קיים מצות גילוח, עיין ר"מ פי"א מעומאת צרעת ה"ג, אך בחמת מחמת דאי אפשר בענין אחר כשבת [בפסקי] הרוש' מבחיס [בלף ל"ז אות ס"ע] גבי ועלה לא חשבו בו והוצא ממשנה אמלן פ"י מקרבן פסח ה"ח, ובעורי אבן מגיבה ב' ע"ב [ד"ה ליחא שפתה] מאריך בזה לענין בלאים בגיות, והבנתי אריכים ואין כאן מקומו[ג].

מצוה רנב, שלא להשחית פאת זקן

(א)[א] שלא לגלח פאת הזקן וכו' פאות וכו'. להרחיק כל ענין עבודה זרה. עיין כל זה בר"מ פי"ב מעבו"ם ובעור יו"ד סי' קפ"ח.

[ב] וכתב הר"מ [בלא בה"ן] ואם גילח במספריים פטור נראה מדבריו דאסור. עיין בכסף משנה שכתב בדעת הר"מ דמותר אף לכתחילה, וגם מצד הסברא נראה [בן], דמה בגי אפה דיש שיעות דמייב אפילו בלא מעבר [עיין שבועות כ' ע"ב תוס' ד"ה מייב] כתב הר"מ בה"ו דמותר אף לכתחילה, מכל שכן בגי זקן דכולי עלמא מודיים [דפשוט] מותר אף לכתחילה[ד]. ויתר הדברים עיין בהגהות הקודמת דשרין הם לכל דיעותם.

גילוח מצורע

גילוח במספריים

מצוה רנג, שלא נכתוב בבשרנו כתובת קעקע

(א)[א] שלא נכתוב וכו' ואין החיוב וכו'. לא נמצאר בדברי הרב המאיר לי לריך הקעקע לחיות קודם ואחר כך הרשימה, או אף לחיות אם הכתיבה קודם ג"כ מייב. וכתב הממ"ג [ל"ת ס"ל] כתב, הכתובת קעקע שיהרוט על בשרו ואחר זה ממלא כחול, וכן כתב הר"מ בפי"ב מעבו"ם הי"ל בלשון זה, ומעבת שיהרוס וכו' אחר הטריטה וכו', נראה לדוקא הוא. ועיין רש"י[ה] מכות כ"ל ע"ל [במשנה] שפירש דהכתיבה היא תחילה ואחר כך הטריטה. ועיין ש"ך יו"ד סי' ק"פ [סק"ל] כתב על לשון המחבר שהוא בלשון הר"מ, דהוא הדין כותב תחילה, נראה מדבריו דאין חילוק בין כותב תחילה ובין קעקע תחילה ואחר כך נקט. ומשנת מחמים סי' נ"ז [ובין שמועה אות מ'] הביא בשם הרב"ל בפירוש הממ"ג ובשם (הר"ן) [הגמוק"י] והרע"ב במשנה דלוקא קעקע תחילה ואחר כך כתב מייב, אבל אם כתב ואחר כך קעקע אינו מייב[ה].

שרטה וכתיבה

והנה אם קעקע ואם כתב או כתב ואם קעקע אינו מייב, אך אינו מבואר בר"מ אם יש איסור דרבנן, אך מלשון פטור נראה לאיסור אינו כמו שכתב הרב המחבר לעיל מלוה רנ"ב גבי זקן, אך דעת הכסף משנה שם בה"ז [גבי זקן] גם כן דמותר לכתחילה. ומשנת מחמים [שם] כתב דמלשון הר"מ שלא כתב כאן מכות מרדות נראה דמותר לכתחילה, ואין זה דוק דגם לעיל לא כתב מכת מרדות. ועיין חוס' גיטין כ' ע"ב ד"ה בכתובת קעקע, כתבו לענין גט שם דמוקי הש"ס בכתובת קעקע דהיינו כתב

אין עשה דחה ב' לאוין

מצוה רנב, שלא להשחית פאת זקן

(א) שלא לגלח פאת הזקן, שנאמר [ויקרא י"ט, כ"ז] ולא תשחית את פאת זקנך. וחמש פאות יש בו בזקן, ובכל אחת יש בה חיוב מלקות אפילו נטלן כולן כאחת ובהתראה אחת, ואלו הן, לחי העליון והתחתון מימין, והעליון והתחתון משמאל, הרי ארבעה, ושבולת הזקן והוא מקום חבור הלחיים למטה הנקרא בלעז מונטון, הרי חמשה. ולשון המשנה [מכות כ' ע"א], ועל הזקן חמש, שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטן[א].

וכתב המעתיק בשם הרמב"ם זכרונו לברכה[ב], ובאה המניעה בזה באלה המלות, ולא תשחית את פאת זקנך, ולא אמר לא תשחית זקנך, ואע"פ שהכל יקרא זקן, יוצה לומר בזה שלא תגלח אפילו פאה אחת מכלל הזקן, ולוקין על כל אחת מלקות אחת, ואפילו גלחן בבת אחת כולם, חייבין עליהם חמש מלקיות.

משרשי המצוה, מה שכתבנו במצוה הקודמת, להרחיק כל ענין עבודה זרה, וזה גם כן היה מנהג כומרי עבודה זרה להשחית פאת זקנם. ועוד כתב[ג], וזה לשון המעתיק[ד], ואשר יחייב שלא ימנו חמש פאות שבזקן חמש מצוות, הוא בעבור שבאה המניעה במלה נפרדת[ה], והוא ענין נפרד, כמו שביארנו במצוה שלפניה, עד כאן.

דיני המצוה, כגון מה שאמרו זכרונם לברכה [שם כ"א ע"א] שאין החיוב אלא בגלוח של תער, שנאמר ולא תשחית, גלוח שיש בו השחתה דוקא וזהו תער, כן פירשו זכרונם לברכה [שם]. וכתב הרמב"ם זכרונו לברכה [עכו"ם פי"ב ה"ז] ואם גלח במספריים פטור. נראה[ו] מדבריו דדוקא פטור הוא' אבל אסור לעשות כן. ואפשר שיהיה הענין במגלח במספריים כעין תער', וכמו שנראה הענין כן במסכת נזיר, שאמרו שם[ז] [נ"ח ע"ב] והשפם מותר לגלחו בתער, שאין שם חשש פאה כלל. ויש מן הגדולים[ח] שהחמירו שלא להעביר תער על כל הבשר. ויתר פרטיה מבוארים בסוף מכות.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים, אבל הנקבות מותרות הן בהשחתת זקן אם יש להן שער בהן, גם אם השחיתה האשה זקן האיש פטורה. והעבדים חייבים בהשחתת זקן, כמו שכתבנו למעלה', וכן טומטום ואנדרוגינוס[ט] מספק.

מצוה רנג
שלא נכתוב בבשרנו כתובת קעקע

(א) שלא נכתוב בבשרנו כתובת קעקע, שנאמר [ויקרא י"ט, כ"ח] וכתובת קעקע לא תתנו (בבשרכם) [בכם]. והענין הוא

יט. ביה בהה"מ כאן ובדפוס ראשון. ובדוב חדפסים "מצוה אחת ומלה אחרי", וט"ס הוא.

דנב. רנו. קדושים לאו ל"ב. רמב"ם ל"ת מ"ד, הלכות נזכרים פי"ב הל' ד—ח'. סמ"ג לאוין נ"ח. סמ"ק ע'. סדר יו"ד סי' קפ"א. **א.** כ"ה בספרא כאן פרק ו' פיסי' ח'. ובגמ' "מלמטה", וכן העתיק וחר הרקיע להתשביץ סי' פ' דפוס ווילנא. **ב.** בה"מ כאן. נראה מצוה רנ"א אות י"ח. **ג.** בדפוס ראשון, "יבוה וזה לשונו". **ד.** כ"ה בהה"מ כב"י ערבים. ופי' אחת. ובהה"מ לפנינו, "במלה אחתי". ולפי תרגום ר' שלמה אבן איוב, "בלאו אחד". **ה.** בדפוס ראשון ליתא "יראת — תערי". **ו.** מדלא כתב הרמב"ם "מותר" כבהלי' ו' גבי איסור גלוח הפאות. עיין מגיה כאן. **ז.** שכנז במספריים סמוך לבשר כעין תער (מפרש בנזיר שם). **ח.** בדפוס ראשון גירסא אחרת, "יאמר רב מיקל אדם כל גופו בתער, ואוקמוה במספריים כעין תער חוץ מבית השחי ובית הערוה דאף כן אסורי". **ט.** לפי הגירסא שלפנינו נראה שכוונת רבינו לחריטביא במכות כ"א ע"א ד"ה ועל הזקן, שכתב ז"ל וחסידים ויראי חטא אין נוגעין בתער כלל בשום מקום וחוא חמשובה. וחובא בהגהות על הסמ"ק כאן בשם ר"ת. ולפי הגרסא שבדפוס ראשון נראה שכתבתנו לחרשביא בשרית חיד סי' צ', ע"ש. **י.** מצות רבינא. **יא.** בקצת כתי' נוסף "אסורין".

רנג. דנ. קדושים לאו ל"ג. רמב"ם ל"ת מ"א, הלכות עכו"ם פי"ב ה"א. סמ"ג לאוין מ"א. סמ"ק ע"ב. סדר יו"ד סי' ק"פ.

יב) עיין ביכמות ג' ע"ב תוד"ה לא, משמע שדוחה ב' לאוין גם בדלא קילי, ע"ש.

יג) עיין בעורך לנר בכמות ה' ע"א ד"ה נפקא להו, שהאריך בזה.

א) הכנסת הגדולה בספרו דינא דחיי לאוין ג"ח השיג על החינוך ופי' הכסה"מ, ציין לו החיד"א בשריח חיים שאל ח"א סי' נ"ב, וציין ח"ב סי' ב"ו. ועיין בדרכי חשובה יד"ד סי' קפ"א ס"ק ב'. ובמעשה רוקח פי' בדמב"ם כהתינוק דפטור אבל אסור.

ב) ראה בהגה ברש"י ב"ש ד"ה נפקא להו, שהאריך בזה.

ג) הבנתי שם בפירוש המשנה זו היא כוללת חלקים משתנים מהגוף ושהוא חייב על בל חלק מהם לבד, עם כל זה לא יתחייב שיהיו מצוות הרבה, עד כאן לשונו.

ד) עיין בכסף משנה שכתב בדעת הר"מ דמותר אף לכתחילה, וגם מצד הסברא נראה [בן], דמה בגי אפה דיש שיעות דמייב אפילו בלא מעבר [עיין שבועות כ' ע"ב תוס' ד"ה מייב] כתב הר"מ בה"ו דמותר אף לכתחילה, מכל שכן בגי זקן דכולי עלמא מודיים [דפשוט] מותר אף לכתחילה. ויתר הדברים עיין בהגהות הקודמת דשרין הם לכל דיעותם.

ה) עיין בכסף משנה שכתב בדעת הר"מ דמותר אף לכתחילה, וגם מצד הסברא נראה [בן], דמה בגי אפה דיש שיעות דמייב אפילו בלא מעבר [עיין שבועות כ' ע"ב תוס' ד"ה מייב] כתב הר"מ בה"ו דמותר אף לכתחילה, מכל שכן בגי זקן דכולי עלמא מודיים [דפשוט] מותר אף לכתחילה. ויתר הדברים עיין בהגהות הקודמת דשרין הם לכל דיעותם.

ו) עיין בכסף משנה שכתב בדעת הר"מ דמותר אף לכתחילה, וגם מצד הסברא נראה [בן], דמה בגי אפה דיש שיעות דמייב אפילו בלא מעבר [עיין שבועות כ' ע"ב תוס' ד"ה מייב] כתב הר"מ בה"ו דמותר אף לכתחילה, מכל שכן בגי זקן דכולי עלמא מודיים [דפשוט] מותר אף לכתחילה. ויתר הדברים עיין בהגהות הקודמת דשרין הם לכל דיעותם.

ז) עיין בכסף משנה שכתב בדעת הר"מ דמותר אף לכתחילה, וגם מצד הסברא נראה [בן], דמה בגי אפה דיש שיעות דמייב אפילו בלא מעבר [עיין שבועות כ' ע"ב תוס' ד"ה מייב] כתב הר"מ בה"ו דמותר אף לכתחילה, מכל שכן בגי זקן דכולי עלמא מודיים [דפשוט] מותר אף לכתחילה. ויתר הדברים עיין בהגהות הקודמת דשרין הם לכל דיעותם.

ח) עיין בכסף משנה שכתב בדעת הר"מ דמותר אף לכתחילה, וגם מצד הסברא נראה [בן], דמה בגי אפה דיש שיעות דמייב אפילו בלא מעבר [עיין שבועות כ' ע"ב תוס' ד"ה מייב] כתב הר"מ בה"ו דמותר אף לכתחילה, מכל שכן בגי זקן דכולי עלמא מודיים [דפשוט] מותר אף לכתחילה. ויתר הדברים עיין בהגהות הקודמת דשרין הם לכל דיעותם.

ט) עיין בכסף משנה שכתב בדעת הר"מ דמותר אף לכתחילה, וגם מצד הסברא נראה [בן], דמה בגי אפה דיש שיעות דמייב אפילו בלא מעבר [עיין שבועות כ' ע"ב תוס' ד"ה מייב] כתב הר"מ בה"ו דמותר אף לכתחילה, מכל שכן בגי זקן דכולי עלמא מודיים [דפשוט] מותר אף לכתחילה. ויתר הדברים עיין בהגהות הקודמת דשרין הם לכל דיעותם.

הרל"ג ל מרדכי יעקב דרי"ש נב"מ

סימן לט

בענין גילוח הזקן ע"י מכונה

ל לכבוד האדר"ך כמדרש"ג, חו"כ בחד"ת עוטר אורה מר ר' **אברהם ירוחם שטיינפעלד** לומד בישיבת סלבודקה בני ברק, ולמשנהו כמוהו מר ר' **דוד בירנבוים** לומד בישיבת געטלהעד בענגלאנד יל"ו.

אחדשה"ע בכבוד.

על שני כתובים הבאין כאחד, כל אחד בשאלתו, אם יש איזו חשש בשימוש מכונת הגילוח. והנה מכונה שהעולם ואף החרדים נוהגין היתר עשו"י באופן זה, דעל הסכין יש רשת דק והוא נח, דק הסכין שעל הרשת נע, וט"י שהשער נכנס בתוך הרשת, והסכין עובר על גביו ונעשה הגילוח, באופן דהוי ממש כמו מספריים בעין תער, והגילוח נעשה רק בחלק העליון, ועדיף עוד יותר, שאין לחשוש פן יעשה הכל עם חלק התחתון, שמעעס זה מבואר ברמ"א קפ"א סע' י' (מהר"ד סי' רל"ה) שלריכין להיזהר, דבמכונה שהרשת תחת הסכין, אי"א להתגלח רק באופן, שחלק העליון שמעל הרשת הוא העושה היקף הגילוח, וזה הכיתר שהעולם וגם החרדים נוהגין כן.

אבן שפיר העיר כת"ה, שיש חשש שמא יתמלאו נקבי הרשת עם העור של פאה הזקן, באופן שהסכין שמעל הרשת יתחוך השערות שעל העור בלי שום הפסק ביניו לעור, והה הערה נכונה, ובפרע לפי המבואר בצ"ו סי' קפ"א שם, בשם הסמ"ג ונמו"י ואבי העזרי, והוא מתוספתא, דעל כל פאה חייב בשתי שערות, א"כ קרוב לבא לזה שיתחוך על"פ שתי שערות מעל העור בלי שום הפסק. אבן כיון שאין מתכוין לזה, לא גרע מהאי דמיר חופף ומפסקם וכו', בנזיר מ"ב א', דפסקינן דמותר מטעם שאין מתכוין, וכברמב"ם הל' נזירות פ"ה הל' י"ד, אבן מאידך גיסא, נמי לא עדיף מהאי דתה"ד ברמ"א סי' קפ"א, דיש ליזהר במספריים, שמא יעשה הכל בחלק התחתון, דשם נמי אינו מתכוין וגם אינו פסי"ר.

ב) **והנה** כת"ה מביא בשם הגה' „הר צבי" על הטור, הנדפס מחדש, מהגאון ר' צבי פסח פרנק, שכתב, דכיון דעכשו הסכין אינו פוגע ואינו נוגע הבשר, מפני שיש הפסק דק ביניהם, ולא הוי רק כעין תער. והנה יש בידי מכתב מגאון הנ"ל ז"ל, מיום י"א תמוז תש"ב, שהי' לנו אז הליפת מפחדים, וכתב לי ז"ל, בזמן האחרון הובא לפני מכונות בילוח, משוכללים, וראיתי שיש ביניהם שהמחגלחים יצאו נקיים, באופן שהבשר חלק לגמרי, שלא נשאר עליהם שום חוש של שער, השבתי להשואלים, כי גילוח זה דין תער יש לו, וכמו שכתב הרמ"א סי' קפ"א י' בגילוח של מספריים דמותר בפשיטות, וז"ל הרמ"א, ומ"מ נזהרים בשמספריים במספריים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספריים, וכו', פן יעשה הכל עם חלק התחתון, והוי כתער, ולפ"ז במכונה שהנסיון הורה שמגלח למשני, י"ל דהיינו תער, ולכן אני אומר לכל שואל שיזהר שלא לבדק המכונה להבשר, דמתוך הבידוק יבא לידי גילוח ממש, אבל כשאינו מבדק כ"כ אז אינו בגדר פסי"ר שיבא לידי גילוח ושריה, עכ"ל המכתב, ולא אחבאר במכתבו בפרטות הדמיון שמדמה להיזהר במגלח למשני, להאי דתה"ד, דלכאורה יש לחלק, דבשם יש החשש כמבואר פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער, אבל במכונה שיש הפסק, זה הרשת, אין הטור להסכין אין חשש זה, אבל לאמור, שפיר יש לדמות, דכיון שהנסיון הורה, שמגלח למשני, זאת אומרת מפני שהיבוק היטב הדק המכונה על הטור, נקבי הרשת נתמלאו מהטור, והסכין חתך השערות מעל הטור בלי שום הפסק, ושפיר הזכיר לכל שואל, שלא לבדק המכונה להבשר, דמתוך הבידוק יבא לידי גילוח ממש.

ג) **והנה** לפע"ד, אף בשנקבי הרשת הם קטנים למאד, שלראות העין אי"א שהטור יכנס לתוך נקביס דקיס כאלו, ובפרע אם בשעה שהוא מעביר המכונה על הטור, הוא מותח היטב להטור, החוש מעיד, שאי"א שהטור נדחק להנקביס, ונפל החשש שהסכין פגע או נגע להטור עצמו בלי הפסק של הרשת, עכ"ז, אי חזינן שהמתגלח יצא נקי לגמרי, בלי שום רושם של שער, יש חשש גדול שזה מקרי גילוח ואסור, וכמו שאבאר.

דהנה בגדה ל"ב ב', במתני', מחלוקת התנאים בשתי שערות האמורות בפרה ובנגעים וכל מקום, אדי לכוף ראשן לעיקרן, זה שיעור היותר גדול, אדי לקרון בגיפורן (וברש"י שם לאחוז ביד), ואדי שיהיו נעלות בזוג. ובגמרא שם, הלכה כדברי כולן להחמיל. ודעת הרמב"ם בפ"ב מאישות הל' ט"ז, ופרק ב' מטומאת צרעת, ופ"א מפרה אדומה, דשיעור נעלות בזוג הוא היותר קטן שבכולן. אבן דעת רש"י ורוב המפרשים, דאדי לקרון בגיפורן הוא היותר קטן שבכולן עי' רש"ל שם. והחת"ם סי' קנ"ד, אי"ח, ביאר באריכה, דהא דהמל"מ פ"ב מאישות אמה, איך נחלקו גדולי עולם, רש"י ורמב"ם במציאות, אי קרילת גיפורן גדול או נעילת זוג, והתויו"ט בנדה כתב מסברא, דנעילת זוג היא בגיר, דיותר יכול לאמן ידיו ע"י כלי לתפוס השערות, ממה שיתפוס בגיפורן, והאריך שם לפרש, דלא פליגי במציאות אלא בפירוש לשון קרילה, דרש"י לא ס"ל, דלאחוז בין ב' גיפורניו לברמב"ם, שמפני זה כתב התויו"ט, דיותר ניקל לאחוז בין שתי שפתי הזוג משני גיפורניו, דלא כן הוא, דא"כ הו"ל למימר לקרון בגיפורניו לשון הבאים, אבל לקרון בגיפורן, משמע אחיזה בגיפורן אחד, פי' בשמעביר גיפורו על עיקור השער, נאחז ונכבש הגיפורן בו, והשער נאחז בין גיפורן לבשר, והיא ממש כעין הרגשת פגימת סכין ופגימת מזבח, אלא ששם נאמר חגירת גיפורן, מפני שהגיפורן נכנס לתוך הפגם, והפגימה חוגרתו, וכברהשוניס בחולין פ"א, והכא בכופף הוא, שהשער נחגר בין גיפורן לבשר, וקרילה הוא כמו קרילת עין ושפתיים, שאינה אלא עוגעת זה בזה. ואין כאן פלוגתא במציאות, אלא בפי' המשנה, וכבר העיד המל"מ פ"ב

מלוגות, בסוף דבריו, דכל הפוסקים סובבים כרש"י, דקרינא ליפורן שיעורא זועא, והיינו הרגשת הליפורן, כפגימת הסכין של שחיטה, עכ"ל הח"ם. הרמתקחי כל דבריו, מפני שהן קילורין לעינים, בשמועה זו.

ד) **קיצור** הדברים, דלרש"י וסייעתו, השיעור כדי לקרון בליפורן היא היותר קטן, בכדי שיהיה בליפורן השער, וזה יותר קטן מכדי שיהא ניעלות בזוג מספרים. והנה לפי הפסק מגמרא ומפוסקים, יש לן היתר במספרים, אפילו פעין תער, דזה לא נקרא השחתה, וכלשון רש"י במכות כ"א, ח"ל, ומספרים היון משחיתים שאין חותכין שער בלד עיקר כתער עכ"ל, כלומר, היון דעדיין לאחר נטילת הזוג של מספרים נשארו עוד כדי הגירת ליפורן, שלנו מחמירים בשבילה לענין מיאון וכדומה דמקרי שער, לא שייך לומר, דהרי היא כאלו איננה, ומשה"כ מותר, אבל כשמתגלה יולא נקי לגמרי, בלי שום שער, ואף הגירת ליפורן אין שם, זה בעצמו מקרי השחתה וכלשון הח"ם שם, בד"ה ואמנם, דהרי תער לא כתיב בתורה, אלא לא תשחית, וח"ל אמרו אין גילוח שיש בו השחתה אלא בתער, ולא במספרים וכו' עכ"ל. א"כ, בשלמא כשנשאר עוד עכ"פ שיעור הזועא, זה הגירת הליפורן, לא שייך לומר דהנשאר כאילו איננה, וממילא לא נקרא השחתה, אבל כשלא נשאר אף שיעור הזועא שבבולם, זה בעצמו מיקרי השחתה. דומה לזה מצינו ברמב"ם בפ"א מהלי פרה אדומה הלי ד' וז"ל, ולריך שישאר מן המאדים כדי שיגעל בזוג, שכל שערה שאינה ניעלת בזוג, הרי היא כאילו איננה, ובכ"מ שם, וקשה דהרי הלכה כדברי הולם להחמיר, וה"ל לפסוק כדי לכוף ראשו לעיקרן, ומתרץ שם, בשם ר"י קורקוס, נעילת הזוג אע"פ שאינה שערה גמורה לכל דבר, מכ"מ לא חשיבא כאילו איננה, שהרי מחמירים בשבילה עכ"ל, וכמובן, שזה לשיטת הרמב"ם, דנעילת הזוג היא הקטן שבבולן, א"כ ממילא לרש"י וסייעתו הגירת ליפורן היא הקטן שבבולן, ואף כשאינו ניעל במספרים, עדיין שם שער עליו שהרי מחמירים בשבילה, ומשה"כ לא שייך לומר כאילו איננה וממילא לא מקרי השחתה, אבל כשלא נשאר אף הגירת ליפורן דשפיר שייך לומר כאילו איננה על הנשאר, ממילא זה נקרא השחתה. בשלמא, לדעת הרמב"ם, אין לנו עוד דרגא מנעילת זוג ולמטה, וכשיש לן היתר במספרים, אף שלענין פרה אדומה מבואר ברמב"ם הנ"ל שכל שערה שאינה ניעלת בזוג הרי היא כאלו איננה, אפה"כ לענין השחתת פאת זקן אמרו חז"ל דלא מקרי השחתה, וממילא אין חילוק גם כשאינו חורגת בליפורן, כיון דעושה במספרים, אבל לרש"י וסייעתו, וכנ"ל שהם רוב הפוסקים, שיש עוד דרגא למטה מנעילת הזוג, זה הגירת ליפורן, א"כ כשחז"ל היתרו לנו ע"י מספרים לא נשמע מה היתר, אף כשאינו חורגת בליפורן, וכאמור, ואין לכפול הדברים.

ה) **נמצינו** למידין, במגלח למשני, באופן שהבשר חלק לגמרי בלי הגירת ליפורן, יש לנו שני חששות, א', שמא נדחק הבשר לתוך הנקבים של הרשת, והסכין חתך השערות מעל הבשר בלי שום הפסק של הרשת, ואף רק שני שערות כבר אסור, וכנ"ל ס"ק ו', וחשש הב', אף באופן שאי"א שהעור יהיה נדחק לתוך נקבי הרשת, כשאין בשם אף הגירת ליפורן, יש חשש דזה בעצמו כבר מקרי השחתה, לדעת רש"י וסייעתו, והם רוב הפוסקים, וכמו שבארנו. **א)**

ולהלכה למעשה, המרדים בפה מוהגין היתר בכומות „רעמיגטאן", „שיק", והעיקר לדקדק שהרשת תהי' מתחת להסכין, ונקבי הרשת ג"כ יהיו קטנים למאד, שאמרו לי אף מפירמות הללו, יש מכומות שונות בנקבים קטנים ויותר גדולים, וכאמור, לדקדק על נקבים קטנים, גם לדקדק, למתוח העור של הבשר, בשעת הקפה, דבאופן זה, החוש מעיד, שהעור אינו נדחק לנקבים וכנפסק מהגאון ר' פסח פרנק ז"ל, שלא לדקדק היטב הדק על הבשר, שלא יבא לידי גילוח ממש ועי' בשמה נדק, לובוויטש, יו"ד סי' ל"ג מה שהאריך בזה.

ואברך אחכם בברכת התורה ותזכו לעלות בגדר המעלה בכבוד והערלה.

ליריך ל"ע למעמוניס, תשכ"ד.

א) הנה לכאר מסקנת התשובה לאסור היכא דלא נשאר כדי קריצת ציפורן אחר הגילוח, ורק לסמוך ע"ז שלא יהדק היטב המכונה לבשר. אבל צ"ע מאן מפיס דבה"נ נשאר כדי קריצת ציפורן. וכי באיסור דאורייתא נסמוך על כחוש השערה, שאם יהדק קצת כבר לא ישאר לן כדי קריצה.

אבל לפע"ד אפשר לומר בזה, דהנה בנוב"ת יו"ד סי' פ' וכן בחת"ס או"ח קנ"ד דנו בזה אי איכא איסור השחתת זקן כשהשערות פחותות מכשיעור הקטן (דהיינו לרוב הפוסקים כדי לקרוץ בציפורן) והמעיין היטב בחת"ס יראה שדעתו אי נימא דליכא איסור השחתת זקן על שערות פחותות מכשיעור, א"כ אמנם איכא איסור להתגלח אפילו במספרים כעין תער באם לא ישאר בשערות שיעור קטן, דזה עצמו מיקרי השחתה, דהרי תער אין כתיב בקרא, אבל אי נימא דגם בשערות פחותות מכשיעור שייך השחתה, א"כ עדיין אינו עושה איסור במספרים כעין תער, אפילו כשאינו משייר שיעור שער. ובמסקנתו שם רוצה לתלות דבר זה במחלוקת ראשונים אי איכא איסור השחתה על שערות פחותות מכשיעור ע"ש, וא"כ להבריו אם מותר להתגלח במכונת גילוח באופן שלא ישאר כדי קריצה תלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל.

אמנם דעת הגר"ב בהחלט דחייב אהשחתת זקן אפילו בשער כל דהו כיון דעדיין התער שולט בו, ואם כן לדבריו אין איסור אי מסתפר במכונת גילוח אפילו אם לא נשאר שיעור קריצה. ותהי' זאת המלצה קצת לציבור החרדים שאינם מדקדקים בכך שישאר עכ"פ שיעור קריצה — אבל לכתחילה ודאי צריכים לדקדק בזה, וכאמור בדברי האמו"ר שליט"א כפנים.

אין בזה אלא איסור עשה ולמה גזרו בשביל זה על כל הגבינות לכך הוצרך להביא קרא ולא ידבק אף שהוא מאותר בתורה כיון שבזה הקרא הוא אזהרת לאו.[א]

וידע כי יש עוד שינוי לשון בשתי הסוגי׳ דבתמורה אמר גבי ע״ז כתיב כו׳ גבי שור הנסקל כתיב כו׳ ובמס׳ ע״ז אמר כתיב הכא כו׳ וכתיב התם כו׳ והיינו משום דקאי במס׳ ע״ז שייך למימר על ע״ז הכא ועל שור הנסקל התם אבל בתמורה שהיא מסכתא שאינה שייכא לא לדיני ע״ז ולא לדיני שור הנסקל ושניהם אגב אורחא הובאו ושם לא שייך למימר הכא והתם לכן פרט שניהם בשם. ועכ״פ מזה דאיה שהש״ס נקט הלשון כל אחד לפי מקומו.

דברי הד״ש:

סימן עט

שנית על ענין הנ״ל להגאון הנ״ל:

מה שרצה ליישב מה שמביא הש״ס במס׳ ע״ז דף ל״ד ע״ב קרא ולא ידבק ובתמורה דף למ״ד ע״ב קרא דהיית חרם כמוהו והביא דברי התוספות בשבועות דף ל״ח ע״א בד״ה ורואה זכות כו׳ בפ״ק דסנהדרין נפקא לן מלא תגורו וכן דרך בכמה דוכתין. ועל זה הקשה מעלתו שהרי התוס׳ עצמן בסנהדרין י״א ע״ב ד״ה אין מעברין את השנה אלא ביהודה כו׳ כתבו וקשה קצת דבברכות נפקא לן מדכתיב כי מציון תצא תורה כו׳ ואי כדברי התוס׳ במסכת שבועות אין כאן אפילו קצת קושיא שהרי כן דרך הש״ס. והנה הוסיף מעלתו נופך משלו דהיכא דהנך פסוקי המה חד עשה וחד ל״ת דרך הש״ס להביא בכל מקום קרא אחרינא כדי שנדע שיש בדבר זה עשה ול״ת ובזה ניחא לי׳ הני תרי כוגי׳ דע״ז ותמורה דמייתי בע״ז ולא ידבק שהוא ל״ת ובתמורה מייתי והיית שהוא עשה כדי שנדע שיש בזה איסור עשה ול״ת. הנה לפי סברא זו גם דברי התוספות בשבועות עם דבריהם בסנהדרין לא סתרי אהדדי ודעת לנבון נקל.

ואני אומר דבר חכמה אמר ואפריך נמטי ליה מה שתירץ שינוי הסוגיא אבל אכתי לא משני מידי למה בע״ז שהוא בסדר נזיקין הוא קודם לתמורה שהוא בסדר קדשים הביא קרא המאוחר בתורה ובתמורה שהוא מאוחר בש״ס הביא קרא המוקדם בתורה:

ואמנם אם נימא דגם בתרי סדרי אין סדר למשנה ניחא קצת. והנה דעת הכ״מ ברישא פ״ט מהל׳ רוצח דבתרי סדרי יש סדר. אבל דעת התוס׳ בריש פרק ב׳ דע״ז בד״ה אין מעמידין מוכח דגם בתרי סדרי אין סדר ע״ש בסוף הדבור. ומ״מ דברי התוס׳ במס׳ שבועות דף ל״ח ע״א הנ״ל לא יתישבו בזה דהרי הנהו תלתא מכילתא סנהדרין מכות שבועות ודאי על הסדר נישנו דהרי בריש מכות קאמר תנא התם קאי כל הזוממין כו׳ ובריש שבועות קאמר מכדי תנא ממכות סליק וא״כ קשה למה בסנהדרין מביא קרא שבמשנה תורה לא תגורו ובשבועות מביא קרא שבמשפטים מרבר שקר תרחק. וכן לפמ״ש התוס׳ שם בריש שבועות בד״ה תנא כו׳ דדוקא לענין סתם ואח״כ מחלוקת אמרינן אין סדר למשנה אבל דבי אח״כ סדרן על מכונן א״כ רבינא ורב אשי שסדרו הגמרא ודאי על סדר המשניות שסדרן רבי סדרו ממילא לא נשאר תירוצו של מעלתו קיים. גם לתרץ מה שמביא במס׳ ע״ז קרא המאוחר ובתמורה מביא קרא המוקדם אם לא שיאחז סדרו של בעל כף נחת בהקדמתו שסדר נזיקין הוא סדר אחרון בש״ס: *

וכל זה אני כותב לפי דרכו דדום מעלתו אבל לענ״ד מ״ש התוספות בשבועות דף ל״א שכן דרך הש״ס אין הכוונה שיהיו דברי רו״ל אמורים במקרה בלי כוונה מכוונת אבל כן הוא הצעת הדבר, דבאמת הך מלתא דתלמיד הישב לפני רבו ורואה כו׳ שלא ישתוק הוא נלמד ומשתמע הן מקרא דלא תגורו והן מקרא דמדבר שקר תרחק ובסנהדרין שם הביא בתחלה בדך וקשה שבאו לדין שאינו רשאי לומר אני נוקק לכם ודרש זה מקרא דלא תגורו וכיון דעסיק שם למדרש קרא דלא תגורו מביא ג״כ שם הך דתלמיד הישב ודריש לי׳ ג״כ מקרא זה עצמו דעסיק ביה שם ובמס׳ שבועות איירי שם בדף למ״ד ע״ב בכמה לימודים שלומד מקרא דמדבר שקר כו׳ ע״ש ולכן מביא שם הך דתלמיד הישב כו׳ ודרשו ג״כ ממקרא ההוא דמדבר שקר תרחק שהרי גם מיניה נשמע שבכל מקום מביא הש״ס לפי ענין הסמוך לו. וזה כוונת התוס׳ שם דכן דרך בכמה דוכתין היינו למדרש דבר אחד משני מקראות אבל אעפ״כ מביא בכל מקום לפי ענין הסוגיא דאיירי שם בסמוך לו אבל שיביא הש״ס בשני מקומות על דבר אחד בכל מקום קרא אחר בלי שום שייכות למה שלפניו או שלאחריו זה ודאי לא נכון כלל ולכך שפיר תמהו בסנהדרין דף י״א ע״ב שמביא קרא לשכנו תדרשו ובברכות מביא קרא כי מציון תצא תורה שבשום מקום אינו מביא הש״ס ממקרא ההוא רק אותו דרוש לבדו שאין מעברין השנה אלא ביהודה. זה הנלע״ד בישוב דברי התוס׳ לפי קט שכלי אם מסכים מעלתו בזה:

* הגה״ה מבן המחבר: סתום׳ פרקין נלח ס״ל כנעל כף נחת דהא לתנו ברים מנ׳ ע״ז מ״ה לפני וכ׳ דמס׳ ע״ז הוא דמדר יפותעם ע״ז ועיין בנ״ל ס״ס פוף מס׳ עוקצין. אמנם לכאורה יש סוס מקרקע מדברי התוספות והרא״ש דברים פרק לין מעמידין כתנו סתום׳ מ״ה לין מעמידין דלים הלכתא כמתם מתנו דלין מעמידין כיון שיש מחלוקות ממנ׳ פרה וכתרי ממ׳ לנ״ע לין מדר עכ״ל. וכן כתב הרא״ש שם דלא הוי מחלוקת ואמ״כ מתם כיון דהוו כתרי מקרא מקרא עכ״ל. והוא תמוה דלפ״ז שם יש מדר הלא פרה הוא כמדר עוכרות שקוק אחר מדר נזיקין והוי מתם ואמ״כ מחלוקת הלא נ״ל דמ״ל דמדר נזיקין הוא מדר אחרון כדעת נעל כף נחת. ועיין בהרמ״ל שם ברים פרק לין מעמידין שהקשה כן על דברי תוס׳ והניח בל״ע אבל לפי אמרינן דמ״ל כנעל כף נחת דנזיקין הוא מדר אחרון לין מקום לחמיה זו אמנם יהיו דברי התוס׳ ולא״ס קומרי ול״ע ועיין בחו״ל בפפיחתו לחמיות ששפך פולגה על דברי הכף נחת ולא הוכיר דבר מדברי התוספות והרא״ש הנ״ל.

והנה ראיתי למעלתו שסובר בסנהדרין הני דרשות דנדרשו שם מלא תגורו במחלוקת הם שנויים דת״ק דריש מיניה לרך וחזק כו׳ ודריש תגורו לישנא דדחילו שלא יתיירא וריב״ק דדריש מיניה מנין לתלמיד כו׳ פליג על ת״ק ודרש לא תגורו לישנא דכנושי. ואני תמה על דבריו שרוצה לחלק עלינו את השרים ולדעתי מר אמר חרא ומר אמר חדא ולא פליגי. והנה מה שהביא למעלתו לחשוב כן הוא לפי הנוסחא שלפנינו בסנהדרין דגריס ריב״ק אומר דמשמע שבא לחלוק.

אבל אני תמה אם בתר גמרא דירן אזיל למה קרא להראשון ת״ק והלא נזכר שם אמרו ריש לקיש אמר והוא אמורא ולא תנא ואיך יחלוק ריב״ק שהוא תנא עם ר״ל שהוא אמורא ולמה לא הביט ופנה אל כל שכיני הגמרא והם הרי״ף והרא״ש. והנה הרא״ש גריס חניא אמר ר׳ יהודה בן לקיש שנים שבאו לדין אחר דך כו׳ שנאמר לא תגורו כו׳ אמר ריב״ק מנין לתלמיד שיושב לפני רבו כו׳. הרי לגרסת הרא״ש גם הראשון הוא תנא אבל גריס אמר ריב״ק ולא לחלוק בא וכולהו משתעי מקרא דלא תגורו גם מה שרצה לומר דת״ק מפרש תגורו לשון רחילו שלא יתיירא ג״כ לא פקח עיניו לראות גדסה הרי״ף דגרס הך אל תכניס דבריך על דדשת ר׳ יהודה בן לקיש ואח״כ מביא דרשה דריב״ק מנין לתלמיד כו׳ אלא שהרי״ף גרס ר׳ יהושע בן לוי וג״כ גריס אמר ריב״ל ולא ריב״ל אומר ולזיכא פלוגתא. באופן שלפום כל אחת מהנוסחאות ליכא פלוגתא כלל. ומה שכתב מעלתו ליישב קושית התוס׳ בסנהדרין י״א ע״ב מלתא דמסתבר הוא:

גם מה שכתב מעלתו על מה שכתבו התוס׳ עור בשבועות ל״א ע״א ד״ה שלא ישמע כו׳ ג״כ מלתא דמסתבר אמר. ואמנם גם ע״פ דרכנו שכתבנו לעיל בכוונת דברי התוס׳ שם בד״ה ורואה זכות ג״כ ניחא גם הך בסנהדרין ד׳ ע״ב דריש שם כל הך קרא ראצוה שופטיכם כו׳ שמוע בין אחיכם כו׳ ושפטתם צדק כו׳ בין גרו כו׳ וכיון דדריש כל האי קרא על סדרו מרישא לסיפא נקט נמי דרשא דלא ישמע דברי בע״ד כו׳ מהך קרא דגם מיניה הוא מירדש ובשבועות דדריש כל הדרשות דמשתמעי מקרא דמדבר שקר תרחק דריש גם הך מלתא דלא ישמע דברי בע״ד וכו׳ מהך קרא עצמו דעסיק ביה דגם מיניה מירדש. ועכ״פ אפריך נמטיה על גודל שקידתו ועל עוצם השגחתו על כל דבר ודבר. וכעת לא אטריח עליו בדברים הרבה. והיה זה שלום.

דברי ידידו הד״ש:

סימן פ

תשובה לק״ק אוכן ישן

להרב המופלא מוה״ר ואלף סנ״ל באסקעוויץ:

מכתבו קבלתי. וע״ד אשר שאל בחכמה אם יש למצוא היתר לגלח הזקן תחלה במספרים ואח״כ להעביר תער על הבשר במקום שהיה השער, ודעת מעלתו להתיר מטעם שבתחלה כשהוא מגלח במספרים יש גילוח ואין השחתה ואח״כ בעת העברת התער יש השחתה ואין גילוח לפי שעולה בדעתו אח״כ שכבר הועבר השער ע״י מספרים ולא נשאר רק עקבי השערות והם קטנים ואין בהם כדי נטילת הזוג לא שייך בהם גילוח והביא ראיה לזה מדברי הרמב״ם בהלכות טומאת צרעת פ״ב הל׳ א׳ ופרק ח׳ הלכה ה׳ פסק דשער של סימני טומאה יש להם שיעור כדי נטילת הזוג ומזה יצא מעלתו לדון בדבר חדש דכל כמה שאין בהם שיעור הזה לא שייך בהם שם תגלחת.[א]

הנה אם מצד הסברא רוצה לומר כיון שאין בהם כדי נטילת הזוג לא שייך תגלחת היא סברא זרה מאד ואטו הואיל ואין הזוג של מספרים שולט בהו לגלחם הלא התער שולט בהו ועיקר הגילוח הוא בתער וכיון שהתער יכול לגלחם למה לא יהיה על זה שם גילוח. ואם מדברי רבינו הרמב״ם רוצה ללמוד דבר זה ג״כ הדבר תמוה וכי נזכר שום טעם בדברי הרמב״ם הלא הרמב״ם פסק כן לחומרא והוא מחלוקת התנאים במס׳ נדה דף נ״ב ע״ב במשנה והרי לא נזכר שם במשנה שום טעם למה אמרו שיעור זה והרי גם בבן ובבת אמרו שיעור זה ומה גילוח שייך בשתי שערות של בן ובת:

ואמנם אח״כ רצה מעלתו להביא ראיה יותר מפורשת מדברי הרמב״ם בפ״א מפרה הל׳ ד׳ שכתב וצריך שישאר במאדים כדי שינטל בזוג שכל שערה שאינה נינטלת בזוג הרי היא כאילו אינה עכ״ל הרמב״ם. ומדכתב כאילו אינה ממילא לא שייך שם גילוח בדבר שאינה ושוב כתב מעלתו עצמו שיש לדחוק שהרמב״ם לאו כללא כייל לכל מילי היא כאילו אינה רק כאן בפרה היא כאילו אינה. ושוב רצה מעלתו לומר מדפסק הרמב״ם בפרה ובצרעת שיעור זה בין לקולא ובין לחומרא ובשתי שערות דבן ובת פסק לחומרא מכלל דשאני כאן דואיל בצרעת הטומאה והטהרה תלוי בתגלחת לכן ברור בשיעור הראוי לגילוח וכן בפרה כיון דהכשרו של שער שחור הוא ע״י גילוח בחר בשיעור זה. ובזה רצה לתרץ קושית המשנה למלך.

ודבריו תמוהים דאטו פחות משיעור זה אינו ראוי לגילוח והרי ראוי לגלחו בתער וכמ״ש לעיל. גם מ״ש שעיקר טומאה וטהרה של צרעת היא ע״י הגלחת ג״כ לא ידעתי פירושו דטומאת צרעת לא מצינו גילוח רק בנתק וגם זה אדרבה את הנתק לא יגלח אבל מגלח סביבו להכיר אם פשה וטהרת מצורע יש בו גילוח אבל לא בזוג רק בתער כמפורש במסכת נזיר דף מ׳ ע״א וא״כ מה ענין נטילת הזוג לזה. ואמנם הפירוש בדברי הרמב״ם במ״ש כאילו אינה לדעתי דרוקא לדבר זה אמר כאילו אינה וכן לטומאת צרעת וטהרתה בשער שחור ושאר דברים המוזכרים שם במסכת נדה במשנה הנ״ל אבל לא שהוא כלל גדול לכל התורה דהנה כבר כתבתי דמצד הסברא אין לומר כלל בפאת הזקן שבענין כדי נטילת הזוג שהרי עקר הגילות הוא תער וא״כ אם נימא דהרמב״ם כללא כייל הוא נתינת הטעם למה בענין שיעור זה לפי שבפחות משיעור

הגהות הגאונים

א) נ״כ בת׳ בשמים ראש סי׳ י״ח בתב כן הר״ל דאעפ״כ תלמידהו שיקח תחלה במספרים זכו׳ ואז כשיכא עליו תער וכו׳. (הגהות ויאמר שלום)

זה הוא כאילו אין כאן שער כלל ולפי זה לכולהו תנאי שם במשנה כל אחד לפי שיעורו יהיה סובר כן בכל התורה כולה וא"כ קשה על תנא דמתניתין שם שהתחיל שתי שערות האמורים כו' למה הזכיר המנין שתי שערות והוה ליה למימר שערות האמורים כו' ובזה היה כולל בסימו והאמורים בכל מקום גם פאת הזקן.

והנה מעלתו רצה להוכיח כן מדברי רש"י מרפירש רש"י והאמורים בכל מקום בתיוק ותינוקת ולא כתב בפאות. ושוב רחה מעלתו לפי שבמשנה אמר שתי שערות ובפאות לא נזכר שתי. אבל אני מקשה על התנא גופיה למה אמר שתי והוה ליה למימר סתם בלי שום מנין רק שערות האמורים כו'. א"ו שלא קיבלו חז"ל שיעור זה רק בפרה ונגעים ובן ובת ובכולהו נזכר בהו שתי שערות אבל בפאות הזקן שלא שייך בהו מנין הזקן לא קיבלו שיעור זה כלל. ודי בזה לדחות ראיות שלו להקל באיסור תורה ולא יוסיף לדבר בו בזה כי לא אשיב יותר מטעם אשר עמדי. ומעתה יראה למחות שם בהמקילים ולגערו בהם ער מקום שירו מגעת אחרי שנדחו כל הראיות שלו. ולא עוד אלא אפילו אם היו ראיותיו כראי מרצקות יש בזה הריסה גדולה ונתת דבריך לשיעורים היום מגלחים במספרים עד העיקר ולמחר יגלחו גילות כל דהו אחר שהם סומכים על התער המשחית הבא אח"כ וישאר שערות שיש בהם כדי נטילת הזוג וגם ישאורו קצת שערות שלא הגיע שם המספרים וישחיתו בתער במה שאסור אפי' לפי דעתו.

דברי ידידו הד"ש:

סימן פא

תשובה מבן המחבר

לדרב המאה"ג המפורסם הדרוש ובמי מוהר"ר ליב ארב"ק העכינגען והגליל ור"י בבית המדרש קול יעקב אשר יסד הגיר הקצין שר ווזעץ כמוה"ר יעקב קרילע ז"ל:

מכתבו הנעים הגיעני ושמתתי בשלומו הטוב. וע"ד אשר שאל מעלתו לפי מה שכתב בספר בית הילל בסימן קפ"א מה שמפספסים באבן משיר השיער שהוא איסור גמור וע"ז תמהי קא מתמה מעלתו על מה שנשתרבב המנהג להתיר גילות הזקן ע"י משיחה ואותה משיחה היא נעשה מן אבן הנקרא אוירם פאגימענט"א, וכתב מעלתו שזה מקרוב מביאים ממדינת ענגלאנד אבן הזה הנקרא אויר"ם פאגומענט"א שמסיר השער ע"י העברת אבן הזה בנחת על מקום השער אם יש לאסור:

אהובי ידידי מתחלה צריך אני להוריע כי דברי הבית הילל אינם לא רישא סיפא ולא סיפא רישא וז"ל בסוף סימן קפ"א, וגם יש אבן שמפספסים במקום הזקן והוא משיר השיער נראה לי פשיטא שהוא איסור גמור ודומה לזה איתא בגמרא דנזיר דף מ' ע"א אמר רבא שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה פשיטא מ"ר משום עבורי שער הוא ואפילו סך נשא קמ"ל דלא. ופירש"י ז"ל סם המשיר השער וק"ל עכ"ל הבית הילל. והנה דבריו תמוהים דהביא ראיה לסתור דמהאי סוגיא דנזיר מוכח דסך נשא דהיינו העברת שער ע"י סם לא הוי גילות דהא נזיר ומצורע ולוים אינם מקיימים מצות הגילות ע"י העברת סם וממילא כל שלא מיתשב גילות גבי הני שלשה אינו חייב בו בפאות זקן דהא גבי פאות זקן אינו חייב אלא דוקא בגילות שיש בו השחתה וצריך להיות תרתי לריעותא שיהיה נקרא גילות וגם יהיה בו השחתה כמו דאיתא במסכת מכות דף כ"א ע"א ובמסכת קידושין דף ל"ה דילפינן גזירה שוה פאה פאה מכהנים וכן פסקו כל הפוסקים וא"כ לפי דעת הבית הילל דמרמה ומשוה פספוס האבן לסך נשא לא ה"ל לפסוק לאיסור דסך נשא מותר בפאות הזקן אף שמשחית השער מ"מ לא הוי דרך גילות כמו שמוכח בסוגיא דמכות:

והדבר מפורש בהדיא בחדושי הריטב"א למסכת מכות דף כ' על המתניתן רתני הקורח קרחה כו' על הראש שתים אתת מכאן ואחת מכאן ועל הזקן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה וכתב הריטב"א הא דלא תני וחייב על הזקן חמש כמו שתני וחייב על הראש שתים כתב הר"ם הלוי ז"ל משום דעל הרא"ש יכול להקיף שתים בבת אחת בשתי ידיו ויתחייב שתים אבל על הזקן אינו יכול להשחית חמש פאות בבת אחת כו' וכ"ת דסך אצבעותיו נשא לא אמרו דמיחייב בנשא אלא בקרחה אבל בזקן דבעינן גילוח ונשא לאו גילוח הוא עכ"ל הריטב"א. הרי מפורש דבסך נשא דהיינו העברת שער ע"י משיחת הסם אף שמשחית השער מ"מ לא הוי גילוח ואף שהריטב"א אח"כ בדף כ"א בד"ה מחוי רב ששת מביא עוד הפעם דברי הר"ם הלוי הנ"ל וכתב אח"כ מיהו יש משניות שגורסין וחייב על הראש חמש ע"ש הגירסא זו לא פליג על הך דינא דסך נשא אלא דהך גירסא סוברת דת"ק מחייב חמש בבת אחת היינו שלא הפסיק בנתיים אף שאי אפשר להשחית חמש פאות בבת אחת כמו שכתב הריטב"א מ"מ סובר הך גירסא דכל שלא הפסיק בינתיים הוי כמו בבת אחת ופליגי ת"ק ור"א דת"ק סובר דחייב חמש אף שלא הפסיק בינתיים הואיל והוא חמש לאוין ור"א סובר כיון דלא הפסיק בינתיים הוי חד מעשה וחד לאו הואיל וכל חמש פאות נאמרו ונכללו בחד לאו ע"ש בריטב"א. אבל בזה אין מי שחולק ולכ"ע סך נשא לא הוי גילות גבי פאות זקן:

ומעתה המשיחה הנהוג אצלנו שנוהגים בו היתר בכל המדינות היינו שלוקחים סיד מעורב עם אויר"ם וטוחנין אותו דק דק ומערבים בו מים ועושים כעין טיח טיט ומושחים פניהם בטיח טיט הזה וחריפות הסיד ואויר"ם שורף השער זה הוא כמו סך נשא שגם סך נשא הוא דבר לח דלשון סך אינו נופל כי אם בדבר לח וג"כ חריפות הסם הזה שורף השער בטבעו כמו הסיד ואויר"ם וכדומה מצינו במסכת מגילה י"ג ע"א שמן המור שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמשיר את השער ומעדן את הבשר והוא מותר מרינא דאין זה גילוח והתורה לא הקפידה אלא בגילוח שיש בו השחתה כמו תער אבל כל שהוא השחתה בלא גילוח או גילוח בלא השחתה מותר מן התורה:

ואמנם מדברי כבוד מעלתו שכתב שלוקחים אויר"ם פאגמענט"י שהוא דומה לאבן ומעבירים על גבי

השער בנחת משמע שחוככים האבן על פאת הזקן וחותכים השער עם האבן שיש לו חדודים חרודים התופסים השערות וחותכים אותם וכן ראיתי אצל כמה נכרים שמגלחים עצמם בדרך זה עם אבן שקורין פימסנשטיין, זה ודאי הוא איסור גמור והוא ממש כעין תער שמעשה חידודין של האבן הצפורן שמיר מגלח ומחתך השערות מעיקרן הוא גילוח שיש בו השחתה והאבן עושה מעשה תער שחידוד חותך השערות ומאי הפרש יש אם חיתוך השערות הוא בתער של ברזל או בשל אבן סוף סוף חותך השער סמוך לעיקרן ובאורייתא לא נאמר תער של ברזל דוקא אלא כל שמגלח וחותך השערות סמוך לעיקרן לאפוקי מספרים גילוח שיש בו השחתה מקרי דהוי מעשה תער ואסור מדאורייתא. ואין להשיב מהא דקא מבעיא רב מר"ח במס' נזיר דף נ"א ע"א אם מותר לחזן כו' ומסקנא שם דמותר לחזן בבגד בבית השחי ובית הערוה הרי דחיכך לאו גילוח הוא שם מיירי בחוכך בבגד שאינו בטבעו לחתוך כי אם ממרט ונושר השעד וכן כתב רש"י שם בד"ה מהו לחזן שעל ידי החיכוך נושר השער עכ"ל. והוי זה כמו מלקט ורהיטנא שאינו חותך השער ובגילוח שער הגוף לא אסרו אלא בתער ממש כמו שמפורש שם בגמרא:

לכן פשוט הוא דאם מעביר אבן על זקנו שהוא אסור דגם חודו של האבן חותך השער וכל שחותך השער סמוך לעיקרן הוי גילוח שיש בו השחתה ואסור. אמנם במשיחה שעושין כעין טיח הטיט אין זה גילוח ומותר כמ"ש לעיל ואף על פי כן לאותן שמגלחין על ידי טיחת טיט הזה של סיד ואויר"ם ונשאר הטיט הזה על פניהם עד שנתייבש ואח"כ גורדים את הטיח הזה מעל פניהם אני מזהיר אותם תמיד שלא לגרד הטיח הזה בסכין או בשאר דבר חד דבקל יכולים לבוא לגילוח שיש בו השחתה שע"י הגירוד בכח יתחוך הסכין או הדבר חד השער אשר לא שלט בו טיח הזה והוי כמו תער לכן יטלו קיסם או כלי עצם חלק לגרד בו שבזה אין חשש חיתוך שערות כלל. ומפני הטרדה אין להאריך, דברי ידידו הד"ש:

הק' שמואל סג"ל לנדא בן הגאון מוהר"י ז"ל:

סימן פב

תשובה לכבוד אהובי תלמידי ידידי האלוף התורני והדרבני המופלג מוהר"ר וואלף טרימש י"ן:

קבלתי מכתבך. וע"ד אשר הקשית בי"ד סי' רצ"ז בש"ך ס"ק ג' שכתב דקיי"ל דשבע מצות נצטוו ב"נ ותו לא וא"כ קיי"ל כדבן דלא נצטוו ב"נ על הרבעת בהמה, וכתבת שנעלם מהש"ך דברי התוס' והרא"ש במסכת ע"ז דף כ"ב ע"א ד"ה אין מעמידין שנדחקו שם לתרץ היאך אנו מעמידין בהמה אצלם והיאך מוסרים לרועה שלהם. ולפי דברי הש"ך דאנן קיי"ל כדבן דאינן מוזהרין על הרביעה א"כ מותר להעמיד אצלם וצ"ע מאוד ע"כ דבריך.

ונשתבשת מאוד בזה ולא ידעתי מה ראיתי לטעות טעות גדול כזה. הש"ך מדבר על הדבעת בהמה דהיינו להרביע מין על שאינו מינו ובמסכת ע"ז שאמרו אין מעמידין שם הטעם שהעכו"ם עצמו ירבענה ואטו יש שום פלוגתא בזה שעכו"ם אסור בבהמה והלא זה הוא בכלל גילוי עריות שלבני נח מדכתיב והיו לבשר אחד יצאה בהמה וחיה שאינו בשד אחד וכן הוא ברמב"ם פ"ט מהלכות מלכים הלכה ה' שש עדיות אסורות על בני נח וכו' והזכור והבהמה.

דברי הד"ש:

סימן פג

הלכות נדה

תשובה לדור משכיל, שיר ידידות, ומרובר נבבות, במעלות ומדות, לו עשר ידות, איש חמורות, ה"ה כבור אהובי, ידידי וחביבי, הדב המאור הגדול הגאון פ"ה ע"ה. רב כהנא, סוחר ובונה, מורה וראין דינא, כבוד מו"ה רוד מעבלי הכהן נ"י אב"ד וד"מ דק"ק לוגדון:

מכתבו הנחמד מן י"ד העבר הגיעני לנכון ושמחתי בשלומו ושלום תודתו. והנה הדבר חדש אשר המציא בדיני הוסחות אני פותח באשרי ותהלה לדוד על זה כי היא סברא ישרה ונכונה מאד מצד השכל ותמהני שכל הקדמונים לא רבדו מזה ומקום הניחו לו, ואמנם לדינא אף כי הסברא היא נכונה לא אוכל להחליט הסכמתי עליו כי נתתי לבי על לשון הקדמונים בזה.

והנה שורש המצאתו של מעלתו הנה זה לשונו של מעלתו איתא בש"ע סימן קפ"ט סעיף י"א אין האשה קובעת וסת אפילו ראתה ג' ר"ח זה אחר זה אא"כ יהיה כולם בעונה אחת ביום או בלילה כו', והנה מצינו ששנה הש"ע ושלש דלענין קביעות וסת שיהיה הקבוע לא אזלינן בתר מה שהוא שוה ביום החודש אם אינו שוה בעונת יום או לילה וממילא שמעינן אף שבש"ע כתב דין זה בראתה ג' דאשי חדשים ה"ד והוא הטעם בוסת ההפלגה דאינו וסת קבוע אף שהוא בג' הפלגות שוים אם אינן שוים בעונת יום או לילה, וכן בספר בעלי הנפש להראב"ד שממנו מקור דין זה איתא התם לשונו, הוסחות שהם תלוים בימים שאמרנו שהיא חרשת דוה כל אותה עונה כו'. ומעתה יש בר דעת לשאול מה יהיה דין הוסת בתחלת וסת הפלגה קודם שקבעתו ג"פ דלענין וסת החודש מבואר בש"ע שם דחוששת לאחרונה שאם ראתה בד"ח ניסן ביום ובר"ח אייר בלילה חוששת בר"ח סיון בלילה כיון דלא ראתה בשניהם ביום נעקר החששא דיום וצריכה לחוש למה שראתה מחדש בלילה. אמנם בוסת ההפלגה דדך משל אם ראתה ביום א' ולבסוף ארבעה שבועות ראתה בליל א' או איפכא דפשטא דמלתא דצריכה לחוש לכ"ט יום ובאותה עונה שראתה דאיה אחרונה אבל הוא תמוה דמה ענין דאשונה לשניה לחשוב הפלגות ימים שביניהם כיון שהם בעונות שאינן שוות זו ביום וזו בלילה ומה ענין לחשוב יום ולילה כחדא לענין וסתות כיון דכבר מוסכם דלענין שיהיה האחת קבוע בג"פ לא משכחת לה אלא שיהיו כלם בעונה אחת ואם לאו אפילו ראתה ג"פ בהפלגות שוים אעפ"כ לא הוקבע כיון שלא היו בעונה אחת וגם לאחר שהוקבע בדינו אינה צריכה לחוש רק לאותה עונה שהוסת בה א"כ חזינן דלענין וסתות לא חשבינן יום ולילה כחדא רק בתר עונות אזלינן וא"כ הא דאיתא בש"ס ופוסקים דאשה קובעת וסת בהפלגת ימים שוים הוא ג"כ כהפלגת עונות שוים דרך משל שראתה ד"פ ביום אחד ובין כל אחד לזו שאחריו ד' שבועות היא הפלגה שוה לכ"ט ימים ולשבעה וחמשים עונות ולפי זה אשה שראתה ביום א' ואא"כ לסוף ד' שבועות ראתה בליל א'

והנה בתוס' סוכה מ' ע"א כ' אלא לגמרי מוע"ק מעקיף עגוף הקרקע כי אין להם ענין זע"ז עכ"מ אבל איך אפשר להכחיש המוס' ולאיתי במו"י כ' קנ"ב דף קס"ד ע"א שהרגש להקשות על סך כללא של תוס' ע"מ עגוף הקרקע ע"י מחיצת סמוגין וכל דברי שם נכונים לבאור ע"מ הענה ע"כ לא כ"ל לשעמיד יקוד כלל על סך כללא דגוף הקרקע אבל תוס' וכ"ל שבל דבריהם שבם ע"מ הוא על יקוד דמוע"ק מעקיף המחבע הוא יחד דגיע על מוע"ק מעגיגול:

ולפ"ז מ"מ בתוס' אלפיהו אלבעי' על חלי אלבע ליתרי' הוא ע"מ וכ"ל אלבע וחלי על אלבע וחלי אם לחלבעי' על אלבעי' הוא דגיע יותר מאלבע וחלי על אלבע וחלי אם הוא קרבו הוא מעבה ובזה הוא שבשה דוק והבבה ובזה אפשר לייבב בכל בעתה"י בהקלם להכלל דמרובע יתר על מעגיגול דגיע אינו מדוקדק כי הוא פחות מרביע וגם זה מבולר שם בתו"י והבה הכוח לריך להחזיק ממשים שחותי שחות על המשים שחותי שחות וכשחאמר אלבע ומחלה על אלבע ומחלה שרי הוא ל"ד על כ"ד שחותי שחות והוא יותר מעמע' על ממשים תי"ו שחותי שחות שבם "ג שחותי אלבע בקרוב הע כי אין אלו שחות ממש אשר שבם מבם הוא אלבע שלם וי"ב הוא ג' אלבעות אלא הם שחותי שבורים של ההכלבה שבלשים ושבם מבם הוא אלבע שלם כי שבם פעם שבם עולה שלם שלמי ושבם ממלא "ג שחותי בקירוב שיעי שלים אלבע בקירוב הם הבלים אלבע אינו בדוסב ובאורך רק בכל ההבבון אם הנבם ממנו לטעות קטנה לעמתו על המרובע יעלה דבר מועט כי האלבע הוא כרוסב ז' שבעות וסכל הוא רק שלים אלבע בקרוב עולה רוסב ג' שבעות וכשתחלקו על ל' זויות ענינו כרוסב אלי שעורה ובשאי פורחת לא רק בשגם שבגלא"ה אחי כללא הכל אינם בדאבו נופא יש בהקיפו שבשם אינו מדוקדק וכאשר ביאר ענין בענין בתשו' מי"ר סי' כג"ל זאו מה כ"ל בזה כתבתי פה ק"ק מ"ד שוכן פוריס תקכ"ל ומה"ק סופר:

תשובה קנד

בענין הענבת חעל וגילוח בחפ"ע:

נרסי' בתוס' כלה כ"ב ע"ב שני שעות שחמורות בפרה ובענבים ובכל מקום פיכם"י בתיקון ותיוקת כדי לכוף רחמי לעיקרן דברי ר' ישמעאל ר"א אומר כדי לקרון בליפורן פיכם"י לחמה מעבו ר"ע אומר כדי שיפי ניעלת בזוג ופיכם"י שפיא בישורא רבא (מקרילת לפורן עיין מהרש"ל) אר"מ אמר מר עוקבא הלכה כדברי מולן להמייר ולכאורה לאו מעעם שפק קאמר דא"כ ה"ל לעיער מוקמי' לדברי מולן אך קבלה הי' בידי אומרלי' שכן הי' הל"מ כדברי מולן להמייר והמל"מ פ"ב מעומלת לבעת הקשה דאר"ל לעמ"ש לעיער דהוה רק מספיקא ולסר"ל לק"מ אלא דבפ"ג מלאיות הקשה מל"מ עוד לעמ"ש ר"מ אומר כדברי מולן הא בשיטן אמלעי אין ר"מ כלל ולכאורה לפיעת רש"י וכל הפוקקים עלת סרעב"ם ומר"ג דכולהי ס"ל דבעילת זוג הוא שישור אמלעי ר"ל קו' סר"ל דעב"פ אילריך הא שישורא בענין שבת דעבולר פ' המלביע דשישורא בשישור עלא פי הזוג וכעה עלא פי הזוג אמי שעות ואע"ג דהתם עלא פי הזוג קאמר בענין שישור מספר השעות ולא בענין בלבם ובוהבם ע"מ ולהאמר הל"מ בעלא פי הזוג ע"כ לריך שיהי בוהבם ובולבם כדי שיבעל בזוג ולזה לריך שישור אמלעי הלז ואיך שישורא רבא כדי לכוף רחמי לעיקרן חוטא לקרילת לפורן הוה להמייר ולק"מ אלא לפיעת הרמב"ם שישור אמלעי הוא קרילת לפורן אחת קשה לעה לי הא שישורא בין השישור זוג של שבת הוא שישורא זוטא ול"כ אמלעי לעה לי ואעפ"ש בחילוד הלכה שבבוא ספר מדרי עוהבה תילן שפיר דל"ע היכי דמקשה בנים מ' בשני שישור שעות כדי שיבעל בזוג ושבשי חזר וקשה בזמן כדי קרילת לפורן דדני' בשיטה להמייר הייט מספיקא ולא עולמי שכך אלא לפ"ז ע"כ הא דהלכה בבוהן להמייר הייט מספיקא ולא עולמי שכך נאמרה הלכה דל"כ כיון שנאמר מכיני דמעיבוהו בזוג תפבו בה קדומי בדלמי שוב אין קדומי שני שופכים בה ול"כ ק' אחיך קומים ומבה לעלך דפ"ב מעומלת לעבת דס"ל לרמב"ם לפסוק שהוא רק ספק ולא ולמי ול"ע:

והנה שישור הפילה באורך מעדמה עד לעמה מהאחן ולא שיפי אורך כל שער כך אלא כל שער שגדל מעדמה עד לעמה מהאחן אבור להשמיטו אלא יש מעמו שישורא אבל כל השעות הגדלי בעוקה הבוא יבבה בשישור הבמחה וכל זה באורך אמבה בוסב הבה הרמב"ם קוף ס"ל ע"ז ומעמה' כ' דקיבל מדבותיו שישור הפילה אדבעי' שעות והשמ"ג הביא דס"ל לבאר כמ"ש בתוספת' שמיב בחיל ובפילה על ג' שעות פי' דשישור רוסב הפילה מ' שעות הסמוכו' לאחן ומיב על כל ג' שעות מהם ומדלא ביאר כן מעמע דלית לי' אחי תוספת' וק' מר"ל כבלבר"ל פי' הבגת הסמ"ג ומי' ד"מ ופריבה י"ד סימן קכ"ח:

ולבאורה יש קלת להבי' רחי' להרב"ם מדאמר בחיר ל"ע ע"ב תגלחת מהרה ז' יעיס לרך שישורו לגדל מה' כדי לכוף רחמן לעיקרן ע"מ ואם"כ כתוספתא דשישורא ג' שעות א"כ גם חיל ופילה הוא בכלל מעבתיו לרמב ג' שעות שאמרו בכל מקום ופסקי הלכה כדברי מולן להמייר ושישורא בגגילת זוג וזה קבי בגיחול בה יומא ח' יעיס לעם לי מעיר"כ אין מישורא בג' בעות ואינו בכלל מעבתיו רמב ה"ל לעולם כהתוספתא ומ"מ כך סי' הל"מ להמייר שאינו קדום יעי מהו עד שיתבטל כדי לכוף ומוב מיב אפי' בשישורא זוטא דכדי ליטול בזוג מו לקרון לכל מר כדאית לי' וכך סי' הל"מ להמייר ובחיר גוטפא י"ל דבז' יעיס ודאי גדלו כשישור לכוף אבל אפשר וקרוב לדאי יש בגדילי בפחות מ' יעיס ובפחות ובכשיר מעיר:

ובעין דאי' לשיטת המ"ג דבמתכתיו תנן ג"ם אחמורים בפרה ובענבים ובבע"מ ומכי הם"י פי' דחיתוק ותיוקת הייטו מקום אלא מליטו בעמבה מעוכם שישור זה אלא בחיתוק ותיוקת מ"מ עם שייך בכל מקום אבבר מ' חיתוק ותיוקת ז' הוא ואפי' חיטה אחי מילי ניכו מ"מ אם כ' תוס' בתוספת ח' מ"ל קוף ד"ם שהכל דלא שייך כל אחרי מילי כ"ל אחלאתא וא"כ הבא לריכא חיתוק ותיוקת לא שייך לומרי אחמו אבמי בכל מקום אע"כ כיל גם שבת ותער הייטו מיב ופאם ובאמת בדמב"ם פ"ב מלאיות מהר וכ' בהיפוך ג' שעות שבגן ובבת ובכל מקום וקל"ל פרה וגבעי' ובבת ולא תער אבל לפי גרסתיו בעמבה דשרטו בגבי' ובבם ותוב כיל כל מקום ע"כ שבת ותער קאמר שמישתן ג' שעות בהתוקפתא וכשמ"ג דלא כרמב"ם ומילא שוב שישורא לתער הוא ג"כ בשישורא זוטא לבבל בתוסקי' לבר מרמב"ם הוא קרילת ליטורן שהוא פחות מבגילת זוג:

והמל"מ פרק ג' מלאיות חמם אין מחלקו גחלי עולם רש"י ורמב"ם בגילאות מי קרילת ליטורן גדול אי שגילת זוג ושתי"ע בכרם כ' מבקרא לבגילת זוג הוא בליר ליטור יכול לאמר יהי ע"י כלי לחמוש שעות אמר שיפשוש ולולי מרבקת הייתי אומר דלא פליגי בגילאות אלא בפי' לשון קרילת דרבי' ואמר לחמ' בין ג' ליטורין בהרמב"ם שעמבי' זה כ' תי"ע דיוק בקל לחמ' בין שתי שפתי הזוג ומבי ליטורין דלא כן הוא דא"כ ה"ל לעיער לקרון בליטורין ל' פי' כשמעביר ליטורו על עיקור הבער לחמ' ובבבך הליטורן בו והבער לחמ' בין ליטורן לבבר והוא שמעם בעין הכבבת פגיעת הקבין ופגיעת הרחבה אלא שבם כאמר מגילת ליטורן מפני הליטורן ובכם לחוך הבבם והפגיעה מוגרתו כמ"ש הרלשוי' שם פ"ב דשלין והכא בהיפוך הוא שבשער מבר בין ליטורן לבבר וקרילת הוא כמו קרילת עין הפתיח אלינם אלא מוגעת זה בזה ואין כאן פלוגתא בגילאות אלא בפי' המבבה וכבר הביר המבבה לעלך פ"ב מלאיות בסוף דבריו הרמב"ם וקע"ג יחידים הם בזה וכל הפוקקים קובבים כרש"י דקרילת ליטורן שיעורא זוטא והייטו הרגבת הליטורן כפגיעת הקבין של שמיים:

ד' הארבה' זה יען בגב"י בתחל מ"ל ק' פ' אחל הרב הבואל אם כבר מגזו הבעבות על שיעורא זוטא ומוב עקבי הבעבות המחבים הוה כאלו אינם אם מחר להבמיה הבחר בתער והבה אחלה זו לקומה מכבי הלא"ם בבם' בבמים לאם קי' י"ז ועבה כמה אם לבמים בע"ג הבישור בער בבמי בעבות וא"כ הוא בכלל המבבה ג' שעות אחמו בע"מ הבישורא זוטא דיקו לכל הפוקקי קרילת ליטורן בהוא אחות מזוג א"כ לא מעביר כמיגלא בזוג עדיין יאמרו כדי לקרון בליטורן כי א"ל ליטול בזוג בעוקב כל כך א"כ פבוע אמיב אח"כ לחבעבת תער אלא אפי' אם יעבור שעות בעמימה אחיב"ם שמחליק לגמרי ולא בחר שוב דבר ביום אלאחרי כבר לעמו כ"ם כדי קרילת ליטורן והוא פבוע וא"א להתיר תער אח"כ בשוב אופן:

ואמנם לרמב"ם לבגילת זוג הוא הזוער א"כ אם גילח על כשיעור בגילת זוג בוב יבמי בחער אבל הבה לרמב"ם אין בשיעורו בג' שעות ואינו בכלל בלבון והה' ג' שעות אחמו בכ"מ ולא כאמרו שיעורי' אלו בתער וכ"כ בב"י הכ"ל ואני אוסיף מי אין קבלה על הבישור א"כ הבבבת טעה לחיב עליו דהרי תער לא כתיב בקרא אלא לא בחמים וחז"ל אמרו אין גילוח בים בו הבחמה אלא בתער ולא בעבבים וא"כ מעכ"פ אי ביעה הבעבות הבחמי' אחר גילוח הזוג הרי כמלן הליתי הרי הבחים והייט בתער ולא בעבבים כעין תער אלא תער מעם אחרי גילח והבחים אע"כ ל"ל עם בבחאר אח"כ הם תער עליו ואי גילוח בני הבחמה א"כ המבחים אחרי חיב לבבמ"ג ואפי' לבבמ"ג הל"ל דבעי ג' שעות וגם ה"ל בישורא זוטא הוא זוג ע"מ ל"ל אין לומרין מן הבלעות בעוקה אלא נאמר בהן חוץ כי הבבא הל"ל בכוכה וכמ"ג דעת אחי יהי' ומי יבמוך עליו בעלקות לחוליתא:

והנה בענין תגלחת בחפ"ע הגאון בגב"י קמא מא"ח ס' י"ג הביר לא' הבאוך בין הבריים [ע"ם בתוף התבוב'] בהורלתבעה לגלח בה"מ לבמוך אל"ה בחא גילח ערב הרגל יגלח בחה"מ ע"י עני אחין לו מה יאכל ולמחרא לא הייט בע"ם אם בחוך ואלקו עליו גאוני דוריט והגאון מר"ם בבן אלב"ד דק"ק בערלין ז"ל בח' בכין אריאל בחפ' ע"ק הביר הבוה טולחת דשא בחבני מבמר מי תגיגו כפ"ג ולינעה מי אם גילחו ערב מבמרתם מוחרים לגלח בחמרתם ומתני' קחמא קחני והתם ליכא לעיער מבוש איסור מגלחה ועוד אי' בהרם אחבני מבמר אסורים להבתפר אחי גלחו ערב מבמרתם לאח"ד לא בחקרו אלא בבבמו ולא בבתפרו ערב מבמרתם א"כ בחפ' ע"ק י"ז ע"ב דבני לעיער כמן מבלמה

מבמרתו

וכותבין שם הקרן עם הרווחים אבל כותבין שטר ה״ע ומקבלים השטר (וועכסעל) וגם כתובת (ההיפאָטעק) רק לבטחון כמו משכון ומאחר שנכתב זאת בשטר עסקא עצמו שהשטר האחר (וועכסעל) או היפאָטעק ניתן רק לבטחון אולי יש בזה להקל ולרון שאין בזה חשש שטרי רמחוזנאי (ב״מ ס״ח ע״א) רשם החשש רילמא מנבי אפילו ברלית רווחא. עכ״פ מוטב ליכנס לזה כדי להנצל מאיסורא דאורייתא עכ״ל הרב המובהק מו״ה שלמה מאַנגעס נ״י.

ת ש ו ב ה:

הנה לכאורה גם בנ״ד יש חשש רילמא יכבוש השטר היתר עיסקא ויגבה עם שטר האחר הקרן והרווחים ואפילו ברלית רווחא. ובאמת הביא בספר דרכי תשובה סי׳ קע״ז ס״ק ע״ר בשם שו״ת אוריין תליתאי בשם הגאון בעל חוו״ד שאיסור גמור הוא אם כתבו הה״ע בשטר בפני עצמו משום שיכול לכבוש את הה״ע ולתבוע בגוף השטר. אמנם שם בר״ת הביא גם רוב חולקים ע״ז שמתירין לעשות כן ה״ה הגאון מהרא״ז בעל בית אפרים והגאון בעל שאלות ותשובות טוב טעם ודעת ובעל שו״ת חסד לאברהם ובעל שואל ומשיב מהד״ג ח״ב סי׳ קמ״ז ובעל שו״ת בית יצחק י״ד ח״ב סי׳ ד׳ וסי׳ ה׳. וכתב הבית יצחק בסי׳ ד׳ דכבר הנהינו ליקח וועכסעל על חוב שנעשה בה״ע והרי גם בוועכסעל יכול לתבוע בערכאותיהם שמגיע ששה פראָצענט ובע״כ דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן וכשיתבע העסקא יהא נאמן לישבע לא הרווחתי, אמנם בכולל הקרן עם הרבית כמעט כל האחרונים אוסרים, וע׳ ח״מ סי׳ נ״ב סעיף א׳. והשואל ומשיב כתב דבומנגו דאין דרך להלות בלי רווחים ובה״ע אנן סהדי דבלי ספק עשה כדין דלא שביק היתירא ואכיל איסורא וכיון דא״א לכתוב העסקא על השטר שלא יגרע כח השטר, יכול לכתוב העסקא בפני עצמו. וכתב עוד דלפ״ז היה קצת צרור היתר גם אם נכלל הקרן עם הרבית ביחד דאנן סהדי שנעשה בהיתר, עכ״ר. אמנם כתב הבית יצחק אם עשה טאבאלא על העסקא (כנראה זה היא היפאָטהעק) צ״ע אם מועיל ה״ע דבזה א״צ לתבוע וכן ימכר הבית ויגבה עם העסקא. ולדעתי בזה לכתחלה יש להשליש כתב המועיל בנימוסי המדינה שבאם יטעון הלוה לא הרווחתי לא יגבה העיסקא. עכ״ר. ומעתה אם אפשר לו לתקן שכל אשר עושה ה״ע משליש כתב ביד הרב שאם יטעון הלוה וישבע שלא הרויח לא יגבה העיסקא הרי טוב, ואם לא יצייתו לו ברבר זה הנח להם כיון שאינו אלא איסור דרבנן כמו שביאר הבית יצחק בסי׳ ה׳.

ס״ב.

ש א ל ה:

צווייא ברידער וואָללען מיט איהרער מוטטער געמיינזאַם איין געשאָפט בעטרייבען, אין דער ווייזע, דאַס אַללע דרייא יע איינען (פערשיעדענען) בעטראַג אַלז קאַפּיטאַל הינינשטעקקען אונד דיא ברידער (אַללין) אויך געשאָפטליך טאָטיג זינד. פאָן דעם געווינן זאָלל צונאָכוט יערעם טהילהאַבער דאַז איינגעלעגטע קאַפּיטאַל מיט 4 פּראָצענט פערצינזט ווערדען, דער מעהרגעווינן נאַך איינעם בעשטיממטען שליסעל פערטיילט זוערדען, דער היעראיבער געשלאָוועגע נאָטאַריעללע פערטראַג ענטהאַלט דיא קלויזעל, ער זייא גילטיג, וואָווייט עז דעם יידישען רעליגיאָנזגעזעטצע ענטשפריכט. ועתה נפשי בשאלתי

אם מותר תנאי כזה עפ״י דברי הגה סי׳ קע״ז סעיף נ׳ בפשטן, או יש לחלק, ביצר יעשו לעלות מחשש רבית קצוצה דרבנן. עכ״ל השואל (הרב רק״ק שוואַבאַך נ״י).

ת ש ו ב ה:

יפה הראה מ״כ מקום על סי׳ קע״ז ס״ג ג׳ בהג״ה עיי״ש ובחכמת אדם כלל קמ״ב סעיף ה׳ הוסיף וז״ל ומדלא חילק אם אחר נותן יותר מחברו מוכח דאפילו א׳ נותן יותר הוי כשותפין. והנה בדרכי תשובה ס״ק כ״ג הביא בשם מאמר מרדכי הספרדי דהעלה דעכ״פ לצאת י״ש נכון דעתה כשבאים לחלק עם הריוח יתן להמתעסק דינר בער שכר טרחתו ובזה יוצאין י״ח גם לדעת הרמב״ם עכ״ל. וא״כ בנ״ד נ״כ תתן האשה שאינה מתעסקת לכל אחר מהמתעסקין דינר (מאַרק) בער שכר טרחתו.— והנה החוות דעת כתב דאסור למקבל לקבל על עצמו חלק בהפסד יותר ממה שנוטל בריוח, והביא בדרכי תשובה ס״ק כ״ב בשם שו״ת ארץ צבי דהחוו״ד לא כתב כן אלא דוקא היכא שהתחייב את עצמו בפירוש שאם יהיה הפסד על חלקו יותר מסך שנתן לשותפות שישלם מביתו... אבל אם לא התנה בפירוש שישלם מביתו ולא עשתעבר רק המעות שנתן ולא יותר לא אסר החוו״ד.— והנה בנ״ד כנראה לא התנו כלל איך יחולק ההפסד מפני שלא זכר מ״כ מזה בדברי שאלתו, כנראה כל אחר נוטל 4 פראָצענט של מעות שלו מהשותפות אף אם לא יהיה ריוח כלל או שיהיה הריוח פחות מסך 4 פראָצענט או שיהיה הפסד. ויש בזה לנהוג כמו שכתב החכמת אדם כלל קמ״ב סעיף כ״ג וז״ל: מה שנהגו קצת סוחרים שאינם בקיאים היטב במו״מ ונותנין להבקיא מעות למחצית שכר והמקבל אינו נותן לשותפות מעות רק הנותן לבד ומתנה עמו שיהיה למחצית שכר הפסד רק שקורם הכל יקח הנותן אחר למאה רווחים בער מעותיו זה איסור גמור ואם מתנה עמו שאפילו לא יהיה שום ריוח אעפ״כ יקח רווחים הוי רבית קצוצה ואפילו מתנה עמו שיקרים ליקח מן הריוח אחר למאה והשאר יחלוקו עכ״פ הוי אבק רבית שהרי לעולם אדרבה המקבל צריך ליטול ריוח יותר מן הנותן ולכן אין לזה תקנה אלא שהמקבל יניח מעט מעות לשותפות ואז כיון שהם נותנין מעות ה״ל כשותפין דעלמא וגם יתן הנותן להמתעסק אפילו דינר בער טרחתו עכ״ל. ויעשו שטר שותפות עפ״י נוסח שכתוב בחכמת אדם בסוף ה׳ רבית, חוץ מהנאָטאַריעללען פערטראַג.

ס״ג.

אם יש למחות בהני שחולין לוחות בחדר היולדת ויש בהם השבעות, ואולי יש לחוש משום דרכי האמורי. הנה כבר נהגו ישראל לעשות קמיעות שונות, ע׳ יו״ד סי׳ קע״ט, א״ח סי׳ ש״א סעיף כ״ה וסי׳ של״ד סעיף י״ד. אף מי שאינו מאמין בזה וכיוצא בזה, מ״מ יכול הקמיע להועיל למי שמאמין בו ליישב רוחו ונפשו ולהרפא על ידו, וא״כ אין למחות במי שעשה זה וע״כ אמרו כל דבר שהוא משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי (שבת ס״ז ע״א).

ס״ד.

נשאלתי על אודות איש אחר אשר יש לו חולי ספחת בזקנו שקורין בארטפלעכטע ויש לו צער גדול זה יותר משנה תמימה ואמר לו רופא שיכול

יראת הרוממות אינו אלא מדרגה ראשונה, ואילו אהבה אינה אלא מדרגה אחרונה. אם כן, מדוע הוקדמה יראת הרוממות לאהבה? אלא, שיראת הרוממות מביאה לאהבה, שכן אדם אינו אוהב אלא מה שיודע. ומי שיודע מעלתו של הקב"ה ומדת הדר גאונו, ומתבונן בגדלו ובגבורתו, ומתפעל מהם, ומתרחק מן הגאווה ומן הגסות, ומתבונן בעצמו ומרגיש בעצמו שהוא כלום ואפס לעומת אור אין סוף, ומתבונן בכל אלה ומתפעל מהם, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה לדעת את הבורא, כדוד המלך שאמר: "צמאה נפשי לאלקים לאל חי" (תהלים מב, ג). ומי שאינו יודע מעלתו ומדת הדר גאונו, אינו אוהב ואינו מתאוה לדעת אותו, כי אין אדם אוהב אלא מה שיודע. ולכן, אם אדם אינו יודע מעלתו ומדת הדר גאונו, אינו אוהב ואינו מתאוה לדעת אותו

מאי רג"מ לרינא, ועיין פנים מאירות ח"א סי' ע"ט שהשיג על הט"ז.— וע' נוב"י מה"ת חא"ח סי' ע"ג.

4) והשתא י"ל דגם בה' עכו"ם פי"ב הרמב"ם והראב"ד בהא פליגי דהרמב"ם סובר דעיקר קרא לאזהרת ניקף אתא וכיון דקרא אתא לחייבו מלקות א"כ מיירי באופן דעבר מעשה כגון שהקיף לעצמו או שמסייע וא"כ מהיכי תיתי דיעבור על לאו בלא סיוע דהא ע"ז לא הזהיר קרא וע"כ סובר הראב"ד דלדעת הרמב"ם בלא סיוע אינו עובר הניקף בלאו, וע"ז השיג ואמר אעפ"י שאינו לוקה כיון שמדעתו עשה עובר בלאו, משום דעיקר קרא לאו דמקיף הוא ולא משום חוק ע"ז. וא"כ הקרא לא מיירי כלל בניקף מסייע, וכיון דדרשינן מלשון רבים גם לאו לניקף א"כ עובר בלאו אע"פ שלא סייע, ראיסור לאו לניקף הוא מפני שהמקיף עשה מדעתו של ניקף. והשתא י"ל שפיר כהכ"מ דלהרמב"ם אינו עובר בלאו אם לא סייע, ואפשר דאינו אלא איסור דרבנן, דלהכ"מ ע"כ צ"ל כן, דכיון דלאו דקרא לא מיירי אלא במסייע א"כ מהיכי תיתי לן איסורא דאורייתא בלא מסייע.— איברא שכל המפרשים שראיתי חולקים בזה על הכ"מ, וגם כל הפוסקים פסקו בפירוש דהניקף עובר על לאו אף בלא מעשה. אך זה ברור דפירוש הכ"מ ברמב"ם יש לו סמך בדברי הראב"ד כאן ובמנין המצות. ועיין נורע ביהודה מה"ת חא"ח סי' ע"ו שהביא סיוע לדעת הכסף משנה, ועיין עור בתשובת בית אפרים חי"ד סי' ס"ב מ"ש בסתני' דב"מ י' ע"ב אקפי לי קטן.

5) והנה אף להפוסקים דהניקף עובר בלאו אף בלי מעשה יש לדון אי חייב גם היכא דהמקיף הוא נכרי דלאו בר חיובא הוא או לא. והנה לפי' קמא בתוס' שבועות ג' ע"א ד"ה ועל הזקן זה תלי' בפלוגתא דרב הונא ורב אדא בר אהבה בנזיר נ"ז ע"ב והלכה כרב הונא דלא איתקש ניקף למקיף, וא"כ חייב הניקף אע"ג דמקיף לאו בר חיובא הוא, ולהאי פירושא לרב אדא אין ה"ג דמותר להיות ניקף ע"י נכרי, אמנם בפי' כתבו התוס' וכן כתבו התוס' בנזיר דגם רב אדא מודה דניקף חייב אע"ג דמקיף לאו בר חיובא הוא, וכתבו הטעם משום דעיקר קרא מיירי בניקף לפיכך מקשינן מקיף דאתיא מדרשא לניקף דמשמע מפשטא דקרא אבל אין סברא להקיש ניקף דמשמע מנופי דקרא למקיף דלא משתמעא אלא מלישנא בעלמא עיי"ש. והנה לדעת הראב"ד שכתבנו לעיל (מספר 3) ולדעת הר"א אב"ד שהביא הריטב"א דאדרבה נופיה דקרא מיירי במקיף, וניקף משמע מלישנא בעלמא דלא תקיפו בלשון רבים וא"כ רב אדא בר אהבה דמקיש מקיף לניקף כש"כ דמקיש ניקף למקיף והניקף ע"י נכרי פטור, ואדרבה יש לומר דאפילו לרב הונא דלא מקשינן מקיף לניקף מ"מ ניקף למקיף מקשינן משום דמקיף כתיב בנופיה דקרא, הרי סברת התוס' נכונה היא ואף הראב"ד ס"ל להך סברא. —

ובזה יש לתרץ קושי' הנ"י ז"ל דזה לשון הנמוקי יוסף בסוף אלו הן הלוקין ויש שהיו מתירין להקיף לאיש ע"י גוי אשה וקטן כיון דמקיף לאו בר חיובא וליתא דכי היכא דאיש המקיף את הקטן חייב אע"ג דניקף לאו בר חיובא ה"נ קטן ואשה המקיפין לאיש חייב הניקף אע"ג דמקיף לאו בר חיובא עכ"ל. אמנם לפמ"ש יש לתרץ הקושי' דהיש מתירין ס"ל כהראב"ד וא"כ נהי דלא מקשינן מקיף לניקף משום דמקיף כתיב בנופיה דקרא וניקף אתיא מדרשא מ"מ ניקף למקיף מקשינן.— וכסברת היש מתירין שבנימוקי יוסף כתוב ג"כ בתשובת הרא"ש שבספר בשמים ראש, אלא שכתב דאעפ"כ אסור מדרבנן ובמקום צערא לא נזרו ויכול לעשות ע"י גוי. וע' שעה"מ פי"ב מה' עכו"ם ה"א.

6) והנה החתם סופר בתשו' הנ"ל כינה לתשובה זאת כזבי הרא"ש ונראה דעתו שאחר מן האחרונים תלה בוקי סריקי ברבנו הרא"ש, והנה מלבד שהרב הגאון מו"ה צבי אב"ד דק"ק בברלין העיר בערות ברורה שראה הכתב יד של בנו והגאון חיד"א בספרו שם הגדולים כתב ואהני לי' (לס' בשמים ראש) סהדותא דפום בדתא דליקו בבחירתא, מלבד כל זאת מוכח מתוכה של תשובה הנ"ל שאחר מן הראשונים כתבה ואלו הסימנים המוכיחים: א) שמביא דבר בשם „מורי רבנו מאיר", ב) מביא פירוש בשם הגאון (כנראה הוא רב האי גאון) למחני' דפ"ב דנגעים, ג) מביא פירוש בשם רבנו יצחק בתוס' נזיר שלא נמצא בתוס' שלפנינו כמו שהעיר עליו ר' יצחק די מולינא (שהיה חי בימי ב"י ובירו היה הכ"י של בשמים ראש), ד) מה שכתבו תוס' בשבועות דף נ' ע"א בסתם מובא בתשובה זאת בשם ריב"ן ובאריכות יותר באופן שמתורץ מה שהקשו כמה אחרונים על התוס' הנ"ל האיך כתבו דהמצורע יגלח ע"י נכרי הא מפורש בת"כ דבעי גילוח ע"י כהן.— וקשה להאמין שכל הנ"ל נעשה ע"י זיוף. וכיון שגם הנ"י הביא יש שהיו מתירין ע"י נכרי אין לנו טעם להחזיק בשקר אם נמצא כתוב דיעה זו עור בשם קדמון.

7) והנה לסברת הכ"מ והראב"ד בדעת הרמב"ם ג"כ ניקף ע"י נכרי בלא מסייע אינו אלא איסורא בעלמא ולפמ"ש המ"ל בפ"ה מה' יסוה"ת ה"ח ד"ה ודע שעדיין אני נבוך לדעת הרמב"ם כל היכי דאינו אלא איסורא בעלמא אף דאסור מדאורייתא מותר בחולי שאין בו סכנה ורק בחצי שיעור החמירו משום דחזי לאצטרופי א"כ גם כאן היה מותר לחולה שאין בו סכנה, ואין לאסור מטעם שליחות לדעת התוס' ב"מ ע"א ע"ב דיש שליחות לגוי לחומרא הרא דזה רק מדרבנן כמ"ש השיטה מקובצת שם בשם הריטב"א ובמקום חולי לא גזרו ועוד דאין שליח לדבר עבירה דקיי"ל כמ"ד דחליא באי בעי עביד כמ"ש הש"ך בח"מ סי' קפ"ב, ואף דכתב המ"ל בפ"ה מה' מלוה הי"ד דגבי נכרי כ"ע מודי דיש שליח לדבר עבירה, מ"מ אנו רואים דהתוס' בשבועות דף נ' ע"א לא ס"ל הכי דאל"כ האיך הקשו דהיה לו להש"ס ב"מ לומר ג"מ איש דאמר לקטן או לעכו"ם אקיף לי גדול הא גבי עכו"ם כ"ע מודי דיש שליח לדבר עבירה,— מכל הנ"ל נראה דעכ"פ יש ספק בחולי שאין בו סכנה אי עביד איסורא בנשחת ע"י נכרי ואינו מסייע.— אחר שכתבתי זאת מצאתי לי תנא דמסייע בתשובת ר' עקיבא איגר סי' צ"ו שכתב ג"כ דניקף ע"י נכרי הוא ספיקא דרבוותא וכמ"ש לעיל ובהרבה דברים כוונתי לדבריו וברוך שכוונתי.—

8) ועתה נחזי אנן האיך הדין במסתפר תחלה במספרים ואח"כ נשחת ע"י תער. והנה בתשו' בשמים ראש הנ"ל כתב דאם לא יניח כדי לכוף ראשן לעיקרן ואח"כ מביא עליו תער אינו עוד איסור שאין זה קרוי פיאה ולא שיער כדמשמעין הסוגיות דנזיר שאין זה גלוח כלל וכאן נמי לאסור גלוח בעי ופשוט דר"ל אף דיש כאן השחתה מ"מ הא ילפינן מקרא דהשחתה כלא גלוח שרי וכאן אין גלוח משום דמגולח ועומר הוא כדמשמע מסוגיא דנזיר וכתב ע"ז הכתב והקבלה בפ' קדושים (י"ט כ"ז) דרמז בזה על מה דאמרינן נזיר ל"ט ב' נזיר שנגלחוהו לסטים ושיירו בו כדי לכוף ראשן לעיקרן אינו סותר הרי דכשהשער קצר מזה השיעור אינו קרוי שער ואין כאן גלוח וכמו דלא הוי גלוח לנזיר הכי נמי לא הוי גלוח לזקן. וכתב הכתב והקבלה שלדעתו דברי שגגה הם שמרמה דאורייתא לדרבנן דמה"ת בשגלחוהו אחר מלאת אף שהניחו פחות מכדי לכוף ראשן לעיקרן די בכך לצאת ידי גלוח המבואר בשם בתוכ' ד"ה וקים להו, והא דאצטריך התם להגלחת נזיר שיעור

כדי לכוף ראשן לעיקרן אינו מראורייתא רק מדרבנן ולכן הקילו בו יעוי״ש שהאריך.—

9) אמנם אחרי בקשת מחילה נ״ל שנעלם מבעל הכתב והקבלה לפי שעה דברי הרמב״ם שפסק בפ״ה מה׳ נזירות הי״א דנזיר שגילח שערה אחת לוקה ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשן לעיקרן אינו לוקה אלמא דזה השיעור הוא מראורייתא לענין גלוח נזיר ועיי״ש בלח״מ שהתוס׳ חולקין ומ״מ מורים לענין סתירה דאם נשאר כדי לכוף ראשן לעיקרן אינו סותר אפילו בתוך מלאת כמבואר ברמב״ם פ״י ה״א, וא״כ ע״כ צ״ל דמראורייתא לא חשיב גלוח אא״כ לא נשתייר כדי לכוף ראשן לעיקרן ואם לא נשתייר שיעור כזה חשיב כמגולח לכה״פ לדעת הרמב״ם, וא״כ שפיר מייתי הבשמים דאש ראיה משם דאם גלח אח״כ בתער לא הוי גלוח.—

10) והנה לכאורה קשה ע״ז מסוגיא דנדה נ״ב ע״ב דמבואר דנ׳ תנאי חולקין בשיעור ב׳ שערות חד אמר דהשיעור כדי לכוף ראשן לעיקרן וחד אמר כדי שינטל בזוג וחד אמר לקרוץ בצפורן ופסק שם הלכתא כדברי כולן להחמיר וכתב הרא״ש ושאר מפרשים משום דמספקא לן הלכתא כמאן, וא״כ קשה אמאי פשיטא לן גבי נזיר דהשיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו, וכבר הרגיש בזה הרש״ש בנזיר שם וכתב דלכך דייק במתני׳ ב׳ שערות שאמרו בכל מקום דדוקא במקום שאמרו ב׳ שערות פליגי אבל בנזיר דהשיעור בסתירה הוא רוב ראשו כ״ע מודי דהשיעור הוא כדי לכוף ראשו לעיקרו. וכן י״ל לענין גלוח להרמב״ם דאינו לוקה אם שייר כדי לכוף ראשו לעיקרו, משום דשם לא הוי השיעור בב׳ שערות אלא בשערה אחת.— (וע׳ בס׳ שערי תורה על חזקות כלל ל׳ דין חזקה דרבא אות י״א בפרט ג׳).

11) והנה בהקפה ובהשחתה לא כתב הרמב״ם השיעור דב׳ שערות ומשמע דבשערה אחת חייב והסמ״ג השיג עליו דבתוספתא קתני יש תולש ב׳ שערות וחייב עליהן משום נזיר משום מצורע משום יום טוב ומשום מקיף, משמע דהשיעור במקיף נמי ב׳ שערות והח״ס כתב דהרמב״ם ליה ליה להאי תוספתא, אך זה דוחק במחב״ת, ויותר נראין דברי הגאון בספר קרן אורה על מסכת נזיר דהרמב״ם סובר דהתוספתא קתני ב׳ שערות משום י״ט, אבל במקיף חייב בשערה אחת, תדע דהא התוספתא קתני נ״כ נזיר ובנזיר חייב אפילו בשערה אחת וכן הדין במקיף. והנה לפ״ז היה מקום לומר דגם במקיף השיעור כמו בנזיר דאם הניח כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו לוקה, ויש קצת סמך לזה מלשון הרמב״ם פ״ה דנזירות הי״א שכתב ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה בעין תער, וא״כ כיון דהרמב״ם בפי״ב מה׳ עכו״ם ה״ו פסק דגם במקיף לא נאסר אלא השחתה בתער א״כ במשייר כדי לכוף ראשו לעיקרו ודאי שרי דהא לא הוי אפילו כעין תער, ולשאר פוסקים דאסרי במקיף אפילו במספרים מ״מ כעין תער בעי, וכל היכי דמשייר כ״כ לא הוי כעין תער. והנה מדברי הרמב״ם נשמע דאם לא הניח במקיף בתער כדי לכוף לוקה כמו גבי נזיר, אלא שהתוס׳ בנזיר חולקין וס״ל דנזיר אינו לוקה אא״כ קצצו מעיקרו דרק זה הוי כעין תער, ועיין בקרן אורה שהביא ראיות לדעת הרמב״ם. והנה לדעת הרמב״ם מסתמא בהשחתה זקן גם כן הדין הכי דאם גלח בתער ולא שייר כדי לכוף לוקה. והנה לכאורה קשה ע״ז דא״כ אמאי אינו לוקה במספרים הא גם כאן אינו משייר כדי לכוף ראשו לעיקרו ומאי שני מספרים מתער, וצ״ל כמ״ש הרנה״ו והכתב והקבלה בביאוריהם על התורה דהא באמת גם התער אינו מעביר השער עם השרש אלא רק״פ נקרא השחתה משום דמכלה

חלק גדול בבת אחת עיי״ש, עוד י״ל דכיון דהתער יכול להשחית ער השרש א״כ כיון דהעביר ער שלא נשאר כדי לכוף חייב דהתורה לא הקפידה על תער אלא משום דראוי לשחתה אבל מ״מ כדי לכוף סגי דזה נקרא גלוח ואם נעשה בתער הוי כמו השחתה. שמעינן מכל הנ״ל דעכ״פ להרמ״ב״ם גילח בתער ער שלא נשאר כדי לכוף חייב.—

12) ומעתה נחזי אנן אם אח״כ חזר וגילח ער השורש אם חזר וחייב עוד הפעם. ונראה דיש להביא ראיה מבכורות דף ל״ג ע״ב דפטור דשם מצריך קרא לנותק אחר כורת דחייב וכן למחמץ אחר מחמץ, וא״כ כאן דלית לן קרא למגלח אחר מגלח ממילא פטור. וליכא למימר דזיל לאידך ניסא דשם איצטריך לדבנן קרא דתמים יהיה לרצון לפטור מטיל מום אחר מטיל מום דמשמע הא לאו קרא חייב. זה אינו, חדא דשם איצטריך קרא דלא נילף מנותק אחר כורת או מכל מום לא יהיו בו לחייב, ועוד דלא דמי להתם דבשלמא התם איצטריך קרא למטיל מום במקום אחר שלא במקום מום ראשון דסר״א דליחייב קמ״ל אבל במגלח במקום שכבר מגולח ועומר מהיכי תיתי דליחייב כיון דליה לן קרא. א״כ מסתבר דלשיטת הרמב״ם במגולח כבר ער שלא נשאר כדי לכוף וחזר וגילח פטור, ואם הדין כן בגילח בפעם ראשונה בתער למה לא יהא הדין כן בגילח בראשונה במספריים, סוף סוף בפעם שנייה אין כאן גילוח. הכי מסתברא לדעת הרמב״ם.

13) והשתא נחזי אנן לדעת הסמ״ג ודעימי׳ דהשיעור במקיף בב׳ שערות וא״כ הוי מקיף בכלל סוגיא דנדה נ״ב ע״ב כמ״ש הח״ס ומהשתא יש ללמוד השחתה מהקפה שגם היא בשיעור הנאמר שם בסוגיא דנדה והנה השיעור דשם כבר נתבאר באר היטב בח״ס שם ומי יבוא אחרי המלך. עפר אני תחת כפות רגלי הח״ס, מ״מ תורה היא וללמוד אני צריך. ויש לי לדון הרבה בדבריו הקדושים, ולא אביא מה שכבר דקדק עליו בעל ערוך לנר על מ״ש דלהרמב״ם אין הטעם דהלכה כדברי כולן להחמיר מספק אלא דכן הוא הללמ״ס יעו״ש, דזה קשה. אך מה שקשה לי יותר הוא מה שרצה לפרש דלרש״י לקרוץ בצפורן פירושו כשמעביר צפורנו על עיקר השער נאחז השער בין צפורן לבשר ובהרגשת פגימת סכין נאמר תגירת צפורן מפני שהצפורן נכנס תוך הפגם והפגימה חוגרתו והכא בהיפוך הוא שהשיער נחגר בין צפורן לבשר. וע״ז קשה לי מה יענה הח״ס למשנה ר׳ פ״ד דנגעים דשם איתא ב׳ שערות עיקרן מלבין וראשן משחיר טמא כמה יהא בלבנונית ר״מ אומר כל שהוא ר״ש אומר כדי לקרוץ בזוג ובח״כ הביאו הר״ש איתא רמ״א כל שהוא וחכמים אומרים כשיעור ופירשו המפרשים דחכמים סוברים כר׳ שמעון וכשיעור היינו כשיעור האמור בנדה נ״ב ע״ב לגבי כראיה ליה ולמר כראיה ליה, וא״כ צ״ל דר״ש נקט שיעורא דר״ע דביה וכמ״ש הגר״א באמת וא״כ לקרוץ היינו ליטל וכמ״ש המפרשים עיין רע״ב ואם הפירוש לאחוז השיער בין עור לבשר כמ״ש הח״ס האיך נקט ר״ש האי לישנא גבי זוג. ובשלמא על רש״י לא קשה די״ל דהפי׳ ברש״י כפשוטו דלאחוז מעט דקאמר רש״י היינו לאחוז מעט בשהי צפורניו, ור״ש דקאמר לקרוץ בזוג לאו שיעורא דר״ע דלינטל בזוג נקט אלא שיעורא דזוטר מכולן לשיטת רש״י דהיינו לקרוץ בצפורן ולקרוץ בצפורן ולקרוץ בזוג חדא הוא וזוטר מלינטל בזוג, והא דנקט בנדה לקרוץ בצפורן וכאן נקט בזוג הוא פשוט דשם מיירי שכל השיער הוא כדי לקרוץ בצפורן וא״כ יש לשער בצפורן שיוכל להרגיש אם אוחז השיער בצפורן או לא אבל בנגעים דהשיער הוא ארוך יותר אלא דראשו משחיר וא״כ א״א להרגיש בצפורן אם אוחז השחור או העיקר הלבן ולראות בעין נ״כ אי אפשר

אם אוחז בצפרניו, ע"כ אמר ר"ש לקרוץ בזוג ריש לראות אם אוחז בשחור או בלבן. איברא ראם הצפרנים ארוכים ביותר, יש לראות גם באוחז בצפרנים, אלא דאורחא דמילתא נקט ראין דרך לגדל צפרנים כ"כ, כנ"ל לתרץ לרעת רש"י. אך לפי' הח"ס בדברי רש"י קשה האיך יפרנס לישנא דר' שמעון כדי לקרוץ בזוג.

14) וע"כ הה נראה לי דרמב"ם ורש"י בהא פליגי דהרמב"ם מפרש לקרוץ בצפורן היינו לחתוך בצפורן כמו לקרוץ בזוג דמתני' דנגעים וזה הוא שיעור גדול מלינטל בזוג דבזוג קל יותר לחתוך מבצפורן, אבל רש"י לשיטתו דפירש לקרוץ היינו לאחוז מעט וזה הוא שיעור זוטר מנטילה הזוג, דסתם זוג אינו יכול לחתוך אלא א"כ אוחז בחזקה ולזה צריך שיעור גדול מעט. ויוצא לנו מזה ראם יש לו זוג דק דחותך בקל עכ"פ יש לצייר גם לרש"י שחותך בזוג ואינו משייר כדי שיקרוץ בצפורן. וכן משמע מר"י ותוס' בכמה מקומות דבמכות כ"א ע"ב פירש"י ח"ל לא תשחית ומספרים אין משחיתין שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער, ובנזיר מ' ע"א פירש אלא כעין תער כל המעבירין סמוך לעיקרן ובדף נ"ח ע"ב פירש נ"כ כעין תער שנזזו במספרים סמוך לבשר כעין תער, ובתוס' נזיר ל"ט ע"ב בר"ה כל שהוא פ' כעין תער מעיקרו משרשו לגמרי, וכן בתוס' שם מ' ע"א ר"ה ובתער פי' כעין תער שעוקר השיער ומשחיתו מעיקרו. שמעינן מכל הנ"ל דלרש"י סתם מספרים אין חותכין שיער בצד עיקר ולכן ממעטינן מספרים מקרא דלא תשחית אבל יש מספרים דמעבירין כעין תער ואינן משיירין שיער ואעפ"כ לא אסרה תורה לגלח בהן הזקן, דקיי"ל דבמספרים מותר אפילו כעין תער.—

15) והשתא נדון במ"ש הח"ס לקמן דממנ"פ אי נימא דשערות הנשארים אחר גילוח הזוג הוי כמאן דליתי' הרי השחית והיינו בתער ולא במספרים כעין תער אלא תער ממש שהרי גילח והשחית אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ שם שיער עליו והוי גילוח בלי השחתה א"כ המשחית אחריו חייב עכ"ל.— ובבקשת מחילה א"פ אני אומר דדבריו אינם מובנים לי כלל וכלל חדא דהחלים דאם גילח במספרים עד שלא נשאר שיעור שיער הוי כמו תער ולא במספרים כעין תער א"כ להסמ"ג דהשיעור הוא ב' שערות וא"כ הוי בכלל המתני' דנדה כמ"ש הח"ס בעצמו וא"כ צ"ל לחומרא דאם מגלח במספרים עד שלא ישאר כדי לכוף ראשו לעיקרו הרי גילח והשחית דלחומרא שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו. ולפ"ז לשיטת הסמ"ג כמעט רוב ישראל הם בכלל המשחיתים ח"ו, כי המנהג פשוט שמגלחין במספרים ואין משיירין כדי לכוף. וכבר הוכחנו לעיל (מספר 11) מרמב"ם ה' נזירות דלרמב"ם הוי השחתה באינו משייר כדי לכוף א"כ זה יהי' אסור גם במספרים וזה הוא נגד מנהגא דכולי עלמא, אלא ודאי דאע"ג דבתער כה"ג הוי השחתה מ"מ במספרים התירה התורה אע"ג דעביד כעין תער ומשחית כיון דסתם מספרים אינו משחית, או כמ"ש לעיל (מספר 11) בשם הכוה"ק (ואפשר דהרמב"ם סובר כן) דהשחתה דתער היינו שמכלה הרבה בבת אחת משא"כ במספרים.

16) ומ"ש הח"ס בסוף דבריו אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ שם שיער עליו והוי גילוח בלי השחתה א"כ המשחית אחריו חייב עכ"ל זה נ"כ אינו מובן לי דהא המחיר סובר דאה"נ דבמספרים הוי גילוח בלי השחתה, ואעפ"כ המשחית אחריו פטור משום דהוי השחתה בלי גילוח, דכיון דמגולח כבר במספרים אין גילוח אחר גילוח וכמו שהוכחתי לעיל (מספר 12) מהא דנוחק אחר כורת. סוף דבר דברי הח"ס צריכים לי עיון.—

26

17) ונראה ברור לא מיבעיא אם נשאר אחר המספרים פחות מכדי שיאחזו בצפורן מעט דודאי אין כאן איסור דאורייתא אלא אפילו אם לא נשאר עד כדי שיכוף ראשו לעיקרו ספיקא רבה הוא ויש לצרפו לס"ס.— והנה בנזיר ל"ט ע"ב אמרינן דצריך ז' ימים כדי לגדל לכוף ראשו לעיקרו, ואף דכתב הח"ס דיש שגדלים בפחות מז' מ"מ דוחק לפחות הרבה מז' ימים. ולפ"ז נוכל לומר דביום אחר אינו גדל אפילו כדי נטילת הזוג ולקרוץ בצפורן, דאל"ה משוינן פלוגתא רחוקה בין תנאי דמתני' דנדה וא"כ מי שמגלח בכל יום בתער אינו עובר אלא בפעם ראשונה דפעם שנייה אין לו שיעור שיער לכ"ע. ואם נאמר דאם מגלח בכל יום הוא גדל יותר ויכול לגדל כשיעור, עכ"פ יש יכולת לינטל בזוג דק כ"כ עד שלא ישאר שיעור, והנסיון מעיד שראיתי הרבה אנשים מגולחים במספרים (געצוויקקט) ואין שום רושם שיער ניכר בפניהם. —....

18) אחר שכתבתי זאת ראיתי באור זרוע הלכות חליצה סי' תרע"ב (ח"א צד 188 ע"א) שכתב וז"ל וצריך שיהיו השערות ארוכות כדי שיהיו ניטלות בזוג דהיינו יותר ארוך מכדי לכוף ראשן לעיקרן רתנן בפ' בא סימן שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים והאמורות בכ"מ כדי לכוף ראשן לעיקרן דברי ר' ישמעאל, ור"א אומר כדי לקרוץ בצפורן ר' עקיבא אומר כדי שיהיו ניטלות בזוג ופי' רש"י דהיינו שיעורא רבא דכולהו ואר"ח אמר מר עוקבא הלכה כדברי כולן להחמיר פירש"י משנקרצה בצפורן לא ממאנה שמא גדולה היא לענין חליצה עד דאיכא שיעורא רבא דכולהו עכ"ל. מדפי' דלא חלצא עד דאיכא שיעורא רבא דכולהו ופי' נמי דשיעורא רבא דכולהו היינו שהחי' ניטלת בזוג הא למדת אע"נ שהשערות הם כ"כ ארוכים שיכול לכוף ראשן לעיקרן אפ"ה לא חלצה עד שיהיו ארוכים שיהיו ניטלין בזוג ודלא כספר תרומות שפסק דשיעור שערות כדי לכוף ראשן לעיקרן, עכ"ל האור זרוע.— ומי יגלה עפר מעיני המהרש"ל ומעיני המשנה למלך (עיין מ"ל בפ"ב מה' אישות הט"ו) שסוברים דצריך להגיה בדברי רש"י אלו, והנך רואה חד מקמאי ז"ל שגורס בדברי רש"י כמו שהוא לפנינו ופוסק כן. ונראה שזו היתה נ"כ דעת רבנו ירוחם שהביא המ"ל שם וא"צ לדחוק בדבריו. ונראה שהם היו סוברים כדי להנטל בזוג היינו לאחוז באצבעות היד ולהנטל בזוג דאז אפשר לינטל אפילו אין הזוג חד כל כך, וזה השיעור גדול מכדי לכוף ראשו לעיקרו. ולפ"ז בלתי ספק אפשר לגזוז במספרים חדים כל כך שלא ישאר אפילו כשיעור הקטן דהיינו לקרוץ בצפורן, עיין מה שכתבתי לעיל מספר 13 בפי' לקרוץ בצפורן (וע' שערי תורה על חוקות כלל ל' פרט ג' דף קי"ד ע"א).

19) ומעתה נבוא לפסק הלכה אם החולה הנ"ל יגלח ע"י נכרי בלי סיוע באופן שתחילה יטול השיער במספרים ואח"כ בתער יש ספק ספיקא נמור להתירא חדא דילמא הלכה כיש מתירין שבנימוקי יוסף ע"י נכרי או כהכ"מ אליבא דרמב"ם דניקף אינו אלא איסורא בעלמא וכמשנה למלך דלהרמב"ם איסורא בעלמא מותר לחולה שאין בו סכנה. ואח"ל דזה הוא איסור לאו דאורייתא דילמא אין כאן איסור משום דכבר מגולח ועומד הוא ואין גילוח אחר גילוח, ולפי עדות הח"ס וכמו שהוכחנו לעיל (מספר 1) הנוב"י סבר דבזה האופן אין כאן איסור דאורייתא עד שהתיר מפני זה חשש איסור דרבנן גילוח בחוה"מ ע"י עני, וא"כ גם הנוב"י היה מתיר במקום חולי שאין בו סכנה.—

אבל הוא לא יכול לבוא אל הבית, כי אם הוא יבוא אל הבית אז אבא שלו יכעס עליו מאוד.

הרב"ל ר' יצחק קאנדלק. כ"ה

סעיף ו: מי שנשכו עקרב מותר ללחוש עליו כו' ואע"פ שאין הדבר מועיל כלום וכו'.

עיין בביאור הגר"א מש"כ על שיטת הרמב"ם בזה, ועיין אמת ליעקב עה"ת בראשית א-א [עמוד טז].

סי' ק"פ

סעיף ו: גדידה ושריטה על מת אסור אפילו שלא בפני המת (ועל צער אחר שרי).

ועיין בש"ך ובביאורי הגר"א. והנראה לי דהב"י דייק מתירוץ התוס' שתפס הטור לעיקר דבאמת אין חילוק בין הכאה לשריטה ומה שהי' ר"ע מכה היינו מפני שהי' מצטער על התורה וכו' וא"כ הרי מוכח דשרי לכתחילה על צער אחר, וכשנבוא לדקדק בדברי הטור ק"ק דל"ל לכתוב המשרט על צער אחר שבא לו פטור, הא כבר כתב לעיל וז"ל: ואינו חייב אא"כ יעשה כן על מתו ולכו"ם וכו'. והי' נ"ל דס"ס יש כאן וצריך כאן לגרוס: והתוס' פירשו שר"ע הי' עושה כן על התורה כו' להרצותם המשרט על צער אחר שבא לו פטור ע"כ, והיינו שביאר הטור דברי התוס' שכתבו לתרץ שעל התורה הי' מצטער וכתב פירוש לתירוצם, ושפיר הוסיף הב"י וכתב דלשון פטור שכתב רבינו לאו דוקא דאיסור כו' דליכא במילתא, והיינו אם נתפוס לעיקר פי' התוס', אבל להרמב"ן ז"ל שמחלק בין שריטה להכאה אינו מוכרח דהאי פטור מותר הוא, ולפיכך בכוונה השמיטו בש"ע המחבר והרמ"א הגיהו, ולדינא אפשר דתלי ברמב"ן ותוס', ואולי דגם הדמב"ן מודה בעיקר הדין לתוס', אלא שלא הוצרך לזה.

סעיף ט: קרחה הוא שתולש משער ראשו על המת כו' בין ביד בין בסם וכו'.

ממש"כ רש"י במכות דף כ' ע"ב בד"ה נשא כו' והסך ממנו אינו צומח שער בגופו עכ"ל, מדאיצטריך להוסיף דהשער אינו צומח משמע דס"ל דאינו חייב אקרחה עד דעביד קרחה שלא יצמח השער עוד, וצ"ע לדינא.

שם: ושיעורו כו' כגריס פנוי בלא שיער וי"א ב' שערות ויש מי שאומר דאיסורא איכא אפי' בשער א'.

המעיין בב"י יראה דבהא כ"ע מודו דבשער א' לכ"ע איסורא מיהא איכא, ובן משמע מלשון הטור, וא"כ לשונו בש"ע אינו מדוקדק לפ"ז דמשמע דרק דעת יחיד היא, וצ"ע.

סי' קפ"א

סעיף י: אינו חייב על השחתת פאת הזקן אלא בתער אבל במספרים מותר אפילו כעין תער.

[65]... ע"ד המכונת גילוח, אין זו חומרא בעלמא אלא דברים שיש בהם ממש ובודאי מחויבים דיירי בני ברק להתנהג ע"פ הוראת הפוסקים דהתם, ובאמת לא אדע אם גדולי אמריקא התירו להדיא ויתכן ששתקו מפני שלא שאלום והיו כמעלימים בידעם שלא יתקבלו דבריהם. ומה שהי' מקובל מהדורות שעברו, הלוא במשך הזמן נתחדשו הרבה תיקונים במכונות ואפשר שע"י התיקונים נאסר הגילוח בהם וא"כ בכה"ג קשה לסמוך על המסורה[66].

ומה ששאלת בדרך כלל, ודאי שהמקום גורם וכדמצינו דבאחרי' דשמואל גם רב לא הורה אפילו מה דס"ל לרב לאיסור לא אסר אלא החזיר פניו דלא לימרו שהוא ג"כ מתיר, ובאמת על אותו [המקום] חלה הוראת חכמי המקום עד שמן השמים מסכימים לדבריהם. ומספרים שהא' בא להנָעֵץ עם ר' חיים מוואלאזין שבדעתו לנסוע לא"י. א"ל ר' חיים והלוא אתה חולה במחלת "פלורסי" [זוהי שהריאה סרוכה אל הצלעות] ובכל תפוצות ישראל מטריפין בהמה אם ריאתה סדוכה לצלעותי', ורק השאגת ארי' בהיותו רב בוואלאזין הכשיר זאת וא"כ אם תסע מכאן אפשר שתסתכן מפני שכאן הורה בעל שאגת ארי' שכשרה היא. ובאמת מצינו בזה גמרא מפורשת בתגיגה ט"ו ב': אשכחי' רבה בר שילא לאלי' א"ל הקב"ה קאמר שמעתא מפומי' דכולי' רבנן ומפומי' דר"מ לא קאמר א"ל אמאי א"ל משום דקא גמר שמעתא מפומי' דאחר א"ל אמאי ר"מ רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק א"ל השתא קאמר מאיר בני אומר בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת וכו', הרי בשעה שרבה בר שילא פסק שר"מ הי' לו היתר ללמוד מאחר נשתנה ההנהגה כביכול, א"כ על מקומותיהן בודאי שיש להן הזכות שיתנהגו על פיהן.

[65] מתוך מכתב תשובה לנכד.

[66] וכן יש להורות למעשה שאין זה סתם חומרא, ובחור שרוצה להחמיר על עצמו שלא להשתמש במכונת גילוח אין להוריו לגעור בו ולומר עליו שהוא מחפש חומרות בעלמא - מפי השמועה.